EPIcenter

Glasilo Posoškega razvojnega centra | letnik VI, št. 9, september 2005 | BOVEC, KOBARID, TOLMIN | ISSN 1581-6087

- Kdo domuje v “barakah”?
- Varstvo človekovih pravic
- Soška postrv
- Demenca
- “Za 24 ur, Maja Roš”
- Kraj posebne očarljivosti
- Varovanje nematerialne dediščine

EPIcenter

Nova rubrika *Opažanja*

Ker v uredništvo mesečno prejmemo številne pripombe, vprašanja in pohvale (k sreči je zadnjih največ in se zanje najlepše zahvaljujemo), smo se odločili, da nekaj prostora namenimo tudi vam, našim zvestim bralcem, in vašemu gledanju na razvoj Zgornjega Posočja na področju turizma, gospodarstva, kulture, športa ... Z rubriko želimo prispevati k reševanju in opozarjanju na nekoliko bolj razvojno obarvane težave v Zgornjem Posočju. Veseli bomo tudi kakšne javne pohvale, namenjene tistim, ki s svojim nesebičnim delom, prizadevnostjo in požrtvovalnostjo prispevajo k razvoju naših krajev.

V upanju, da bo rubrika izzvenela kot konstruktivna razvojno obarvana kritika, objavljamo nekaj pravil, ki se morda na prvi pogled zdijo nesmiselna, iz izkušenj pa vemo, da so potrebna**:**

1. Uredništvo si skladno s svojo politiko in prostorskimi možnostmi **pridržuje pravico do objave ali neobjave, krajšanja, povzemanja ali delnega objavljanja nenaročenih prispevkov**.
2. Vsak mesec bomo po presoji uredniškega odbora **objavili en prispevek** (izjemoma dva). Merilo bosta predvsem aktualnost ter tehtno argumentiranje.
3. **Prispevkov, ki bodo žaljivi ali nesramni, ne bomo objavili.** Rubrika ni namenjena razreševanju osebnih zamer in javnemu obračunavanju temveč izražanju pobud, stališč in mnenj, ki slabo ali dobro vplivajo na razvoj v naši dolini.
4. **Vsi prispevki morajo biti opremljeni s polnim imenom, priimkom in naslovom avtorja ter telefonsko številko**, na kateri lahko preverimo avtorjevo avtentičnost.
5. Objavljeni prispevki bodo lahko **s psevdonimom podpisani le izjemoma**, ob tem, da bodo pravi avtorjevi podatki znani uredništvu.
6. Uredništvo bo **zagotavljalo varovanje osebnih podatkov.**
7. Uredništvo si pridružuje pravico do objave **skrajšane različice besedila**, če bo to presegalo 2.500 znakov.
8. S**likovnega** oziroma **fotografskega gradiva** in drugih "dokaznih" materialov **ne bomo vračali**, izjemoma po predhodnem dogovoru z urednikom.
9. **Morebitnih replik na že objavljene članke ne bomo objavljali v nedogled**, bomo pa **najzanimivejše uvrstili na forum** www.pososki-rc.si. Verjamemo, da je dolina Soče bogata s številnimi zgodbami pa naj bodo te slabe ali dobre. Objavili pa bomo odgovore pristojnih oziroma odgovornih in morebitne popravke objavljenih informacij, s katerimi bi lahko prizadeli posameznikovo pravico ali interes, kot to določa zakon.
10. Uredništvo si **pridržuje pravico do spremembe pravil.**

Vaše prispevke lahko pošljete na naslov: ***Uredništvo EPIcentra, Ulica Padlih borcev 1b, 5220 Tolmin*** ali po e-pošti: ***epicenter@pososki-rc.si***.

Tatjana Šalej Faletič, glavna in odgovorna urednica

Izdal in založil:
Posoški razvojni center
Trg svobode 2, 5222 Kobarid

Naslov:
Uredništvo EPIcentra
Padlih borcev 1b, 5220 Tolmin

Telefon:
05/ 38-41-510 (glavna urednica)
05/ 38-41-502 (pomočnica urednice)
05/ 38-41-500 (Posoški razvojni center)

Faks:
05/ 38-41-504

E-pošta:
epicenter@pososki-rc.si

Spletne strani:
www.pososki-rc.si

Glavna in odgovorna urednica:
Tatjana Šalej Faletič

Pomočnica glavne urednice:
Mateja Kutin

Oglasno trženje:
05/ 38-41-500 (Miloš Bajt)
Cenik oglasov in naročilnico najdete na spletnih straneh.

Lektoriranje:
mag. Nataša Komac, Nevenka Janež

Fotografija na naslovnici:
Metka Štrukelj

Ilustracija:
Marko Podjavoršek

Oblikovanje in tehnična priprava:
Gaya Bratina-Jereb Cerkno

Tisk:
Bis tisk d.o.o. Ljubljana

Naklada:
7.100 izvodov

Vire navajamo po ISO standardu.

Glasilo je brezplačno in namenjeno vsem gospodinjstvom Zgornjega Posočja.

Letnik VI, št. 9, september 2005

Utrinki

VELIKA VEČINA JE MATURO OPRAVILA USPEŠNO

Tolmin – Medtem ko je bila večina (če ne drugače pa vsaj z mislimi) že na počitnicah, je 70 dijakov ***Gimnazije Tolmin*** in njihovih staršev nestrpno čakalo na rezultate letošnjega spomladanskega roka mature. Vse delo zadnjih štirih let in vse znanje, ki so ga pokazali v skoraj mesec dni trajajočem izpitnem obdobju, je bilo ta dan strnjeno v petih maturitetnih ocenah. Poleg obveznega izpita iz materinščine, matematike in prvega tujega jezika so si dijaki glede na zanimanja izbrali še dva maturitetna predmeta. Tisti bolj ambiciozni ali pa tisti, ki so si izbrali študij, za katerega velja zelo visoka omejitev vpisa, so imeli možnost s pisanjem dodatnih, težjih nalog pridobiti dodatne točke pri materinščini, matematiki in tujem jeziku.

Ob objavi rezultatov je bila večina dijakov zadovoljnih – 96 odstotkov dijakov je maturo uspešno opravilo, kar ***Gimnazijo Tolmin*** tako po odstotku uspešnih maturantov, kot po povprečnem številu doseženih točk, uvršča med nadpovprečne slovenske gimnazije. Visoko število doseženih točk večini dijakov zagotavlja vpis na želeno fakulteto, odlični maturitetni rezultati zadnjih let pa obenem potrjujejo dobro delo celotnega učiteljskega zbora.

LETOŠNJA ZLATA MATURANTKA – **Nika Kobal** *iz Ložic je na maturi dosegla 30 točk in na državni slovesnosti v Mariboru iz rok ministra dr.* **Milana Zvera** *prejela posebno maturitetno spričevalo s pohvalo.* ***Foto: arhiv Gimnazije Tolmin***

Med vsemi maturanti je največji aplavz požela zlata maturantka **Nika Kobal** iz Ložic. Dosegla je 30 točk, za kar je na posebni državni slovesnosti v Mariboru prejela posebno maturitetno spričevalo s pohvalo iz rok ministra za šolstvo in šport dr. **Milana Zvera**. Drugim maturantom bo Gimnazija Tolmin v septembru pripravila posebno slovesnost. Nanjo bo povabila tudi starše maturantov in dijake, ki v letošnjem šolskem letu grejejo tolminske gimnazijske klopi.

Gimnazija Tolmin je letos poskusno razpisala tudi nov program maturitetnega tečaja, namenjen dijakom, ki so izstopili iz izobraževanja ali pa so svojo srednješolsko izobraževanje dokončali s poklicno maturo, pa želijo študij nadaljevati na univerzitetnih smereh. V 29 tednih, kolikor traja maturitetni tečaj, bodo ti dijaki pridobili in obnovili znanje, potrebno za uspešno opravljanje mature.

Branka Hrast Debeljak, Gimnazija Tolmin

Iz vsebine

4
Kdo domuje v "barakah"

5
Program vavčerskega svetovanja

6
Študijski krožki PRC-ja

7
Rezervirano za PUMovce

9
Podjetja in razvojni program Soča 2006: Hotel Zlata ribica

10
Širimo znanje o EU (1): Varstvo človekovih pravic

12
Iz občinskih uprav

18
Boj rib za obstanek (2): Soška postrv

20
"Utekanje" od doma

22
Ambasadorji Posočja: "Za 24 ur, Maja Roš"

25
TD Most na Soči: Kraj posebne očarljivosti

29
Fotoreportaža meseca: Uživaj dan in ne bodi sam!

30
Varovanje nematerialne dediščine

32
Brskamo po preteklosti: Prangarjev mlin in Jakova kovačija

33
Opažanja: Gozdne "avtoceste"

34
Vaški posebneži: Pojoča Nemka

36
Vsi na zrak za zdrav korak: Kjer ti pogled poleti

Podjetni mladi za Goriško

Posoški razvojni center (PRC) bo v okviru projekta *Podjetni mladi za Goriško* organiziral 30 delavnic, namenjenih dijakom, študentom in brezposelnim. Izvajale se bodo **med 1. septembrom in 10. oktobrom 2005** v Idriji, Novi Gorici in Tolminu.

V Tolminu bodo za posamezne ciljne skupine organizirane naslednje delavnice:

- *za dijake*: **Spoznavamo se s podjetništvom** in **Poslovni načrt po korakih**;
- *za študente*: **Spoznavamo se s podjetništvom**, **Kako nastopam na trgu delovne sile** in **Oblikovanje poslovnega načrta** ter
- *za brezposelne*: **Kako nastopam na trgu delovne sile** in **Razvoj poklicne kariere**.

Informacije o tem, kdaj in kje bodo delavnice, dobite na telefonski številki: ***05/ 38-41-500*** in na spletni strani: ***www.pososki-rc.si***

Delavnice, ki jih financira ***Podjetniški center za malo gospodarstvo***, izvajajo ***Posoški razvojni center***, ***M Servis*** in ***KOPO d.o.o.*** iz Nove Gorice. ■

Študijski krožki

V šolskem letu 2005/2006 bomo na ***Posoškem razvojnem centru*** izvedli 5 študijskih krožkov na različne teme. S prvima študijskima krožkoma *Izdelki iz čebeljega voska* in *V naravi je zdravje II – Kaj s sirotko?* bomo začeli novembra 2005, januarja 2006 pa mu bosta sledila še dva: *100 let Bohinjske proge* in *Čipka v blagu*. V drugi polovici šolskega leta se obeta še en študijski krožek – o podrobnostih boste pravočasno obveščeni.

Prijave in dodatne informacije dobite na telefonski številki: ***05/ 38-41-500*** (**Patricija Rejec** ali **Brigita Bratina)** ali po elektronski pošti: ***info@pososki-rc.si***. ■

Izobraževanje starejših odraslih

V okviru projekta *Izobraževanje starejših odraslih* bo ***Posoški razvojni center*** v sodelovanju z ***Medicus partnerjem*** iz Tolmina organiziral dve praktični delavnici:

ZDRAV NAČIN ŽIVLJENJA

Kraj: Trenta

Datum in ura: 29. 9. ob 19. uri

Prostor: Dom Trenta na Logu

Vsebina:
- pomen zdrave prehrane,
- metode za ugotavljanje prehranjenosti,
- težave, ki jih povzroča prekomerna prehranjenost,
- prehrambeni dodatki in
- pomen telesne aktivnosti.

PREŽIVLJANJE STAROSTI NA SVOJEM DOMU

Kraj: Dolenja Trebuša

Datum in ura: 24. 9. ob 18. uri

Prostor: dvorana v Dolenji Trebuši

Vsebina:
- osnovne potrebe starostnika,
- hrana, primerna za starostnika,
- pomen druženja v starosti,
- priprave na situacijo, ko se starostnik sreča s težko boleznijo, in
- pomen aktivnosti za starostnika.

Razpis štipendij

Konec avgusta je ***Posoški razvojni center*** (PRC) v okviru *Razvojnega programa SOČA 2006* objavil razpis štipendij za visokošolski, univerzitetni in podiplomski študij za študijsko leto 2005/2006.

Študentje dodiplomskega in podiplomskega študija morate vloge oddati do 4. oktobra 2005. **Prijavne obrazce** dobite na PRC-ju ali zanje zaprosite na: ***info@pososki-rc.si***. Skupaj z razpisno dokumentacijo so objavljeni na spletni strani Posoškega razvojnega centra: ***www.pososki-rc.si*** ter na spletnih straneh ***Kluba tolminskih študentov*** in ***M Servisa***.

Dodatne informacije dobite na telefonski številki: ***05/ 38-41-500***, razpis pa je objavljen tudi v pričujoči številki ***EPIcentra*** na strani 41. ■

Posoški razvojni center

Utrinki

V POSOČJE ŠTIRJE NOVI IN ZANIMIVI PROJEKTI

Šempeter pri Gorici – V petek, 2. septembra, je v prostorih ***Občine Šempeter–Vrtojba*** potekal slavnostni podpis pogodb o donaciji *Sklada za male projekte programa Phare čezmejno sodelovanje Slovenija-Italija 2003*. Na razpis, ki je bil objavljen maja, je pravočasno prispelo 64 vlog. Uspešnih je bilo 14 projektov, ki bodo skupno prejeli 630.000 €.

Med dobitnicami sredstev so tudi štirje projekti, ki so jih prijavile zgornjeposoške institucije: *Avtodomski turizem* (prijavitelj ***Občina Bovec***), *Gorsko kolesarstvo – razvoj novega turističnega produkta* (prijavitelj ***Lokalna turistična organizacija Bovec***), *Digitalni popis padlih na soški fronti* (prijavitelj ***Fundacija Poti miru v Posočju***) in *Učni center gorništva Tolmin* (prijavitelj ***Planinsko društvo Tolmin***). Projekte bomo v ***EPIcentru*** podrobneje predstavili v zaključni fazi.

Mateja Kutin

TEMELJNI KAMEN ZA RAZVOJNO TEHNOLOŠKI CENTER

Poljubinj – Kot smo spomladi v ***EPIcentru*** že napovedali, ***AET Tolmin*** letos praznuje 50. obletnico delovanja. Osrednja slovesnost ob pomembnem jubileju je bila 9. septembra, ko so položili temeljni kamen *Razvojno tehnološkega centra* (RTC) *za vžigne sisteme in elektroniko*. Poprej podpisano listino je v temeljni kamen položil direktor RTC mag. **Rudi Kragelj**, s spominsko ploščo pa sta jo prekrila predsednik vlade Republike Slovenije **Janez Janša** in predsednik korporacije Hidria **Edvard Svetlik**. *"Vesel sem, da se takšni centri ustanavljajo tudi v manjših krajih"*, je poudaril Janša ter pohvalil vodstvo Hidrije.

Gre za drugega od petih načrtovanih razvojnotehnoloških centrov korporacije ***Hidria*** (na Godoviču je bil pred letom dni položen temeljni kamen za prvega). Kot so povedali na novinarski konferenci, je poslanstvo RTC za vžigne sisteme in elektroniko krepitev inovativne moči in ▶

Kdo domuje “v barakah”?

Z 20. junijem se je *Upravna enota* (UE) *Tolmin* preselila v novozgrajeno stavbo med *Občino Tolmin* in *Knjižnico Cirila Kosmača*. V dogovoru z nekdanjo lastnico ter vsemi tremi posoškimi občinami je njihovi poslovni stavbi na Ulici padlih borcev 1b in 1c v Tolminu (ki ju domačini poznajo pod imenom “baraka”) v upravljanje prevzel *Posoški razvojni center*.

Da bi svoje nove poslovne prostore čim racionalneje izkoristil, se je ***Posoški razvojni center*** (PRC) odločil, da jih nameni širši javni rabi. Pod svoje okrilje je vzel več najemnikov.

Večja stavba

V južnem delu prve oziroma večje stavbe najdete zaposlene na PRC-ju – med drugim tudi uredništvo našega glasila. V severni del stavbe se je preselila ***Državna tehnična pisarna*** (DTP), ki je bila prej v manjši stavbi na Ulici padlih borcev 1c. Vstop v njihove prostore bo mogoč le z vzhodne oziroma zgornje strani stavbe. Osrednji del stavbe je namenjen ***Podjetniškemu inkubatorju Posočje***, ki ga bo PRC skušal vzpostaviti s pomočjo sredstev iz *Razvojnega programa Soča 2006* – v ta namen je rezerviranih 12 pisarn. V osrednjem delu trenutno domujejo štiri podjetja, ki so se prek razpisa prijavila za najem prostorov.

Manjša stavba

S preselitvijo DTP-ja iz manjše v večjo poslovno stavbo se je sprostilo precej prostora. Tega bodo za pridobitev novih delavnic, učilnic ter pisarn za mentorice izkoristili udeleženci programa *Projektno učenje za mlajše odrasle* (PUM). Ostale prostore bo PRC oddajal društvom in strankam, ki so se prijavili na julijski razpis o oddaji prostorov. Na Ulici padlih borcev 1c boste lahko našli: ***Društvo laringektomiranih Slovenije***, ***Medobčinsko društvo invalidov Krn Tolmin***, ***Območno združenje borcev in udeležencev NOB Tolmin***, italijanski sindikat ***UIL Camera Sindicale Provinciale Gorizia***, ***Znanstveno raziskovalni center SAZU*** ter politični stranki ***LDS*** in ***SDS***. Za najhitrejšega, ki se bo še prijavil na razpis, je na voljo še ena pisarna.

Miloš Bajt in **Tatjana Šalej Faletič**, Posoški razvojni center

Dodatne informacije dobite na telefonski številki: ***05/ 38-41-500*** (**Uroš Brežan** ali **Miloš Bajt**) in po e-pošti: ***milos.bajt@pososki-rc.si***.

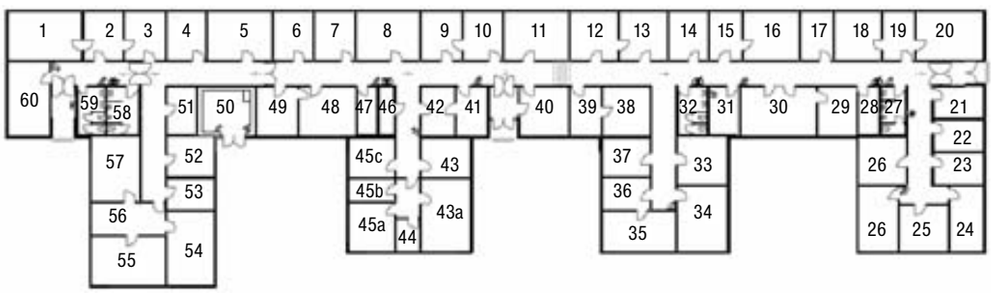

Legenda: VELIKA POSLOVNA STAVBA: 1–8, 48–49, 51–60: *Posoški razvojni center;* ***14–31:*** *Državna tehnična pisarna;* ***40–45:*** *Najeti poslovni prostori;* ***9–13, 33–39:*** *Podjetniški inkubator Posočje.* ***MALA POSLOVNA STAVBA: Posoški razvojni center – 12:*** *Učilnica;* ***25:*** *Kuhinja;* ***13–24:*** *Program PUM;* ***22:*** *Pisarna mentoric.* ***Prostori v najemu – 1:*** *Območno združenje borcev in udeležencev NOB Tolmin;* ***2–4:*** *Arhiv Občine Tolmin;* ***5:*** *Italijanski sindikat UIL Camera Sindicale Provinciale Gorizia;* ***7:*** *LDS;* ***8:*** *SDS;* ***9:*** *Društvo laringektominiranih Slovenije;* ***10:*** *Medobčinsko društvo invalidov Krn, Tolmin;* ***11:*** *Znanstveno raziskovalni center SAZU;* ***6:*** *nezasedena pisarna*

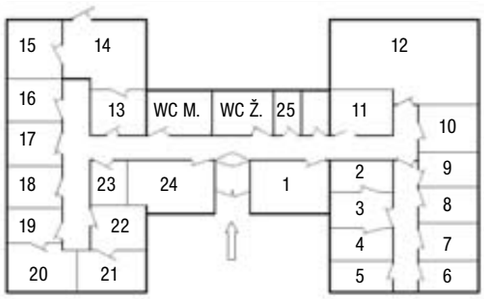

VEČJA POSLOVNA STAVBA PRC-ja *– Pod streho nekdanje stavbe Upravne enote Tolmin odslej najdete PRC, DTP, Podjetniški inkubator Posočje in nekatera druga podjetja.* ***MANJŠA POSLOVNA STAVBA PRC-ja*** *– V spodnji poslovni stavbi so svoje prostore dobili PUMovci, različna društva in politične stranke.* ***Skici pripravil: Miloš Bajt***

Utrinki

PO POLOŽITVI TEMELJNEGA KAMNA RAZVOJNO TEHNOLOŠKEGA CENTRA ZA VŽIGNE SISTEME IN ELEKTRONIKO, *ki naj bi leta 2010 zaposloval 50 domačih in tujih razvojnih inženirjev, so predstavniki Hidrie nazdravili z visokimi gosti s kapljico rujnega. Kako ne bi, saj bo leta 2010 Razvojno tehnološki center za vžigne sisteme in elektroniko zaposloval 50 domačih in tujih razvojnih inženirjev.* ***Foto: Tatjana Šalej Faletič***

▶ konkurenčne pozicije korporacije Hidria, predvsem njene divizije *Hidria Automotive*, katere vodilni del je tolminski AET. Izgradnja centra je skupni projekt ***Slovenskega avtomobilskega grozda*** in predstavlja center mehatronike za slovensko avtomobilsko industrijo.

Tako AET kot celotna Hidria se zavedata pomena vlaganja v razvoj. Prav taki centri so glavni steber razvoja. Danes je v RTC-ju, ki deluje v prostorih AET-ja, zaposlenih 12 razvojnih inženirjev. Cilj je, da bi se do leta 2010 njihovo število povečalo na 50. RTC, ki naj bi bil zgrajen do konca leta 2007, se bo raztezal na 3200 m^2. Vrednost novogradnje in razvojne opreme bo po ocenah znašala 1,2 milijarde tolarjev. Projekt je deloma podprt s sredstvi evropskega sklada za ragionalni razvoj.

Cilj RTC-ja je postati inovativni inženirski center na področju vžignih

Komu je namenjen vavčer?

Jesen je poleg novega šolskega leta prinesla še nekaj novosti v okviru programa vavčerskega svetovanja. Nova navodila za izvajanje programa so začela veljati na prvi šolski dan.

V program vavčerskega svetovanja se lahko vključijo svetovanci, ki sodijo v ciljno skupino ***delujočih podjetij*** ali med ***brezposelne osebe***, prijavljene na ***Zavodu RS za zaposlovanje***. Ciljna skupina delujočih podjetij je v programu upravičena le do storitev podjetniškega svetovanja. Posamezen svetovanec je v času veljavnosti pogodbe o vključitvi v program, ki velja najkasneje do 31. decembra tekočega leta, upravičen do subvencije do 50 odstotkov neto vrednosti upravičenih stroškov svetovanja, vendar največ do 1 mio SIT. Za brezposelne osebe pa velja subvencija do 100-odstotne vrednosti upravičenih stroškov svetovanja in usposabljanja, vendar največ do višine dveh minimalnih mesečnih plač v obdobju trajanja pogodbe, pa še to pod pogojem, da se v roku šestih mesecev samozaposli. V skladu z novimi navodili od 1. septembra dalje za *potencialne podjetnike* in *kmete* sredstva do nadaljnjega niso več zagotovljena.

Upravičeni stroški

Ciljni svetovanci lahko prejmejo subvencijo za stroške *storitev podjetniškega svetovanja* (vse ciljne skupine) in *storitev usposabljanja* (ciljna skupina brezposelne osebe, prijavljene na ZRSZ). Upravičeni stroški v skladu s programom so stroški svetovanja in usposabljanja s področja: • *poslovnih funkcij podjetja*, • *priprave razvojno naravnanih programov in projektov*, • *prava*, • *davkov* in • *računovodstva*.

Neupravičeni stroški programa

Med neupravičene stroške sodijo: • *stroški formalnega izobraževanja za pridobitev javno veljavne listine oziroma certifikata*; • *stroški osnovnega računalniškega opismenjevanja, ki je potrebno za pridobitev Evropskega računalniškega spričevala*; • *stroški pridobitve certifikatov, licenc, dovoljenj, soglasij in izjav*; • *stroški izdelave delovno-pravnih aktov*; • *stroški strokovnih preizkusov znanja, izpitov*; • *stroški jezikovnih tečajev in tečajev retorike*; • *stroški gradiv, literature in promocijskih materialov*; • *stroški izdelave lokacijske, gradbene in druge podobne dokumentacije*; • *stroški izdelave računalniških aplikacij in spletnih strani* in • drugi stroški v skladu z navodili.

Program vavčerskega svetovanja izvaja ***JAPTI***, javna agencija za podjetništvo in tuje investicije in je sofinanciran iz sredstev strukturne politike (ESRR), ***Ministrstva za gospodarstvo***, ***Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve*** ter ***Zavoda RS za zaposlovanje***. Na lokalni ravni (območje Zgornjega Posočja) pa ga izvaja ***Posoški razvojni center***, kjer dobite tudi dodatne informacije. Zaželeno je, da se poprej najavite po *telefonu:* ***05/ 38-41-503***, *e-pošti:* ***vesna.kozar@pososki-rc.si*** oziroma po *GSM:* ***031-381-692***.

Delujoča podjetja

Do subvencije so upravičena tudi že delujoča majhna in srednja podjetja ali samostojni podjetniki, ki kot glavno dejavnost nimajo registriranih: • *kmetijstva*, • *ribištva in ribiških storitev*, • *pridobivanja premoga*, • *pomorskega transporta*, • *gradnje in popravila ladij*, • *proizvodnje železa, jekla in ferozlitin*, • *proizvodnje cevi iz kovin*, • *druge primerne predelave železa in jekla*, • *litja železa*, • *litja jekla*, • *kovanja, stiskanja, vtiskovanja in valjanja kovin - prašne metalurgije*, • *površinske obdelave in prekrivanja kovin - splošna mehanična dela*, • *proizvodnje izdelkov iz žice* ali • *proizvodnje vijačnega materiala, vezi, verig in vzmeti*.

Pogodba o vključitvi

Delujoče podjetje, ki izpolnjuje pogoje za vključitev v program, mora izvajalcu pred sklenitvijo pogodbe predložiti • *originalno dokazilo o tem, da je vpisan v ustrezen register* (dokazilo ne sme biti starejše od 30) dni in • *originalno potrdilo Davčne uprave RS*, da nima neporavnanih obveznosti do države (dokazilo ne sme biti starejše od 15 dni).

Vesna Kozar, svetovalka-organizatorka, Posoški razvojni center
Vir: www.japti.si

Utrinki

sistemov za dizelske motorje, male bencinske motorje ter oljne in plinske gorilce. Kadri se bodo stalno izpopolnjevali. Nameravajo okrepiti sodelovanje s slovenskimi centri znanja, ljubljanskima fakultetama za strojništvo in elektrotehniko ter ***Institutom Jožef Štefan***, sodelovali bodo s tujimi centri in se vključevali v mednarodne projekte.

Mateja Kutin

POLETNO ŠOLO POSVETILI PLANINAM

Bovec – Na Poletni šoli, ki je tudi letos potekala v drugi polovici avgusta, se je zbralo 51 študentov iz sedmih evropskih držav. Koordinatorji so za tokratno vodilno temo izbrali planine, zato so bile z njimi povezane tako delavnice kot ekskurzije. Udeleženci so obiskovali tudi jezikovni tečaj; izbirali so med italijanščino, nemščino, furlanščino, hrvaščino in slovenščino.

UDELEŽENCI LETOŠNJE POLETNE ŠOLE V BOVCU *med predstavitvijo ugotovitev o planinah, do katerih so prišli med delavnicami.*

Glavni organizator in vodja Poletne šole dr. **Karl Stuhlpfarrer** s celovške univerze je razložil, da so prvo tovrstno šolo organizirali leta 1994, zamisel zanjo pa se je porodila po političnih spremembah v Evropi konec osemdesetih let. Avstrijci so takrat spoznali, da je povezovanje s sosedi zelo pomembno, težavo pa ▶

Brez učitelja in ocen

Študijski krožki so oblika neformalnega učenja, v kateri se zbirajo ljudje, željni novega znanja in druženja, ter tisti, ki želijo narediti nekaj koristnega zase, za svoj kraj in druge ljudi.

Študijski krožki so razširjeni po vsej Sloveniji in so odlična priložnost za učenje, druženje in delovanje v okolju, predvsem za ljudi, ki se redko udeležujejo standardnih oblik izobraževanja, oziroma za majhne kraje, kjer ni izobraževalnih možnosti. Njihov cilj je tudi promocija znanja, ki ga potrebujemo za razvoj in ohranitev podeželja, za dejavno vključevanje v sodobno družbo in spodbuda za osebni razvoj posameznika.

Sredstva za delovanje

Študijski krožki potekajo v okviru organizacije, ki lahko ob izpolnjevanju določenih pogojev od ***Ministrstva za šolstvo in šport*** pridobi sredstva za delovanje krožka. ***Posoški razvojni center*** se je na tovrstni razpis prijavil prvič v šolskem letu 2002/03 in uspel pridobiti sredstva za izvedbo treh študijskih krožkov. V vsakem nadaljnjem šolskem letu smo izvedli pet študijskih krožkov.

Do danes 13 krožkov

Skupina šteje od šest do dvanajst udeležencev, vodi pa jo za to usposobljen mentor.

***OKUSNA POJEDINA**, pripravljena iz divjih zeli in zelišč*

IZPOD SPRETNIH PRSTOV

Teme, ki jih obravnavamo, so raznovrstne. Doslej smo izpeljali 13 študijskih krožkov: • *Možnosti biokmetovanja v Posočju*, • *Vse o drobnici*, • *Šola za starše I*, • *Vaški posebneži v ljudskem izročilu*, • *Zdravje – pogoj za ustvarjalno življenje*, • *Oživljanje starih sort kot možnost dopolnilne dejavnosti na kmetijah*, • *Ekološko kmetovanje kot razvojna možnost*, • *Šola za starše II*, • *Glina – živa ali mrtva materija*, • *Iz vasi do svetovnega spleta*, • *Ohranjanje starih sort jablan in hrušk*, • *Posočje skozi objektiv* in • *V naravi je zdravje*. Krožke je obiskovalo prek 100 ljudi.

Kot smo že napovedali na tretji strani, bomo tudi v tem šolskem letu izvedli pet študijskih krožkov. V mesecu novembru bomo začeli z izvajanjem prvih dveh: ***Izdelki iz čebeljega voska*** in ***V naravi je zdravje II – Kaj s sirotko?***, v januarju pa nato še dva in sicer na temo ***100 let Bohinjske proge*** in ***Čipka v blagu***. O zadnjem, ki se bo predvidoma odvijal na pomlad prihodnje leto, vas bomo obvestili pravočasno.

Patricija Rejec, mentorica študijskih krožkov, Posoški razvojni center
Foto: Igor Žagar** in **Jana Skočir

Utrinki

je predstavljalo nepoznavanje jezika. Pri organizaciji poleg celovške sodelujejo še univerzi v Ljubljani in Mariboru, primorska univerza ter univerzi v Trstu in Vidmu. Študentje se prijavijo na razpis in posamezna univerza izbere osem kandidatov, ki za Poletno šolo prejmejo posebno štipendijo. Vsakič je nekaj mest na voljo tudi samoplačnikom. *"Udeleženci veliko časa preživijo skupaj, posebej zvečer se radi zabavajo. Gre za kombinacijo druženja in tečajev,"* je dodala strokovna tajnica **Andrea Wernig**.

Dejavnosti sofinancirajo partnerske univerze in avstrijsko ministrstvo za izobraževanje ter dva sponzorja iz Avstrije. Ekskurzijo pripravijo v sodelovanju z ***Občino Bovec***. Takšne poletne šole sicer najdemo po celi jugovzhodni Evropi, bovška pa se od njih razlikuje po tem, da pri organizaciji sodelujejo tri dežele namesto dveh.

Besedilo in foto: Špela Kranjc

O ZADNJEM POLETNEM FESTIVALU PRI SOTOČJU

Tolmin – ***Zveza tolminskih mladinskih društev*** (ZTMD) je prvi avgustovski teden pri Sotočju pripravila šesti *Kreativni tabor Sajeta*, ki vedno znova *"združi kreativce različnih profilov, pogledov in vsebin"*. Kot vsakič povedo organizatorji, je *"namen enotedenskega poletnopočitniškega druženja povezati različne umetniške prakse in ponuditi koncertni program s široko paleto sodobnih raziskovalnih godb*".

Festival je ime dobil po mitološki pošasti, ki je že od nekdaj burila domišljijo tolminskih prednikov. V programu, ki je bil letos še posebej pester, je lahko bolj ali manj umetniško navdahnjen obiskovalec v vsakem delu dneva našel nekaj zase. Udeleženci šestih delavnic so najbolj ustvarjalni zjutraj in popoldne. Italijan **Francesco Cusa** je zopet skušal najboljše iztisniti iz ljubiteljev tolkal, kipar in fotograf **Dušan Gerlica** je pomagal pri kiparjenju iz lesa, **Ivan Volarič – Feo** je okoli sebe zbral ljubitelje pisanja, Poljakinja **Anna Nacher** je vodila delavnico vokalnih tehnik, **Marko Cveić** pa je s kolegi iz Kinokluba Novi Sad svoje znanje prenašal na filmske navdušence. Popoldnevi so bili v znamenju zanimivih filozofsko naravnanih debatnih srečanj, kjer so gostovali **Miha Zadnikar**, **Tomaž Herga**, varuh človekovih pravic **Matjaž Hanžek**, **Mare Štempihar** in **Luka Hrovat**.

Na programu umetniških večerov so bile gledališke predstave, perfor-

POMOČ UČENCU MARKU

Konflikt med svobodo in odgovornostjo

Zakaj moj otrok ne hodi v šolo? Zakaj je raje brezposeln ter brez tako imenovanega *primernega socialnega položaja*? Zakaj si ne izoblikuje uresničljivih ciljev in nima nikakršnih pričakovanj za svojo prihodnost? Takšna in podobna vprašanja se motajo po glavi staršev otrok, ki so pustili šolanje.

V sedanjem času se pričakuje, da se opredelimo za enega od družbenih statusov (na primer učenca ali delavca). Pritisk, ki ga družba izvaja na mlade v času šolanja ali brezposelnosti, pri mnogih izzove odpor. Ta se največkrat kaže v za družbo nesprejemljivem obnašanju. Namesto, da obsojamo in si po svoje razlagamo posameznikovo ravnanje ter odločitve, se raje vprašajmo, katere možnosti mu lahko ponudimo kot alternativo. Projektno učenje za mlajše odrasle (PUM) je neke vrste program "druge možnosti".

Prebijanje ledu

Večina udeležencev ob vključitvi v PUM nima konkretnih pričakovanj in ni motivirana za delo v programu. Pri soodločanju in izpeljevanju projektnih dejavnosti ne sodelujejo toliko, kot bi lahko. Za vzpostavitev dobrega stika s PUMovci potrebujemo čas in pomoč pri izražanju skupinskih ter posameznikovih ciljev. Treba jih je spodbujati, opogumljati in jim pomagati pri doseganju želenih rezultatov. Sočasno moramo spremljati osebne spremembe in učne dosežke ter udeležence spodbujati k načrtovanju novih ciljev. Pri tem je zelo pomembno, da mentorji med seboj sodelujemo in se nenehno izpopolnjujemo.

TOLMINSKI PUM JE V RAZCVETU** – V naslednjih nekaj mesecih jih čaka opremljanje na novo pridobljenih prostorov, zato naprošajo vse, da jim z oddajo starih in rabljenih predmetov pri tem pomagajo po svojih najboljših močeh.* ***Foto: T. Š. F.

Znanje za vse življenje

Glavni cilji PUMa so: • povečati stopnjo vključenosti mladostnikov v izobraževanje in zaposlitvene možnosti, • pripraviti PUMovce za kakovostno življenje ter • jim ponuditi potrebna življenjska znanja. Doseči jih skušamo z različnimi oblikami in metodami dela ter s stalnim vpeljevanjem novosti. O tem, kaj smo počeli v PUMu v preteklem šolskem letu, si lahko preberete v zadnjih treh številkah ***EPIcentra***. Ker sledimo motu *Več glav več ve, več glav več zna* v skupino velikokrat povabimo zunanje sodelavce, ki pripomorejo k ugodnejšemu ozračju v skupini, k raznolikosti dela in vplivajo na motivacijo ter zanimanje udeležencev.

V študijskem letu 2005/06 ***Posoški razvojni center*** omogoča opravljanje študijske prakse v sklopu programa PUM študentom naslednjih fakultet oziroma smeri:

- ***Fakultete za socialno delo***,
- ***Filozofske fakultete*** (smer pedagogika in psihologija),
- ***Pedagoške fakultete*** (smer socialna pedagogika).

Program *Projektno učenje za mlajše odrasle* (PUM) izvaja ***Posoški razvojni center***. Informacije o vključitvi v PUM lahko dobite na telefonu: ***05/ 38-41-500***, e-pošti: ***info@pososki-rc.si*** ali se pozanimate na Posoškem razvojnem centru, Ulica padlih borcev 1c, Tolmin. Vabljeni!

Posoški razvojni center

Utrinki

mansi in diaprojekcije. Sledili so večerni filmi, festivalski dan oziroma večer pa se je zaključil s koncerti različnih zvrsti – od etna, elektronike in jazza do eksperimentiranja. Prireditelji so poskrbeli tudi za najmlajše, ki so lahko vsak dan uživali v lutkovni delavnici, v program pa so vključili tudi dve gledališki igri. Organizatorji in obiskovalci so bili z letošnjim enotedenskim druženjem zadovoljni. Po besedah vodje projekta **Mihe Kozoroga** je festival vsak dan obiskalo okoli 300 ljudi, od katerih je večina pri Sotočju taborila kar cel teden.

Besedilo in foto: Špela Kranjc

OBNOVA ZAJETIJ IN KORIT

Most na Soči, Modrej, Kozmerice – ***Turistično društvo*** (TD) ***Most na Soči*** si že dalj časa prizadeva za ohranitev zajetij in korit v svoji okolici, saj je večino zob časa že močno načel. Že pred leti so obnovili in uredili korito nad Bačo ob Idrijci (na poti do Stopca) ter zdravilno zajetje pri Modreju, ki naj bi ugodno vplivalo na oči in vid. Letos so obnovili srednje korito na vrhu kozmeriškega klanca ter uredili zajetje, ki so ga pred 100 leti uporabljali za gradnjo predora Most na Soči. Vodo, ki izvira tik pred predorom, so domačini s pridom uporabljali tudi kasneje, saj ▶

Brez številk ne gre

Od 1. marca do 30. junija 2005 je bilo v program PUM, ki se je izvajal v Tolminu, vključenih 19 mladih; od tega tri dekleta in 16 fantov. Povprečna starost udeležencev se je gibala med 19. in 20. letom.

V času izvajanja programa PUM so trije udeleženci opravljali izpite za šolo, dva sta se vpisala v srednjo šolo, trije so občasno opravljali različna priložnostna dela, eden je s programom prekinil, z ostalimi pa se ponovno srečamo septembra.

Čaka nas aktivno in pestro leto

V šolskem letu 2005/06 bo v PUMu še posebej zanimivo, saj smo pridobili nove prostore, ki jih bomo s skupnimi močmi prepleskali in opremili po lastnem okusu. Poleg družabnega prostora bomo *po novem* imeli učilnico s knjižnico za individualno učenje, računalniško in skupinsko učilnico, kuhinjo, delavnico za raznovrstne dejavnosti ter atrij. Ob individualnih dejavnostih in projektih – vsebino bomo dorekli skupaj z udeleženci programa – bomo udeležencem ponudili naslednje aktivnosti:

Graf 1: Udeleženci programa PUM po spolu

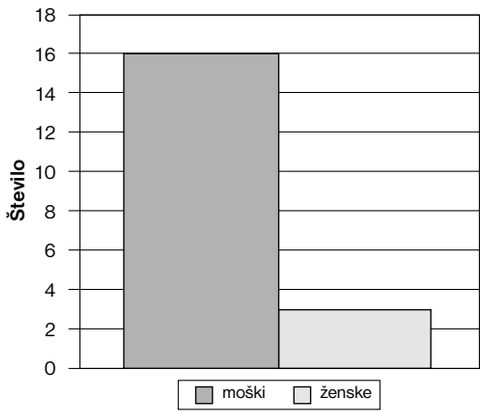

***Graf 2: Status udeležencev** (avgust 2005)*

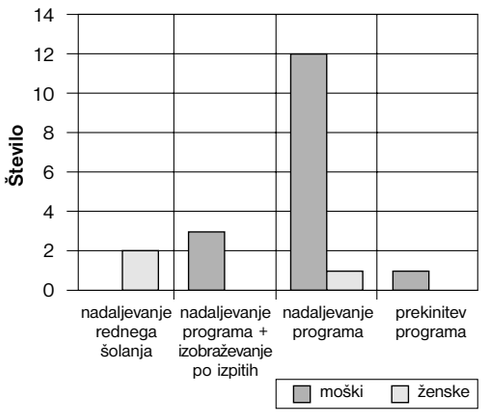

- Sam svoj mojster,
- Zdrava kuhinja,
- Mladi novinar,
- Fotografska delavnica,
- Svet se vrti naprej (aktualni dogodki),
- Kulturne drobtinice,
- Ena, dva, nam se da (športne aktivnosti),
- Italijanščina za vsak dan ...

Patricija Rejec, mentorica v programu PUM, PRC
Grafi: Jana Skočir

V naslednjih mesecih bomo PUMovci urejali nove prostore (učilnico s knjižnico za individualno učenje, računalniško in skupinsko učilnico, delavnico za raznovrstne dejavnosti, družabni prostor, kuhinjo ter atrij). Ob tej priložnosti vljudno prosimo vse, ki nam lahko pri tem z oddajo starih in rabljenih predmetov pomagate, da nas pokličete na telefon: ***05/ 38-41-500*** ali se nam oglasite na e-naslov: ***info@pososki-rc.si***. Še posebej bomo veseli, če nam boste podarili kakšno staro sedežno garnituro, klopco za atrij, star, vendar še uporaben šivalni stroj, televizor, video rekorder, star pribor za kuhinjo ... Veseli bomo tudi drugega odpadnega materiala, ki nam bo prišel prav pri izdelovanju najrazličnejših izdelkov v okviru predvidenih delavnic (stari kozarci, steklenice, papir, odpadno blago ...). Skratka vse, česar ne potrebujete več.

Program delno sofinancirata:

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA ŠOLSTVO IN ŠPORT

Utrinki

***SREDNJE KOZMERIŠKO KORITO** so v glavnem uporabljali za napajanje živine*

***"TABOJŠ" VODA Z MOSTA** po novem priteče iz pipe*

▶ je veljala za *najtabojš'* vodo na Mostu na Soči oziroma takratni Sv. Luciji. Poleg odličnega okusa naj bi jo odlikovali zdravilni učinki z ugodnim vplivom na vid.

Srednje kozmeriško korito leži na vrhu kozmeriškega klanca približno sto metrov iz vasi proti Mostu na Soči. Vaščani so ga postavili že pred 1. svetovno vojno, leta 1912, kar potrjuje v korito vtisnjena letnica. Bilo je enake oblike kot vaško korito. Vodo iz srednjega korita so uporabljali za napajanje živine, v sušnem obdobju pa tudi za pitje in umivanje. Voda ni presahnila niti v najbolj sušnih mesecih. Med prvo svetovno vojno so vodno zajetje pri srednjem koritu preurejali avstroogrski vojaki, služilo pa jim je predvsem za napajanje konjev.

Kozmerice so že pred prvo svetovno vojno imele tri korita: poleg srednjega še vaško in nižje, v klancu, še dolenje korito. Vaško korito je stalo na sredini vasi. Voda v koritu je vaščanom služila za kuhanje in umivanje, pa tudi za pitje in napajanje živine. Zaradi pomanjkanja vode in poznejše širitve ceste skozi vas je bilo vaško korito porušeno in o njem danes ni več vidnih sledov. Dolenje korito stoji na kozmeriškem klancu približno 50 metrov pod srednjim koritom. Kmalu po drugi svetovni vojni je bilo temeljito obnovljeno in je svojo podobo ohranilo do današnjih dni. Dolenje korito je bilo za vaščane prav tako pomembno. Imelo naj bi zelo dobro pitno vodo, ki so jo nosili domov v vrčih in steklenicah. Gospodinjam je dolgo časa, vse do uporabe pralnih strojev, služila tudi za pranje perila.

Marjana Barbič

GLASBA DOBREGA UPANJA

Trenta – ***Informacijsko središče Triglavskega narodnega parka – Dom Trenta*** je letošnje poletje zaznamoval šesti študijski tečaj za najbolj nadarjene mlade glasbenike iz vseh celin – predvsem tistih, ki so v glavnem že dokončali študij na godalih. Pokroviteljstvo in izbor na začetku prevzeli dunajski filharmoniki, tokrat pa so se jim pridružili še drugi.

Tradicionalno poletno šolo, ki bi lahko bila v čast tako Ljubljani kot katerikoli drugi metropoli, je v ta prostor umestil danes že pokojni profesor na graški akademiji za glasbo **Alfred Staar**. Prav njemu so posvetili zaključni koncert letošnjega foruma. Staar je bil že od leta 1961 prvi violinist Dunajske državne opere, solist in član priznanih ansamblov komorne glasbe. Kot je nekoč povedal, se je zaljubil v Sočo, ki ga je navdajala z mirom in ustvarjalno močjo. Ker je ustvarjalno moč doline želel podariti drugim, je s svojimi referencami zastavil besedo v korist tradicionalnega gostovanja v teh krajih.

Glasbeni večeri so z leti dobili svoje stalne obiskovalce, ki se jim pridružujejo novi. Publiko so sestavljali znani glasbeniki iz obeh držav, opazili pa smo tudi nekaj dopustniško oblečenih politikov. V zahvalnih besedah je nekdanji bovški župan **Siniša Germovšek**, ki je v svojem mandatu podprl ustanovitev foruma, povedal, da ima Dolina Trente ogrlico biserov in eden od njih je prav gotovo trentarski mednarodni forum. Veliko hvaležnost soustanoviteljem je izrazil tudi **Peter Goetzel** z Dunaja, letošnji vodja foruma. Poudaril je, da so profesorji in mladi glasbeniki uvideli, da je okolje zelo primerno za popolno koncentracijo in učenje veščin dunajskega glasbenega sloga.

M. M.

Hotel Zlata ribica

Razvojni program *Soča 2006* je pripravil *Posoški razvojni center* (PRC) na podlagi Zakona o spremembah in dopolnitvah Zakona o popotresni obnovi objektov in spodbujanja razvoja v Posočju (ZPOOSRP-C) z namenom dodeljevanja razvojnih spodbud za vzpostavljanje razvojne infrastrukture, pospeševanje podjetniških vlaganj, razvoj gospodarstva in odpiranje novih delovnih mest ter usposabljanje in razvoj kadrov. Razvojne spodbude se dodeljujejo ob upoštevanju pravil dodeljevanja državnih pomoči ter Zakona o spodbujanju skladnega regionalnega razvoja.

Na razpisu vsakoletnega izvedbenega programa je od leta 2002 pridobilo sredstva 27 podjetij. Zanimalo nas je, kako takšni programi prispevajo k uspešnosti njihovega poslovanja. V tokratni številki *EPIcentra* predstavljamo podjetje ***Prima d.o.o.***, ki je pred kratkim na Idriji pri Bači odprlo hotel ***Zlata ribica***. Pogovarjali smo se s solastnikom **Matejem Gorjanom**.

***HOTEL ZLATA RIBICA NA IDRIJI PRI BAČI** je svoja vrata odprl 10. avgusta letos*

***MATEJ GORJAN**, solastnik hotela, pravi, da so sredstva iz Soče 2006 namenili za zaključek investicije ter dvig kakovosti storitev*

Kdaj je bilo ustanovljeno podjetje Prima?

Podjetje je leta 1992 ustanovila **Marija Gorjan**. Naša takratna dejavnost je obsegala organizacijo celodnevne prehrane v tovarni ***Salonit Anhovo*** ter oddajanje njihovih počitniških kapacitet, štiridesetih apartmajev v Sloveniji in na Hrvaškem.

Po sprejetju azbestnega zakona je Salonit občutno zmanjšal število zaposlenih. Popolna odvisnost od tovarne in dejstvo, da se število zaposlenih nezadržno manjša, sta nas prisilila, da smo iskali alternativo. Rešitev in hkrati izziv smo videli v turizmu na Tolminskem. Po vzoru iz tujine smo se odločili za manjši družinsko vodeni hotel višjega kakovostnega razreda. Zemljišče smo imeli na Idriji pri Bači, tik ob Idrijci, kjer zdaj stoji hotel Zlata ribica in od desetega avgusta letos tudi obratuje.

Kako bi na kratko predstavili vašo dejavnost?

Naša osnovna dejavnost so hotelske storitve in skrb za dobro počutje gostov. Imamo bogate izkušnje s pripravljanjem pogostitev in banketov. Naj omenim le odprtje tovarne *Tesal*, 80. obletnica tovarne *Salonit*, banket ob osvojitvi državnih prvakov v odbojki (Salonit), sprejemi za politike ... Pogostitve pripravljamo tudi pri nas, v naravi, ob reki Idrijci. Organiziramo poslovna srečanja, seminarje, predstavitve izdelkov podjetij, kulturne prireditve, piknike ...

Lani ste se vključili v program Soča 2006. Kako so vam ta sredstva pomagala pri poslovanju?

Za pridobitev sredstev smo prvič kandidirali že leta 2002 in bili vse do zadnjega leta pri tem neuspešni. Letos, ko smo v zaključni fazi investicije, smo sredstva dobili. Namenili smo jih za zaključek investicije ter dvig kakovosti storitve in nastanitve.

Kakšne so vaše nočitvene zmogljivosti in kaj hotel Zlata ribica še ponuja?

Naše nastanitvene zmogljivosti obsegajo enajst enot, od tega tri apartmaje, štiri hotelske apartmaje in štiri sobe. Skupna nočitvena zmogljivost je šestintrideset postelj.

Za prihajajočo sezono pripravljamo celostne turistične produkte, ki bodo poleg nastanitve obsegali posamezne ali kombinirane tematske programe. Prilagajali jih bomo potrebam in željam naših strank. Programi bodo vključevali predvsem šport in rekreacijo, ribištvo, spoznavanje naravne in kulturne dediščine ter vitalni in poslovni turizem.

Od kod prihajajo vaši gostje?

V kratkem času, kar smo odprti, smo gostili največ Italijanov. Dogovarjamo se s skupinami iz Slovenije, Nemčije, Francije in Belgije.

Kakšna je struktura gostov?

Različna: največ je ribičev, sledijo družine in podjetja. Veliko je tudi naključnih gostov.

Kako se borite s konkurenco in kako si prizadevate za prepoznavnost?

Naši glavni aduti so domačnost, visoka stopnja kakovosti in razpoznavna podoba.

V razvijajočem se turizmu na Tolminskem vidimo podjetja, kot je naše, kot skupne akterje na slovenskem, mednarodnem in, zakaj ne, svetovnem trgu. Tu se začne prava konkurenca. Med regijami! Tu moramo stopiti skupaj vsi in nekaj pokazati!

Kakšni so vaši načrti?

Investicija na Idriji pri Bači je postala sodoben hotel, na katerega bodo zaposleni in krajani ponosni. Tu se naši načrti ne končajo. Najprej bi radi z lastnim izobraževanjem delavcev in jasno vizijo prišli do celovitega obvladovanja kakovosti storitve.

Bi radi še kaj dodali?

Naravne danosti, kjer stoji naš hotel, so enkratne. Čudovito je poslušati žuborenje reke, zjutraj te zbudi ptičje petje – pravi balzam za dušo. Gostje se vračajo domov navdušeni!

Pogovor pripravila in foto: Mateja Kutin

Varstvo človekovih pravic

Posoški razvojni center letos v sklopu programa _Državljansko in splošno izobraževanje za prebivalstvo s področja demokracije in človekovih pravic_ (slednjega sofinancira _Ministrstvo za šolstvo in šport_) predstavlja dve tematiki. V tej številki _EPIcentra_ bomo govorili o uveljavljanju človekovih pravic prek institucije varuha človekovih pravic, v prihodnji številki pa si bomo podrobneje ogledali Evropsko ustavo.

Vloga varuha človekovih pravic v ***Republiki Sloveniji*** (RS) izhaja iz ustavne opredelitve človekovih pravic in svoboščin. Pred predstavitvijo možnosti uveljavljanja človekovih pravic prek institucije varuha človekovih pravic v RS in v ***Evropski uniji*** (EU) na kratko prikazujemo, kako so opredeljene človekove pravice in svoboščine v Ustavi RS.

ČLOVEKOVE PRAVICE IN SVOBOŠČINE V USTAVI RS

Slovenija je pri opredeljevanju človekovih pravic in svoboščin sledila mednarodnim pravnim aktom o človekovih pravicah in domačemu družbenemu razvoju. Človekove pravice in svoboščine se uresničujejo neposredno na podlagi ustave in zato se posameznik pri varstvu svojih pravic lahko neposredno sklicuje na ta temeljni pravni akt. Ustava RS opredeljuje:

- ***temeljne in izhodiščne pravice in svoboščine*** – načelo enakosti, dostojanstvo osebnosti, pravica do pravnega sredstva, sodnega varstva in povračila škode;
- ***osebnostne pravice in svoboščine*** – nedotakljivost človekove telesne celovitosti, pravica v kazenskem postopku, nedotakljivost človekove zasebnosti, svoboda izražanja in opredeljevanja;
- ***politične pravice in svoboščine*** – pravica do sodelovanja pri upravljanju javnih zadev, pravica do zbiranja in združevanja, volilna pravica, pravica do peticije, pravica pribežališča;
- ***ekonomske*** – pravica do zasebne lastnine, svoboda dela – ***in socialne pravice*** – pravica do socialne varnosti in zdravstvenega varstva, pravice invalidov, družinske pravice, pravice v zvezi z izobraževanjem, znanostjo in umetnostjo – ter
- ***pravice narodnih skupnosti***.

VARUH ČLOVEKOVIH PRAVIC RS **MATJAŽ HANŽEK** *se je avgusta udeležil tradicionalne Sajete, ki k sotočju Tolminke in Soče vsako leto privabi veliko mladih.* ***Foto: Špela Kranjc***

Varstvo pravic in svoboščin

Ker ustavna opredelitev človekovih pravic in svoboščin sama po sebi ne daje jamstva za uresničevanje pravic v praksi, so v ustavi predpisana pravna sredstva. Najučinkovitejše varstvo je *sodno varstvo pravic in svoboščin*, vendar tudi to ne more v celoti zagotoviti učinkovitega varstva pravic državljanov. Zato so države, med njimi tudi Slovenija, začele uveljavljati institucijo za neformalno varstvo človekovih pravic in svoboščin – ombudsmana oziroma *varuha človekovih pravic*.

OPREDELITEV VARUHA ČLOVEKOVIH PRAVIC V USTAVI RS

Po ustavi je varuhova funkcija varovanje človekovih pravic in svoboščin v razmerju do državnih organov, organov lokalne samouprave in nosilcev javnih pooblastil. Varuh človekovih pravic ne sodi ne v izvršilno, ne v sodno in ne v zakonodajno vejo oblasti. Ni del mehanizma oblasti, ampak je nadzornik oblasti in s svojim delovanjem omejuje njeno samovoljo pri poseganju v človekove pravice in temeljne svoboščine. Varuh

• Blago in šivanje zaves po meri
• Popravila (krajšanje, menjava zadrg ...)
• Šivanje reklamnih izdelkov in športne konfekcije za vso družino

PapirPlast d.o.o. Kamno 32

05/ 38 11 460, 38 90 081, 041 693 924

EMKA
trgovina tekstila
MEKINC

STIL

pri svojem delu ni omejen na neposredne kršitve v ustavi navedenih človekovih pravic in svoboščin, ampak lahko deluje v primeru kakršnekoli kršitve katerekoli pravice posameznika s strani nosilcev oblasti. Posreduje lahko v primeru nepravičnega in slabega upravljanja izvajalcev oblasti v razmerju do posameznikov. Varuh človekovih pravic pomembno vpliva na razvoj in dvig pravne ter upravne kulture v razmerjih med izvajalci oblasti.

Varuh človekovih pravic v RS

Državni zbor RS je 21. februarja 2001 na predlog predsednika države za drugega varuha človekovih pravic s potrebno dvotretjinsko večino glasov vseh poslancev izvolil **Matjaža Hanžka**. V skladu z *Zakonom o varuhu človekovih pravic* traja mandat varuha šest let z možnostjo ponovne izvolitve za največ še eno mandatno obdobje.

Katere so pristojnosti varuha

Varuh lahko:

- kršitelja opozori, da kršitev popravi oziroma odpravi storjeno nepravilnost ali celo predlaga povrnitev škode;
- v vašem imenu in z vašim pooblastilom na ustavno sodišče vloži zahtevo za oceno ustavnosti in zakonitosti določenih predpisov ali aktov ali pa posreduje ustavno pritožbo zaradi kršenja katere od pravic;
- vladi ali parlamentu da pobude za spremembo zakonov in drugih predpisov;
- predlaga organom, da izboljšajo svoje poslovanje in odnose s strankami, ter
- vsakomur posreduje svoje mnenje o nekem primeru, ki je povezan s kršenjem pravic in svoboščin. Pri tem ni pomembno, kakšne vrste je postopek, niti v kateri fazi obravnave je pred določenim organom.

Kje varuh nima pristojnosti

Varuh ne more opraviti dela ali odpraviti kršitve oziroma nepravilnosti namesto določenega državnega organa, organa lokalne samouprave ali nosilca javnih pooblastil. Prav tako ne more obravnavati zadev, ki so v postopku pred sodiščem, razen v izjemnih primerih. Varuh nima pooblastil do zasebnega sektorja, zato ne more posredovati v primerih, ko pravice krši npr. zasebno podjetje. V tovrstnih primerih lahko izvaja pritisk na državne organe, organe lokalne samouprave in nosilce javnih pooblastil, ki nadzorujejo delo zasebnega podjetja ali zasebnika.

Kaj je pobuda in kako jo vložiti

Pobuda je opis vaše težave in vseh postopkov, ki ste jih za njeno reševanje že izpeljali. Kot pobuda šteje izpolnjen obrazec za vlaganje pobude varuhu ali navadno pismo. Pobudo lahko pošljete tudi v elektronski obliki, vendar vas bodo strokovni sodelavci varuha pozvali, da jo podpišete in jo skupaj s podpisom pošljete po klasični pošti. Za vlogo pisne pobude ne potrebujete odvetnikove pomoči. Postopek je neformalen in brezplačen. V svojem maternem jeziku izpolnite obrazec, na katerem ne smejo manjkati vaši podatki in podpis, saj varuh anonimnih pobud ne obravnava. Pobudo lahko vložite tudi namesto koga drugega (prizadetega), vendar morate imeti njegovo soglasje, ki ga priložite pobudi.

Kako priti do varuha

Varuhu lahko pošljete pisno pobudo po pošti ali elektronski pošti, ga pokličete na brezplačni telefon ali pa se z njim oziroma njegovimi sodelavci dogovorite za osebni pogovor. Nekajkrat na leto posluje tudi izven sedeža v Ljubljani.

EVROPSKI VARUH ČLOVEKOVIH PRAVIC IN NJEGOVE PRISTOJNOSTI

Varuha človekovih pravic ima tudi EU in kot državljani države članice se lahko obrnete nanj. Od aprila 2003 vlogo varuha človekovih pravic v EU opravlja **P. Nikiforos Diamandouros**.

Evropski varuh človekovih pravic preiskuje pritožbe zaradi nedelovanja ali zlorab administracije ustanov (Evropska komisija, Svet Evropske unije in Evropski parlament) in teles (Urad za okolje EU in Urad za varnost, zdravje in delo EU) EU. V varuhovo pristojnost ne sodi delovanje sodišča in sodišča prve stopnje na področju sodnih postopkov.

Varuh človekovih pravic običajno vodi preiskave na osnovi pritožb, lahko pa jih sproži tudi na lastno pobudo.

V primerih, ko varuh človekovih pravic ne more uspešno preiskati pritožbe – če ta zadeva državno, pokrajinsko ali lokalno upravljanje ali če se ne nanaša na nedelovanje ali zlorabe ustanov ali teles – vam bo po svojih najboljših močeh svetoval, na katero telo se lahko obrnete po pomoč (na državnega ali pokrajinskega varuha človekovih pravic, komisijo za peticije).

Kdo se lahko pritoži in kako

Pritožbo varuhu človekovih pravic lahko po pošti, faksu ali elektronski pošti vloži vsak državljan EU oziroma vsaka fizična ali pravna oseba s stalnim prebivališčem oziroma registrirano poslovalnico v državi članici EU. Obrazec za pritožbe dobite v uradu varuha človekovih pravic in na njegovi spletni strani.

Kaj pričakovati od varuha človekovih pravic

Varuh človekovih pravic obvesti institucijo o pritožbi z namenom, da bi ta rešila težavo. Če zadeva ni zadovoljivo rešena, poskusi najti rešitev, ki naj bi uredila neprimerno ravnanje in ugodila pritožbi. V primeru neuspelega poskusa pomiritve lahko priporoči rešitev primera. Če institucija ne sprejme njegovih priporočil, varuh pripravi posebno poročilo za evropski parlament.

Kje varuh nima pristojnosti

Varuh človekovih pravic ne preiskuje pritožb zoper državne, pokrajinske in lokalne organe oblasti (vladne službe, državni uradi in lokalni sveti), tudi če se te nanašajo na zadeve EU. Varuh človekovih pravic ni prizivno telo za odločitve, ki jih sprejmejo državna sodišča ali nacionalni varuhi človekovih pravic. Ne preiskuje pritožb zoper pravne ali fizične osebe.

Po Ustavi RS, gradivih EU in spletnih virih pripravili **Nežika Mohorič** in mag. **Almira Pirih**, Posoški razvojni center

Varuh človekovih pravic RS
Dunajska 56, 1109 Ljubljana
Brezplačni telefon: 080-15-30
E-naslov: info@varuh-rs.si
http://www.varuh-rs.si

The European Ombudsman
1, av. du Président Robert Schuman
B.P. 403
FR - 67001 Strasbourg Cedex
Telefon: +33 (0)3 88-17-23-13
Faks: +33 (0)3 88-17-90-62
E-naslov: euro-ombudsman@europarl.eu.int
http://www.euro-ombudsman.eu.int

Utrinki

ČETRTKOVI VEČERI POPESTRILI POLETJE

Bovec – ***Lokalna turistična organizacija*** (LTO) ***Bovec*** je v letošnji sezoni organizirala petih četrtkovih večerov, s katerimi so popestrili turistični utrip v središču Bovca. V ta namen so zaprli cesto skozi center, kar je dalo Bovcu, ki je v glavni sezoni natrpan s pločevino, poseben čar.

Otvoritveni četrtkovi večeri so se začeli konec julija z nastopom kantav-

Občina Bovec

Lokalna turistična organizacija (LTO) ***Bovec*** je na podlagi strokovne marketinške analize (1999) in na javnem razpisu za razvoj novih dopolnilnih turističnih produktov pridobljenega sofinanciranja ***Ministrstva za gospodarstvo*** (2002) pripravila projekt *Tematske poti na Bovškem*. Zadnjo fazo ureditve označevalnega in usmerjevalnega sistema, skrbništva in promocije predstavljata zemljevid in vodnik (glej EPIjevo knjižno polico). Opravljenega je bilo veliko dela in rezultati so glede na povpraševanje in obisk pozitivni. Novi produkt se postavlja ob bok že uveljavljenemu – z reko Sočo povezanim športom. Prehajamo v fazo specializacije posameznih turističnih produktov ter aktivnega in usmerjenega trženja. V nadaljevanju so predstavljeni aktualni projekti, ki jih bomo uresničili s pomočjo evropskih denarnih fondov. Brez velikih besed smo karseda izkoristili dosedanja razvojna sredstva ter pomoč ***Občine Bovec*** v smislu sofinanciranja poslovnih programov LTO-ja in našim gostom ponudili nekaj novega in perspektivnega. Hkrati pa smo domačim turističnim ponudnikom dali možnost za boljše gospodarjenje in odpiranje novih delovnih mest.

V LETOŠNJEM POLETJU JE BIL BOVEC DOBRO OBISKAN

Splošni cilji projektov

Leta 1999 izdelana marketinška strategija, ki jo nadgrajuje leta 2005 izdelana strategija turističnega razvoja Bovške, je pokazala, da je treba razviti komplementarne turistične produkte, ki bodo dopolnjevali dosedanja dva strateška produkta. Tako se bo glavna sezona podaljšala in gost bo imel več možnosti, da se na Bovškem zadrži dlje od skromnih 2,4 dni, kolikor znaša trenutno povprečje. Tukajšnje prebivalstvo namreč

Utrinki

torja **Aleša Hadalina**, za njim pa so se predstavili člani ***folklorne skupine Bovec*** in ***Bovške čeče.*** Kulturno dogajanje je bilo obogateno s ponudbo domačih dobrot, ki so jih pripravili v ***hotelu Alp***. Obiskovalci so izbirali med čompami in skuto, domačim ovčjim sirom ter bovškimi krafi. ***Aktiv bovških žena*** je ponujal razne ročne pletenine (nogavice, brezrokavnike, kape …) in druge pletene spominke. Program so v treh jezikih povezovali turistični delavci iz Bovca: **Dragan Jojič**, **David Steiner** in **David Štulc**, ki so obiskovalcem izčrpno predstavili tukajšnjo tradicijo in turistično ponudbo. Program četrtkovih večerov se v osnovi ni spreminjal – razlikovali so se le povabljeni gostje. Direktor LTO Bovec **Marko Vidič** je s prireditvami zadovoljen, prijetno vzdušje in lepo število obiskovalcev pa napoveduje, da ni šlo za muho enodnevnico. Vidič upa, da se bo taka oblika prireditev odvijala tudi drugo leto.

Morda pa se bodo v prihodnje iz četrtkovih večerov razvili še petkovi, sobotni in nedeljski večeri, kar bo obiskovalcem Bovške popestrilo počitnikovanje.

Besedilo in foto: Peter Domevšček, Posoški razvojni center

OBUDILI TRADICIJO ČOMP

Bovec – Namesto včasih tradicionalne *Čomparske noči* je ***Turistično društvo*** (TD) ***Bovec*** avgusta organiziralo prvi *Bovški dan*. Istega dne so na osrednjem bovškem trgu

DOGAJANJE NA BOVŠKEM DNEVU *je popestrilo prikazovanje rezljanja lesa.*

vidi ključno težavo v neizkoriščenosti zasebnih nočitvenih kapacitet in posledično nizkem prihodku (večina jih je morala za obnovo po potresu najeti kredite).

Konkurenčna prednost

Bovška ima tudi svojo konkurenčno prednost: ugoden geografski položaj. Čez prelaz Predel je od avtoceste, ki povezuje ene najbogatejših regij v EU (Furlanija, avstrijska Koroška), oddaljena le okoli pol ure. Priliv gostov na Bovško je visok, vendar se ti zaradi nezadostno razvitih turističnih produktov zadržijo le kratek čas.

Koristi novih turističnih produktov

Koristi od novih turističnih produktov lahko pričakujejo ljubitelji narave in gorskega kolesarjenja, društva in njihovi člani, domače gostilne, turistične kmetije, avtokampi, športne agencije ter ponudniki turističnih paketov in nastavitvenih zmogljivosti.

Z razvojem novih turističnih produktov je mogoče govoriti o procesu *repozicioniranja* bovškega turizma; o razbremenitvi reke Soče s komplementarnimi produkti in o zmanjševanju odvisnosti od kaninskih žičnic.

Po sledeh Juliusa Kugya

Projekt *Po sledeh Juliusa Kugya*, pridobljen na razpisu Interreg IIIA Slovenija-Italija 2000–2006 junija letos, temelji na življenjski poti in izkušnjah alpinista, botanika, pisatelja in strokovnjaka **Juliusa Kugya**, sina koroškega očeta in slovenske matere, ki je odraščal v Italiji. Na območju Julijskih Alp ob meji predstavlja simbol povezovanja med različnimi etičnimi skupinami in prisotnimi kulturami.

Cilj projekta je ovrednotenje in obnovitev obstoječe turistične infrastrukture ter povezovanje turistične ponudbe na čezmejnem območju Bovec–Trbiž–Kluže–Rezija s skupnim programom trženja.

***POLEG ŽE UVELJAVLJENIH VODNIH ŠPORTOV** bodo na Bovškem skušali razviti nov turistični produkt*

Projekt predvideva več aktivnosti: • izvedbo mrežnega sodelovanja med različnimi turističnimi subjekti na območjih, ki so združena v projektu; • izboljšavo obstoječih turističnih storitev in razvoj novih storitev; • obnovo in uveljavljanje turistične infrastrukture (splet čezmejnih poti, naravoslovne in kulturno-zgodovinske poti, sistematizacija mulatjer, itd.); • izvedbo načrta skupnega turističnega trženja z razvojem skupne turistične ponudbe; • pripravo promocijskih gradiv; • izvedbo in sprotno ažuriranje spletnih strani; • organizacijo prireditev in animacijskih aktivnosti; ter • prenos znanja.

Gorsko kolesarstvo – razvoj novega turističnega produkta

S projektom *Gorsko kolesarstvo – razvoj novega turističnega produkta*, ki ga je LTO Bovec julija uspel pridobiti na razpisu Phare CBC, bomo na Bovškem, v Reziji in na Trbižu razvili nov turistični produkt: splet gorskokolesarskih poti.

Z novimi potmi na Bovškem in povezavo z aktualnimi potmi na območju Rezije in Trbiža bo mogoče pripraviti več celodnevnih tur, obstaja pa tudi možnost razvoja podproduktov, na primer tridnevnega trekinga.

Urediti bo treba potencialne poti, ki zaenkrat niso uporabne zaradi zaraščenosti in iz varnostnih razlogov, ter se povezati čez mejo (Rezija, Trbiž) in proti Kranjski Gori. Poseben potencial predstavljajo mulatjere iz 1. svetovne vojne, ki so primerne za gorsko kolesarjenje, a so pogosto zaraščene ali pa očiščene le do državne meje.

Konkurenčna prednost Bovca je tudi vpliv morja. Zaradi ugodnih klimatskih pogojev (temperature, razmočenost) je gorsko kolesarstvo na Bovškem mogoče od maja do novembra.

Projekt razvoja turističnega produkta, ki vključuje Bovško, Rezijo in Trbiž, je primer, kako razvojna naravnanost v sicer demografsko ogroženem goratem območju premaguje ovire, ki jih je doslej predstavljala meja.

Marko Vidič, direktor LTO Bovec
Foto: Tatjana Šalej Faletič

Utrinki

svoje izdelke razstavile članice ***Društva bovških žena***, ki vsako leto pripravijo dva samostojna sejma, katerih izkupiček namenijo mladim v stiski.

V okviru Bovškega dneva sta se na stojnicah predstavila TD Bovec in ***Triglavski narodni park***, na svoj račun so prišli ljubitelji krompirja oziroma bovških čomp, dogajanje pa je popestrilo zanimivo prikazovanje rezljanja iz lesa. Kot je povedal predsednik TD Bovec **Edo Gaberšek**, je želja po obuditvi Čomparske noči v njem tlela že dalj časa, vendar je ponovna organizacija v sedanjih razmerah nemogoča. V Zgornjem Posočju so se v zadnjih letih velike prireditve zelo namnožile, hkrati pa bi to zahtevalo več finančnih sredstev. Gaberšek je z organizacijo letošnjega Bovškega dneva zelo zadovoljen. Obljubil je, da bo poskusil Bovški dan ohraniti kot tradicionalno prireditev, in sicer na prvo soboto v avgustu, ko je v Bovcu največ turistov.

Na bližnjih stojnicah je bil dobro obiskan tudi dobrodelni sejem Društva bovških žena. Predsednica leta 2001 ustanovljenega društva **Danica Mlekuž** pravi, da njihove članice in zunanje sodelavke največ izdelujejo pletene, kvačkane, klekljane in šivane izdelke. *"S prodajo na dobrodelnih sejmih pomagamo mladim, ki so jih prizadele bolezni, nesreča ali siromaštvo,"* je pojasnila in dodala, da je smisel njihovega druženja tudi spoznavanje in ohranjanje tradicije. Po besedah članice **Ivice Matovski** prodajo največ spominkov, med kupci so številni domačini, od tujcev pa so nad njihovimi izdelki daleč najbolj navdušeni Italijani. Podobno kot prejšnja leta bodo organizatorke za pomoč pri izbiri tistih, ki jim bodo namenile izkupiček od prodaje, zaprosile ***Center za socialno delo Tolmin***.

Besedilo in foto: Špela Kranjc

VSAKOLETNI PRAZNIK KRAJANOV

Stržišče – V soboto, 6. avgusta, je bila idilična vasica pod Črno prstjo polna obiskovalcev. Že zjutraj se je v spomin na nepozabnega župnika Kobala zbralo okrog 60 udeležencev pohoda *Po Kobalovi poti*. Spominski pohod je organiziral in vodil **Jože Dakskobler**, predsednik Turističnega društva Podbrdo. Krožna pot je vodila iz Stržišč na Rodico in po grebenu na Črno prst, potem pa se je spustila na Kal in nazaj v Stržišče.

Pozno popoldne se je nato pričela prireditev, s katero so obeležili kar nekaj pomembnih pridobitev v ***Krajevni skupnosti Stržišče*** v zadnjih dveh letih. Kot je povedal njen predsednik **Vinko Beguš**, so že lani asfaltirali cesto iz Stržišč na Kal. Denar za asfaltacijo so ob pomoči ***Občine Tolmin*** zbrali predvsem izseljenci iz vasi. Letos pa so obnovili še asfaltno prevleko skozi Stržišče in razširili ter podaljšali gozdno ▶

Občina Kobarid

Letošnje poletje je steklo med prsti in že je tu jesen. Prerokovanje o dolgem in vročem poletju je odplaknil dež in posledice so očitne. Tisti, ki so prišli v našo dolino, so imeli moker dopust. Podobno se je dogajalo tudi onim, ki so izbrali počitnice ob Jadranskem morju. Naravi se ne moremo upreti, kar v naši dolini še kako dobro vemo. Tudi opozarjanja strokovnjakov, da moramo paziti na svoj planet, ne zaležejo dosti. Še vedno drvimo nasproti njim, ki brez občutka krivde skrbijo za naš "lepši jutri". Kratkovidne poteze v želji po hitrem zaslužku nas bodo kmalu pripeljale na rob. Iz tega dejstva sledi celotna klima prebivalstva in planeta. Saj to menda vsi vemo, kajne? Življenje pa gre dalje, tako ali drugače. K boljši prihodnosti lahko prispeva vsak v svojem okolju. In spet smo doma, kjer se dogaja marsikaj zanimivega.

DELA NA KOBARIŠKI OBVOZNICI SO STEKLA. Foto Mateja Kutin

OBNOVA MOSTU** na relaciji Idrsko–Livek. **Foto: Tatjana Šalej Faletič

Številne manjše prireditve

Kobariška se v letošnjem poletju ni ponašala z velikimi in odmevnimi prireditvami, bilo pa je kar precej manjših, od koncertov in gledaliških iger do zabavno ter kulinarično obarvanih dogodkov. Pred leti smo poskušali spraviti v življenje *Kobariško kulturno poletje* s prireditvami na prostem, v gostinskih lokalih in kulturnih domovih. Poskus, da bi pridobili animatorje in organizatorje posameznih prireditev, je klavrno končal. Že nekaj let ostaja peščica ljudi, ki jim je mar tudi kultura, ista. Da o finančnih sredstvih niti ne govorim. Ko se spopadamo s posameznimi prireditvami, vse prevečkrat ugotavljamo, da je za večino sodelujočih prava motivacija denar. ***Občina Kobarid*** prispeva različnim društvom in prireditelјem za tradicionalne prireditve določen znesek, še posebej februarja, ko praznujemo mesec kulture, in oktobra, ko številne prireditve obeležijo občinski praznik.

Priprave na občinski praznik

Občinski praznik kobariške občine se približuje z velikimi koraki. Priprave za osrednjo prireditev, ki bo 15. oktobra, so že v teku, prav tako pa lahko vsi naši občani pričakujejo praznično izdajo glasila *Smaragdni odsev*, kjer se ozremo po preteklem

Utrinki

cesto nad vasjo. Tudi cerkev sv. Ožbolta je dobila nov pod in vrata. Sredstva je prispevala ***Agrarna skupnost Stržišče***.

Kulturni program je povezovala domačinka **Silvestra Drole**, ki je z izbranimi besedami segala v srca krajanov in izseljencev, ki so tega dne obiskali rojstne domačije. Nastopili so mešani pevski zbor domačih pevcev, večina že izseljenih v druge kraje, in stržiški otroci. Posebno pa je poslušalce razvedril nastop humoristk **Valerije** in **Mirice** s Šentviške Gore. Ob tem je voditeljica programa izpostavila pomen srečevanja ljudi in poudarila, kako bi bilo veliko manj slabe volje med nami, če bi si vzeli več časa za pogovor in znali prisluhniti drug drugemu. Prisotni so sledili njeni misli in se ob glasbi ***ansambla Sotočje*** ter dobri kapljici pogovarjali in obujali spomine še dolgo v noč.

Besedilo in foto: Cveto Zgaga

***OTROCI IZ STRŽIŠČ** so zbranim pripravili prisrčen nastop.*

POLETNA LITERARNA ŠOLA

Tolmin – Konec avgusta je republiški ***Javni sklad za kulturne dejavnosti*** (JSKD) ob pomoči tolminske izpostave JSKD organiziral *Poletno literarno šolo*. Po besedah **Silve Seljak**, vodje JSKD OI Tolmin, je šola hkrati seminar in delavnica, ki predstavlja nove literarne poti v slovenski in tuji literaturi, se ukvarja z vprašanji literarne in bibliotekarske vede ter z veščinami pisanja, interpretacije umetnostnih besedil in nastopanja. Namenjena je literarnim ustvarjalcem in vsem, ki se z literaturo tudi poklicno ukvarjajo (učiteljem, mentorjem šolskih glasil, lite-

letu. Ob letošnjem praznovanju občinskega praznika se bomo spomnili prezgodaj umrlega učitelja in skladatelja **Hrabroslava Volariča**, ki se je rodil 14. novembra 1863 v Kobaridu in umrl 30. septembra 1895 v Devinu. Njegov glasbeni talent je zaradi družbenih in socialnih okoliščin ostal neizkoriščen, njegova glasbena zapuščina pa priča, da je kljub temu ustvaril brezčasna dela, ki se jih spominjamo in pojemo po njegovi smrti, od katere je minilo 110 let. Njegovo življenjsko pot bomo podrobneje predstavili v Smaragnem odsevu in na osrednji prireditvi, kjer bomo podelili letošnja priznanja Občine Kobarid. Več si boste lahko prebrali v oktobrski številki ***EPIcentra***. Oktober bo v naši občini poln dogodkov in prireditev, športnih, kulturnih in zabavnih. Prijazno vas vabimo, da se jih udeležite – na večino prireditev bo vstop prost.

Letošnji občinski nagrajenci

Plaketo Občine Kobarid za leto 2004 prejme **Silvester Gabršček** za dolgoletno in predano delo na področju ohranjanja kulturne podobe Občine Kobarid. Priznanja bodo prejeli **Željko Cimprič** za dolgoletno in uspešno delo pri razvoju muzejske in turistične dejavnosti, **Danica Hrast** za dolgoletno in uspešno delo na področju širše družbene dejavnosti, **Lidija Koren** za uspešno in kakovostno delo na področju turizma in širše prepoznavnosti našega okolja in **Ivan Rutar** za dolgoletno in uspešno delo na področju širše družbene dejavnosti. Denarno nagrado Občine Kobarid letos dobi ***Društvo upokojencev Kobarid*** za uspešno in razvojno naravnano društveno dejavnost. Več o zaslugah, zavoljo katerih so bili izbrani za nagrajence, v oktobrski številki EPIcentra.

Kobariška obvoznica

Na kobariški obvoznici so dela stekla in upamo, da bo po načrtih do leta 2007 stekel tudi promet. Takšna in drugačna mnenja so vendarle dobila svoj epilog, čas pa bo pokazal svoje. Razbremenitev prometa skozi Kobarid je nujna, saj v času sezone vsi izgubljajo živce, vozniki in stanovalci ob prometnicah. Gregorčičeva ulica, ki kliče po prenovi, pa bo dobila priložnost komunalne ureditve.

Spoštovane občanke in občani!

Letos mineva 10 let, odkar imamo svojo občino. V tem času je bilo narejenega veliko dobrega, še marsikaj pa moramo postoriti, saj dela nikoli ne zmanjka. Ob bližajočem se občinskem prazniku vsem iskrene čestitke, da bi pridobitve, ki smo jih uspeli v tem času uresničiti, tudi koristno uporabljali. Nagrajencem in tistim, ki vedno znova podarjate svoj čas za to, da je naš vsakdan lepši in polnejši, pa iskrena hvala.

Župan ***Pavel Gregorčič*** *s* ***sodelavci***

Popotresna obnova individualnih objektov

Popotresna obnova se bo pričela tudi na individualnih objektih in na hišah, ki so v lasti Občine Kobarid. V Kobaridu, Ladrah in na Svinem bomo pridobili socialna stanovanja in tako poskusili rešiti vsaj del stanovanjskih stisk, ki jih imajo naši občani.

Po obnovi Napoleonovega mostu pri Kobaridu se nadaljuje sanacija še enega dotrajanega mostu, in sicer na relaciji Idrsko–Livek v kraju, ki ga domačini poznajo po imenom Globoščaki. Popotresna sanacija se bo nadaljevala na komunalni infrastrukturi na cesti Drežnica–Kobarid, Vrsno–Krn in na pokopališču v Drežnici.

Zelena hiša

S projektom *Zelena hiša* bomo poskusili vdahniti življenje obnovljenemu objektu na Trgu svobode 16 v Kobaridu, kjer je v načrtih nekaj prijaznih novosti. A o tem kdaj drugič, ko bodo stvari bolj jasne.

Redarska služba

Odbor za turizem pri Občini Kobarid je bil v letošnjem letu zelo dejaven. Poskušal se je tudi neposredno povezati s ponudniki turističnih storitev. Z novimi predpisi o varovanju narave, parkiranju, divjem kampiranju ipd. smo z redarsko službo vzpostavili dokaj ugodno situacijo ob Nadiži, ki je bila mnogokrat jabolko spora med obiskovalci in domačini. Sedanji način redarske službe ima tudi svoje pomanjkljivosti, saj ne vključuje širšega preverjanja (divjih odlagališč, prijave gostov, zaščita in ekološko osveščanje) in odpravljanja nepravilnosti. Dogovarjanje o skupni komunalno-redarski službi s sosednjima občinama je lahko dobra rešitev za marsikatero težavo, s katero se srečujemo sedaj.

EKO tržnica tudi v Kobaridu?

V občinah Bovec in Tolmin so v sodelovanju s ***Posoškim razvojnim centrom*** uspešno izpeljali projekt *EKO tržnice*. V Kobaridu ta še ni zaživela, saj, kot je pokazala raziskava, našim ljudem včasih manjka tržne žilice. No, upamo, da se bo to kmalu spremenilo in da bomo že prihodnjo pomlad lahko kupovali izdelke domačih proizvajalcev tudi na kobariški EKO tržnici. Je pač tako, da se na eni strani pehamo za vsakdanji tolar in iščemo priložnosti, kje bi lahko več zaslužili, na drugi strani pa se ponuja kar nekaj možnosti, le videti jih moramo in imeti dovolj poguma, da se jih lotimo.

Vsem občankam in občanom Občine Kobarid čestitamo ob občinskem prazniku z iskreno željo, da bi bili drug z drugim prijazni in življenje bo v trenutku dobilo svoj smisel!

Nada Pajntar, Občina Kobarid

Utrinki

rarnih krožkov in bralnih značk, knjižničarjem …).

Tridnevno dogajanje je v Tolmin privabilo ljubitelje literature iz vse Slovenije. Literarne šole se je zaradi odmaknjenosti Tolmina udeležilo manj ljudi kot običajno. Udeleženci so lahko prisostvovali predavanju *Kratka zgodba*, ki ga je izvajal dr. **Andrej Blatnik**, ter delavnicam *Haiku: molk umolkne* **Primoža Reparja**, *Govorim pesem* **Branke Bezeljak Glazer** ter *Slovaška književnost med dvema tisočletjema*, ki jo je vodila dr. **Stanislava Chrobáková Repar**. V večernih urah so se slušateljem predstavili **Zoran Pevec**, pesnik, urednik in predsednik celjskega literarnega društva, **Darko Komac**, pesnik, dramatik in bibliotekar, dr. Stanislava Chrobáková Repar, slovaška pesnica in pisateljica, prevajalka, kritičarka in literarna znastvenica, ter **Primož Repar**, filozof, pesnik, urednik revije Apokalipsa, kritik in prevajalec. Spoznavali so tudi Tolminsko. Obiskali so vas Čadrg, kjer jim je **Silvester Gaberšček** na predavanju z naslovom *V deželi ribe Faronike* predstavil kulturno dediščino Tolminske, ***Tercet Juhana*** pa je zapel pesem o ribi, ki je narekovala usodo deželi Tolminski. Odkrivali so pisatelja **Cirila Kosmača**, se sprehodili do njegove domačije in obiskali arheološki muzej na mostarski osnovni šoli.

Mateja Kutin

V DEŽELI RIBE FARONIKE – Državni sekretar na Ministrstvu za kulturo ***Silvester Gabršček*** je udeležencem, ki so kljub slabemu vremenu prišli v Čadrg, s pomočjo ribe Faronike predstavil kulturno dediščino Tolminske. **Foto: T. Š. F.**

Občina Tolmin

Obnova čistilne naprave Tolmin

Julija je ***Primorje*** začelo z rekonstrukcijo čistilne naprave v Tolminu. 202 mio SIT vredno investicijo, ki jo vodi ***Komunala Tolmin***, bo v celoti pokrila ***Občina Tolmin***. Z deli naj bi zaključili do konca leta.

Kot nam je povedal direktor Komunale Tolmin **Berti Rutar**, so rekonstrukcijo čistilne naprave začeli projektirati že leta 2000, lani pa so pridobili gradbeno dovoljenje. Naprava oziroma njena oprema je po dveh desetletjih obratovanja dotrajana (obratovati je začela leta 1986). Določena oprema ni več ustrezna, tehnologija se je izboljšala in uporabljajo se novi materiali, kot je prokrom (inox). Prenovljena čistilna naprava bo imela izpopolnjeno tehnologijo obdelave blata, ki so ga doslej črpali iz bazenov, odslej pa se ga bo izpiralo in dehidriralo.

Rekonstrukcija čistilne naprave bo potekala v več fazah; najprej se bo preuredila upravna stavba, zamenjali bodo opremo, uredili avtomatiko in črpališče ter uredili bazen deževnih in dezinfekcijo iztočnih vod. Čistilna naprava čisti organske odpadke, v vodi pa ostajajo bakterije. Ker je pod njo kopališče, je pred iztokom v Tolminko nujen poseben tretma, da se uničijo bakterije.

Kapacitete čistilne naprave (7.500 enot; nanjo so priključeni Tolmin, Poljubinj in industrijska cona, kasneje naj bi se priključila še Zatolmin in Žabče) ne bodo večali, saj so ocenili, da v naslednjih 20-ih letih ne bo bistvenega prirastka prebivalstva. Vsaka na novo vzpostavljena industrija, ki bo imela posebne odpadne vode, bo morala čiščenje zagotoviti sama. Če bo prišlo do izrednega povečanja (na primer uvedba termalnega turizma), bodo kapaciteto lahko povečali.

V prihodnjih letih načrtujejo še izgradnjo manjših čistilnih naprav po vaseh. Država je namreč sprejela *Operativni program odvajanja komunalno odpadne vode*, v katerem so zajeta vsa naselja v državi, kjer naj bi se do leta 2017 zgradile čistilne naprave. Pred izgradnjo čistilnih naprav bo po večini krajev treba urediti tudi kanalizacijo.

***PRVA FAZA OBNOVE TOLMINSKE ČISTILNE NAPRAVE**, ki je začela delovati leta 1986, bo zaključena do konca letošnjega leta.*

Urejanje kanalizacije po Tolminu

Komunala Tolmin je poleti urejala kanalizacijo in vodovod v Triglavski ulici in Ulici Tolminskega punta v Tolminu. Investicija, vredna 39 mio SIT, je zaključena. Uredili so ločen sistem fekalnih in meteornih vod ter zgradili vodovod. Ulica je urejena le začasno, saj jih v naslednjih letih čaka še postavitev robnikov in preplastitev cestišča. Istočasno se je urejal tudi del Gregorčičeve ulice.

Sredstva za ureditev vodovoda in kanalizacije, ki se postopoma urejata po vsem Tolminu, zagotavlja ***Občina Tolmin***.

Besedilo in foto: Mateja Kutin

Utrinki

20 LET FOLKLORNE SKUPINE RAZOR

Tolmin – ***Folklorna skupina*** (FS) ***Razor*** iz Tolmina, ki nosi ime po planini Razor, letos praznuje 20. obletnico delovanja. Ob pomembnem jubileju so v soboto, 10. septembra, pripravili praznovanje z nastopom različnih folklornih skupin (poleg FS Razor še ***FS Justin Kogoj*** iz Dolenje Trebuše, ***FS Ivan Laharnar*** s Šentviške planote, ***FS Dragatuš*** iz Bele krajine in ***FS Skala Kobed*** iz slovenske Istre), ***Pihalnega orkestra Tolmin***, glasbene skupine ***Dednina*** in revijo noš *Poglejte, kako so štmani*. Nekateri člani FS Razor so prejeli Maroltova priznanja: trije bronasta za več kot petletno, šest srebrna za desetletno in trije zlata za 15-letno članstvo v skupini. Štirim najbolj vztrajnim, ki so v skupino vključeni že 20 let (**Angelci Brešan**, **Janezu Dolencu**, **Mariji Klinkon** in **Miranu Klinkonu**) so se podelila posebna priznanja. Spomine na 20-letno preplesano pot so strnili v spominski publikaciji (več v EPljevi knjižni polici).

Prvo skupino je leta 1985 oblikovala **Rafaela Dolenc**, ki je k plesu pritegnila starejše *Raunharje*, kakor po domače pravimo prebivalcem Tolminskih Raven. Od tam je prišel tudi godec. V Tolminu je povezala rojake in sorodnike, ki so se kasneje preimenovali v ***Folklorno skupino Razor*** ter medse sprejeli nove člane iz Tolmina in drugih krajev.

Ko so slavili 10. obletnico delovanja, je mentorsko mesto prevzel **Boris Laharnar**, ki je folklorno skupino še bolj uveljavil. Trikrat je bila izbrana za zaključno revijo odraslih folklornih skupin v Beltincih, kar je javna potrditev kakovosti dela pri ohranjanju ljudskega izročila ter raziskovanju in poglabljanju domače folklorne zapuščine, njenemu širjenju in poustvarjanju.

Danes društvo šteje 37 plesalcev, pevcev, godcev in igralcev različnih starosti, od učencev do upokojencev. Osnovni repertoar skupine sestavljajo plesi Zgornjega Posočja: trentarski, bovški, kobariški, breginjski in tolminski. Prikazujejo tudi plese spodnje Soške doline, Benečije, Rezije in drugih območij slovenskega etičnega ozemlja. V spletih prepevajo ljudske pesmi. Glasbeno spremljavo sestavljajo harmonike, violina, *bajs* iz pravih ovčjih črev,

SKOKI Z DESETMETRSKEGA MOSTA *– Organizatorji so bili presenečeni nad številom tistih, ki so se z mosta pognali v za avgust hladno vodo.*

HLADNA VODA JIH NI OVIRALA

Slap ob Idrijci – Letošnje, že sedme skoke z mostu v reko Idrijco je zgledno izpeljala pomlajena ekipa organizatorjev iz ***Rekreativnega društva Slap ob Idrijci*** (RDS). Tokratna prireditev je za razliko od prejšnjih potekala samo en dan, vzrok pa je bila finančna šibkost društva.

Tekmovalci so se pomerili v štirih kategorijah in po besedah **Špele Mrak** iz RDS so bili prireditelji presenečeni nad številom tistih, ki so se bili pripravljeni z desetmetrskega mosta pognati v za avgust hladno vodo. Termometer je namreč pokazal le skromnih 17°C. Po najmlajših (kategorija do 16 let) so skakalci gledalce zabavali z atraktivnimi skoki, sledilo je tekmovanje v lastovkah, za konec pa še dve seriji finalnih skokov. Laskavi naslov *Naj skakalca regije* je nazadnje osvojil "stari maček" v skokih **Pino Auber**, saj je v skupnem točkovanju obeh tekmovanj na Mostu na Soči in zadnjega na Slapu ob Idrijci zbral največ točk.

Besedilo in foto: Špela Kranjc

VZPON NA ŠTIRITISOČAKA

Breithorn, Gran Paradiso (Italija) – Lanskoletni cilj in obljuba, da bomo letos člani ***planinske sekcije Športno društvo (ŠD) Gams Kobarid*** osvojili najvišji italijanski samostojni štiritisočak Gran Paradiso (4.061 m), sta doživela skorajšnjo uresničitev. Večmesečnim pripravam, zbiranju sredstev in kondicije ter nabavi hrane se je pridružila zamisel, da "spotoma" osvojimo še Breithorn (4.165 m).

Prišel je težko pričakovani dan odhoda: zbor v večernih urah pred kobariško policijsko postajo, trpanje potrebne opreme v kombi, še *en švoh kafe* in odhod. Pot nas je vodila mimo Vidma, Benetk, Padove, Vicenze, Verone, Brescie, Bergama, Milana in Novare vse do doline Aoste. Počasi smo se začeli vzpenjati proti našemu cilju, 2.050 metrov visokemu mondenemu zimsko-letnemu letovišču Breuvilu (Cerviniji). V zgodnjih jutranjih urah smo parkirali kombi in se po napornem sedenju dodobra pretegnili. Skuhali smo jutranjo kavo, se okrepčali z zajtrkom, pripravili opremo ter okoli sedme ure krenili proti spodnji postaji gondolske žičnice. Navdušeni smo opazovali mogočni Matterhorn, ki se je dvigoval nad dolino, in se veselili čudovitega sončnega dne, ki je bil pred nami. Z žičnico smo se povzpeli do zgornje postaje Plateu Rosa na višini 3.470 metrov. Čudovit razgled po okoliških vrhovih nam je jemal sapo, sneg pa je od nas zahteval, da si nataknemo sončna očala.

"KOBARIŠKI GAMSI" *so mimogrede osvojili še Breithorn.* ***Foto: Stanko Balažič***

Po slabi uri hoje smo prišli na Breithornpass. Tam smo prvič v celoti zagledali cilj – Breithorn. Pomanjkanje kisika na višini skoraj štiri tisoč metrov je narekovalo počitek. Okrepčali smo se z energijskimi napitki in nadaljevali pot, ki je vodila le še navkreber. Pomanjkanje kisika je bilo čutiti na vsakem koraku. Slabo uro pred poldnevom smo stopili na vrh. Razgled je bil čudovit, vidljivost enkratna, v neposredni bližini v sneg odeti štirje tisočaki (Kastor, Polux, Liskam, Monte Rosa, na drugo stran v daljavi Mont Blanc, vsem najbližji, najlepši in najmogočnejši pa prav Matterhorn). Po polurnem počitku, razgledih in fotografiranju smo se odpravili nazaj v dolino.

Odpeljali smo se proti dolini Aoste. Vmes smo se ustavili ob močnejšem potoku, kjer smo skuhali kosilo. Okrepčani smo nadaljevali pot skozi kraj Aosta proti kampu Pont, izhodišču osrednjega cilja naše odprave, Gran Paradisu. Kmalu po začetku vzpona po strmi cesti nam je začel nagajati kombi, ki se mu je pregreval motor. Kljub prebiranju navodil in preverjanju varovalk smo prišli do spoznanja, da je pot navkreber s takim kombijem nemogoča. Izdala nas je tehnika. Razočarani smo spoznali, da Gran Paradisa ne bomo osvojili, saj nas je čakalo še 25 km vzpona do izhodišča. Odločili smo se, da se vrnemo v dolino, poiščemo kamp in prenočimo. V kampu smo sklenili, da gremo narazen: **Primož** bo s svojo skupino poskusil osvojiti Gran Paradiso, ostali pa se bomo naslednji dan vrnili domov. In tako smo tudi naredili. Naša skupina je postavila šotore in se odpravila spat, Primož pa se je s svojim avtomobilom odpeljal v Pont.

Naslednje jutro smo pojedli zajtrk in si ogledali dolino znamenite Aoste. Odpeljali smo se v Courmayer, mondeno smučarsko središče, poleti pa izhodišče za vzpone na Mont Blanc in številne štiritisočake v njegovi okolici. Kraj je znan po predoru, ki pod Mont Blancom povezuje Italijo in Francijo. Po ogledu in nakupu spominkov smo se vrnili v kamp. Popoldne smo se zapeljali do nekaj kilometrov oddaljenega srednjeveškega gradu Fenis, enega najlepših in najbolj ohranjenih gradov v dolini. Po ogledu smo naravnali smer proti Kobaridu. Pot po avtocesti mimo Milana je bila zaradi tehničnih zmogljivosti (oziroma bolje rečeno nezmogljivosti) kombija, gneče in kolon avtomobilov prava drama. Vendar nas je naš voznik **Bine** navkljub težavam uspešno pripeljal domov, kamor smo prispeli ob enih zjutraj. Pogled na števec je kazal 1.332 prevoženih km.

Kljub naporni vožnji smo bili z izkupičkom preteklih dveh dni zadovoljni. Osvojili smo Breithorn, si ogledali nekaj zanimivosti doline Aoste, se srečno pripeljali domov, kasneje pa izvedeli, da je Primož s svojo skupino osvojil Gran Paradiso. Želja in upanje ostajata, zato: Gran Paradiso – vidimo se prihodnje leto!

Stanko Balažič, član ŠD Gams

včasih kontrabas in priložnostno glasbilo nunu. Člani dramske skupine nastope popestrijo z običaji in *skeči* po resničnih dogodkih iz nekdanjega vaškega življenja. Oblečeni so v noše, sešite po vzoru praznično oblačil, ki so jih na tolminskem podeželju nosili v začetku prejšnjega stoletja.

FS Razor nastopa po vsej Sloveniji, redno gostuje po Italiji, nastopila pa je tudi v Avstriji in na Madžarskem. Kot članica ***Turistične zveze Gornjega Posočja*** je večkrat nastopila na različnih promocijskih predstavitvah Posočja: na *celjskem obrtnem sejmu*, na sejmu *Hobby, sport, tempo libero* v Vidmu (Italija), na prazniku *Festa in piazza* v Turriacu (Italija), na letni skupščini TZGP in na čezmejnem srečanju društev v Tolminu.

M. K.

FOLKLORNA SKUPINA RAZOR *letos praznuje 20-letnico svojega delovanja.* ***Foto: Janez Eržen*** *(arhiv FS Razor)*

Soška postrv (Salmo trutta marmoratus)

V prejšnji številki *EPIcentra* smo v rubriki *Boj rib za obstanek*, ki jo poleg *Posoškega razvojnega centra* sofinancira *Ministrstvo za okolje in prostor,* predstavili lipana, predstavnika štirih najbolj ogroženih avtohtonih ribjih vrst v porečju Soče. Tokrat je na vrsti v marmoriran vzorec odeta kraljica Soče, ki jo je leta 1817 prvič opisal Cuvier.

Soška postv je po velikosti na drugem mestu med največjimi evropskimi postrvjimi vrstami, prekaša jo le sulec. V povprečju zraste od 30 do 70 cm, v naših vodah pa lahko doseže velikost do 140 cm in tehta do 24 kg. Za slovensko rekorderko še danes velja poginjena 12-letna samica, ki so jo decembra 1990 našli v Avčah, ki je v dolžino merila 117 cm in tehtala rekordnih 24 kg. Sicer pa so v Neretvi lovili še večje, tudi do 30 kg težke postrvi. Da dosegajo še višje rekorde, je prepričan **R. Hafner**, ki v svojem delu *Sportski ribolov u sladkim vodama* (1953) pravi, da postrv lahko tehta celo 50 kg.

***ZA SOŠKO POSTRV JE ZNAČILNA VELIKA GLAVA**, ki lahko predstavlja tudi do 25 odstotkov celotne telesne dolžine. Je temne barve, po škržnem poklopcu ima izrazite razlite rjavkaste pege, ki po telesu prehajajo v marmorirane proge. Spodnja čeljust in grlo sta svetla*

Življenjski prostor

Soška postrv je razširjena od Italije do Albanije. Njeno prvotno naselitveno območje pokriva porečje reke Pad s pritoki iz Alp in pritoke Jadranskega morja v severni Italiji. Pri nas je soška postrv prvotno živela v porečju Soče, v Nadiži, Notranjski Reki in Rižani. Razlog njenega izumrtja je onesnaževanje, v Rižani pa sta jo *pokopala* še odvzem vode in vlaganje potočne postrvi. Danes manjše ali večje populacije najdemo le še v Soči in njenih pritokih; gensko čisto postrv so našli v nedostopnih tolmunih Zadlaščice in Trebušice ter njunih pritokih.

Soško postrv najdemo v vodotokih, kjer se temperatura vode tudi v poletnih mesecih ne povzpne nad 15 °C, pozimi pa znaša nekje med 2–3 °C. Večje ribe se navadno zadržujejo v globjih predelih alpskih rek, medtem ko imajo manjše raje plitvejše in neporasle predele s prodnatim dnom.

Telesne značilnosti

Soško postrv prepoznamo po dolgem, valjastem in ob bokih rahlo stisnjenem telesu. Zaradi marmoriranega vzorca, ki se razpreda po srebrno sivi podlagi od hrbta navzdol po bokih, jo zlahka ločimo od ostalih postrvi. Njena osnovna barva je olivno rjava ali olivno zelena, vendar se njena obarvanost spreminja. Včasih je tako svetla, da je vzorec že skorajda izbrisan, spet drugič je marmoriranost močno poudarjena. Medtem ko je hrbtna plavut temno pikasta, so ostale enobarvne. Tolščenka je olivno rjavkasta, sam vrh pa je velikokrat obarvan z veliko rdečo liso. Tu je še repna plavut, ki je rahlo zarezana. V primerjavi s potočno postrvijo in križanci je za soško postrv značilna sorazmerno velika glava, ki lahko predstavlja do 25 odstotkov celotne telesne dolžine. Glava je temne barve, po škržnem poklopcu pa je opaziti izrazite razlite rjavkaste pege, ki po telesu prehajajo v marmorirane proge. Spodnja čeljust in grlo sta belkasta ali rumenkasta. Številni zobje so razporejeni na zgornji in spodnji čeljusti ter na ralniku.

Čeprav so bili sprva prepričani, da imajo le mlade soške postrvi ob bokih rdeče-oranžne pege, ki pri spolno zrelih izginejo, se je v zadnjih letih izkazalo, da to velja le za gensko čisto soško postrv iz Zadlaščice. Raziskave so razkrile, da se z rdečimi pegami ponašajo tudi odrasle gensko čiste postrvi iz drugih vodotokov, le da so pege navadno zlite z ostalim pigmentom in jih najdemo le po pobočnici.

Razlike med osebki

• ***Soške postrvi iz Zalaščice*** – Zanje so značilne široke proge in bolj ali manj izrazita rdeča pega na tolščenki. Mlade ribe imajo rdeče pege, ki pri odraslih, kot smo to že omenili, izginejo. Na zgornji strani glave imajo značilen marmoriran vzorec v obliki črke X. Njihove ikre so limonasto rumene barve.

• ***Soške postrvi iz Trebušice*** – Za razliko od sorodnic iz Zadlaščice imajo ozke marmoriane proge, njihova tolščenka pa je do polovice rdeča. Spodnji del hrbtne plavuti pri do 20 cm velikih osebkih je pokrit z rdeče-oranžnimi pikami. Reče-oranžne so ob robovih tudi plavutnice. Po bokih imajo bakren odtenek. Mlajše ribe, ki so svelejše, imajo nad pobo-

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

čnico rdeče-oranžne pike, ki jih obdaja svetel obroč. Pri starejših ribah se pike skoncentrirajo v ravni črti ob pobočnici.

• ***Potočne postrvi*** – Potočna postrv se od soške popolnoma razlikuje. Nikoli nima marmoriranega vzorca, vedno je le pikasta, drugačna pa je tudi barva telesa. Potočna postrv je po hrbtu sivkasto zelena z olivnim, rjavkastim ali črnim odtenkom. Po telesu ima različno nameščene svetlo obrobljene črne, rdeče ali oranžne pege, katerih velikost in število se razlikujo od osebka do osebka.

• ***Križanci soške postrvi*** – Križance najhitreje ločimo po telesni risbi, ki jo prekinjajo pege. Najdemo tako marmoriano risbo soške postrvi kot temno in rdeče pikasto risbo potočne postrvi. Navadno dobimo vtis, da je riba mrežasta, mrežo pa oblikuje marmorirana risba. V mrežnih luknjicah so na svetlejši podlagi lepo vidne temnejše ali rdečkaste pege. Risba prevladuje predvsem po bokih in hrbtni plavuti.

Razmnoževanje

Samci soške postrvi spolno dozorijo v tretjem letu, samice pa leto kasneje. Soška postrv v porečju Soče se drsti novembra in decembra – najintenzivneje v večernih urah in ob novembrskem mlaju oziroma takoj po njem. Drstenje traja vse do naslednjega mlaja. Čas drsti se v različnih rekah oziroma potokih razlikuje. V Zadlaščici se drstenje odvija v drugi polovici decembra, ko je temperatura vode – 4 °C. Drst traja tri tedne, višek pa doseže okoli 25. decembra. Za razliko od *zadlaških sorodnic* se drstenje trebuških postrvi začne ob novembrskem mlaju ali takoj po njem in je najintenzivnejše na začetku decembra. Temperatura vode je nekoliko višja kot v Zadlaščici, saj znaša 5–6 °C. Zanimivo je, da se večje soške postrvi drstijo zvečer in ponoči ter da je drst ob nekoliko višjem vodostaju intenzivnejša.

Drstišča soške postrvi se vedno nahajajo na prodnatih tleh v glavnem rečnem toku na globini 60–80 cm. Ob normalnih in nižjih vodostajih se postrvi drstijo v matičnih rekah. Le višji vodostaji jih prisilijo, da odplavajo v pritoke in tam opravijo drstitev. Soška postrv iz akumulacijskega jezera na Mostu na Soči se drsti v izlivnem delu Tolminske. Pri soški postrvi ni zaznati večjih drstnih migracij. Samci se na drstišču zadržijo en do dva tedna, samice pa takoj po drstitvi odplavajo. Plodnost soške postrvi je razmeroma nizka (od 400 do 4.000 iker/samico); doslej največje znano število iker na samico znaša 8.000.

Prehranjevanje

Manjši primerki (do 40 cm) se prehranjujejo s talno hrano (Trichoptera, Ephemeroptera), 40 odstotkov hrane večjih primerkov pa predstavljajo manjše ribe; v želodcu velike postrvi so nekoč odkrili celo žabo. Od julija do septembra se delež zračne hrane zviša, vendar ne preseže deleža talne hrane. V prehrani prevladujejo organizmi, ki so trenutno najpogosteje zastopani v vodotoku.

Varovanje genetsko čiste soške postrvi

Soška postrv je endemit severnega Sredozemlja in hkrati ena najbolj ogroženih sladkovodnih rib jadranskega porečja. Ni čudno, da jo najdemo na *rdečem seznamu* ogroženih ribjih vrst Slovenije. Pri nas jo najbolj ogrožajo: • *neprestano in nenadzorovano masovno naseljevanje potočne postrvi od leta 1906 dalje*, • *onesnaževanje*, • *uničevanje habitatov* (regulacije vodotokov, vodna zajetja in izgradnje malih hidroelektrarn) in • *naravne nesreče*.

Ob pomoči domačih in tujih strokovnjakov si ***Ribiška družina*** (RD) ***Tolmin*** že dalj časa prizadeva ohraniti gensko čisto soško postrv. V svoji ribogojnici jo že več let umetno vzreja. Pred leti so v sodelovanju s francosko organizacijo ***Tour du Valat Foundation*** vpeljali program *Endemic Freshwater Fish Action Plan – Soška postrv Salmo trutta marmoratus, Curvier 1817*, s pomočjo katerega skušajo soško postrv dodatno zaščititi. V programu so zastavljeni štirje osnovni cilji, ki naj bi pripomogli k ohranitvi soške postrvi: • *razširjanje poznavanja soške postrvi*, • *povečanje števila rezervatov za gensko čisto soško postrv*, • *pripravljanje programa naseljevanja* in • *gojenje plemenk iz odprtih vod v ribogojnici*. V program za varstvo soške postrvi so vključili tri varstvene ukrepe: *gospodarjenje s potočno postrvjo*, *varstvo habitatov soške postrvi* in *varstvo soške postrvi*, ki pomenijo osnovo za ohranitev vodotokov in njihovega življa kot habitatov soške postrvi.

IHTIOLOŠKE RAZISKAVE *– Z odrezanim delom plavuti dobijo del tkiva, iz katerega izolirajo DNK. S tem ugotovijo genski zapis oziroma vpliv populacij pri prenosu genov, s pomočjo odvzetega vzorca luske pa ribi določijo starost*

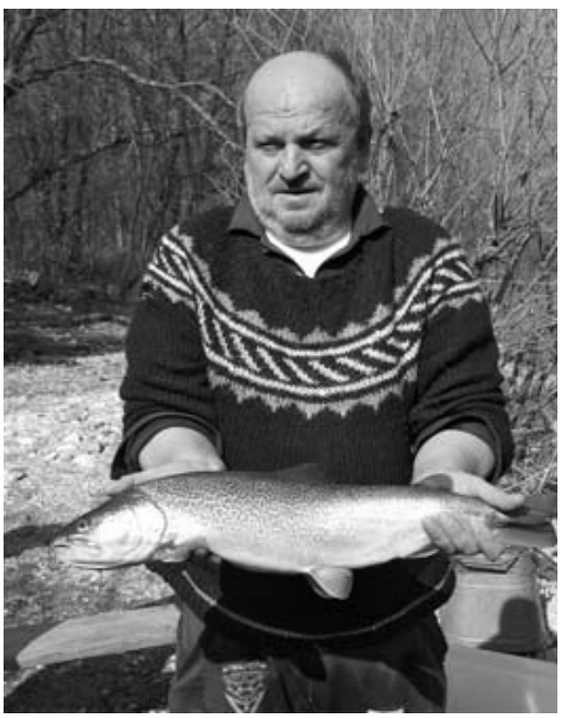

PO OPRAVLJENIH RAZISKAVAH *ribogojec* ***Ribiške družine Tolmin*** **Dušan Peršič – Pele** *poskrbi, da se polovljene ribe vrnejo v vodo*

Iz spodaj navedenih virov povzela:
Tatjana Šalej Faletič
Foto: T. Š. F.

Vira:

• ***POVŽ, Meta*** *in* ***Dušan JESENŠEK, Patrick BERREBI, Alain J. CRIVELLI*** *(1996). Soška postrv, Salmo trutta marmoratus, Cuvier 1817, v porečju Soče v Sloveniji. Avignon. Tour de Valat. 65 strani.*

• ***JESENŠEK, Dušan****. (1998). Soška postrv: njene značilnosti in značilnosti njenih križancev. Idrija: Ribiška družina, Tolmin: Ribiška družina. Ribičeva knjižica. 69 strani.*

"Utekanje" od doma

Ker se v Zgornjem Posočju starostna meja prebivalcev iz leta v leto povečuje, z njo raste tudi število dementnih oseb (gre predvsem za senilno[1] oziroma starostno demenco[2]). Prav zato bomo tokrat spregovorili o tem, na kaj moramo biti pozorni, da nam varovanec ne bo "utekal" od doma oziroma če nam že uteče, kako se lotiti iskanja.

Laično lahko rečemo, da gre pri demenci za proces vsesplošnega upadanja višjih duševnih funkcij, kot so spomin, orientacija, sposobnost učenja in dojemanja, sposobnost besednega izražanja, čustvovanja ... Dementni bolniki se v začetnem stadiju bolezni pogosto – brez vednosti skrbnika – odpravijo od doma. Njihovo odhajanje je navadno povezano z dogodki iz daljne preteklosti. V bivalnem okolju, kjer so lahko bili nastanjeni celotno življenjsko obdobje, se ne znajdejo več. Poleg upada višjih duševnih funkcij spremljajo demenco tudi čustvene spremembe, ki se odražajo kot neodločnost, razdražljivost, čustveno nihanje in depresija. Pogost pojav je motnja časovne in krajevne orientacije. Dementni bolniki (v nadaljevanju varovanci) niso več sposobni za samostojno življenje. Težava oziroma zapleti glede krajevne orientacije se izražajo z odhajanjem, beganjem ali tavanjem po bližnji in širši okolici. Varovanje in oskrbo dementnega bolnika spremljajo hude težave, skrbi in stiske.

Zgrešen način dojemanja bivalnega okolja

Ob opisu bivalnega okolja vam bo varovanec pravilno navedel domača imena prostorov, hišna imena sosednjih objektov, ledinska imena ... Na koncu pogovora bo odločno zatrdil, da on ni tu doma, ampak v nekem drugem kraju, ki ga bo lahko tudi navedel. Zgrešen način dojemanja bivalnega okolja lahko razumemo kot odziv na spremembe v duševnem ravnovesju, ki so posledica nevrodegenerativnih sprememb v možganih.

Nepredvidljivo "utekanje"

Kdaj oziroma ob katerem času se bo varovanec odpravil od doma, ne moremo določiti. Nasploh je znano, da se bodo ljudje, ki so bili v svojem življenju psihofizično aktivni (oziroma so še vedno v dobri fizični kondiciji), odpravljali pogosteje na pot. Odhajanje je ponavadi časovno povsem nepredvidljivo: dva dni zgodaj zjutraj, v naslednjih dneh popoldne. Lahko poteka v valovih – vsako uro ves dan; naslednji dan ali dva pa, presenetljivo, nikamor. To je samo ilustrativen primer, ki pove, kako nepredvidljivo je odhajanje našega varovanca. Bolezenski proces, vsaj v začetnem stadiju demence, lahko uspešno umirimo oziroma omejujemo. V nadaljevanju bomo izhajali iz dejstva, da življenjsko pot in značaj svojega varovanca dobro poznamo. Vemo, katere stvari so mu v življenju – predvsem v njegovem najbolj ustvarjalnem obdobju – veliko pomenile. V svoji podzavesti prisluhnimo njegovi življenjski zgodbi in se vprašajmo, kje živijo (ali so živeli) njegovi prijatelji, svojci, sodelavci, dobri znanci. Spomnimo se, kam je hodil v šolo, službo ... S katerimi dejavnostmi se je ukvarjal poleg življenjskih obveznosti? Če je bil rad v naravi, kam je najraje zahajal? Odgovor na naše ugotovitve nam lahko nakaže, kje ga iskati oziroma kako preprečiti njegov odhod. V podzavesti analizirajmo pogovore s svojim varovancem. V zadnjih dneh je lahko z besedico omenil kraj, kamor se je odpravil, in nam tako nakazal pot do izsleditve. Paziti moramo tudi na lastne besede, saj ga lahko med pogovorom "zavedemo", da se kasneje odpravi v določeno smer.

Izdajalska obrazna mimika

O telesnem in psihičnem stanju varovanca nam veliko pove tudi obrazna mimika. Poteze obraza nakazujejo čustvene spremembe, ki se izražajo z zaskrbljenostjo, jezavostjo, razdražljivostjo, brezbrižnostjo in depresijo. Z dobrim opazovanjem bomo znali oceniti, katera motnja mu povzroča težave v prostorski orientaciji oziroma bomo znali delno predvideti, kdaj se bo odpravil v (ne)znano.

Bodimo pozorni na zdravila

Zelo pomemben je tudi naš odnos do ostalih bolezni, ki jih ima dementna oseba. Dobro moramo oceniti, kaj za določenega varovanca pomenijo telesni napori (srčni, sladkorni bolniki ...). Redno moramo spremljati stranske učinke zdravil, posebno ob uvajanju novih. Pozorni bodimo tudi pri zdravilih, ki lahko negativno vplivajo na ravnotežje in gibljivost.

Občasno ga skrivaj spremljajmo

V začetnem stadiju demence varovanci radi odhajajo v določenih oziroma ustaljenih smereh. Če varovanec le nekaj dni odhaja v isto smer, je to v veliko olajšanje, saj se tako skrajša čas iskanja. V olajšavo je tudi dejstvo, da se varovanci na svoji poti velikokrat ustavijo. Določena "podrobnost" jih lahko zapelje, da skrenejo s svoje smeri. Njihova hoja je enkrat umirjena, drugič hitra in zaletava. Pogosto zrejo v eno smer. Če imamo možnost, je dobro, da odhod skrivaj spremljamo. Tako spoznamo, ali je varovančev korak varen. Njegova fizična kondicija nam lahko da približno oceno dolžine poti, ki jo je sposoben prehoditi. Če dalj časa odhaja na določen kraj, mu predlagamo, da ga sami odpeljemo na želeno mesto. Skozi opazovanje in pogovor lahko izvemo veliko novega.

Nevarnosti na poti

Med odhajanjem v (ne)znano je možnost poškodb oziroma nesreč vedno prisotna. Včasih večja, drugič manjša. Konfiguracija terena (strmine, globeli, prepadi, globoke reke ...) so naravne pasti za padce oziroma resne poškodbe. S posegom v bivalni prostor si človek ustvari nevarna območja (visoki zidovi, nepokriti kanali, strme stopnice ...). Nevarna mesta skušamo zaščititi (ograje), poskrbimo pa tudi za razsvetljavo. A vendar vse le ni tako črno. Proces ima tudi svojo svetlo plat. Varovanec se veliko giblje, je na svežem zraku, čuti zadovoljstvo in po fizično napornem dnevu je pred njim noč "dobrega" spanja.

Nekontrolirano beganje

Z napredovanjem bolezni varovanca spremlja vedno več težav. Njegovo odhajanje se na trenutke spreminja v povsem nekontrolirano beganje in tavanje. Fizična kondicija počasi in vztrajno popušča. Glede varovanja je prednost le v tem, da lahko izključimo možnost, da bi se varovanec močno oddaljil od bivalnega okolja. Zmanjšuje se tudi možnost, da se bo na naš klic odzval. Med beganjem se lahko potuhne, "skrije" oziroma zavleče v predele, ki jih s težavo odkrijemo. V kritičnih trenutkih si lahko pomagamo tudi tako, da varovanca zapremo v prostor. Dobro je, da je prostor v pritličju, na vratih in oknih pa naj na notranji strani kljuke niso

nameščene. Zapiranje ne sme postati navada oziroma rešitev. Varovanje skušajmo organizirati tako, da smo čim več skupaj z varovancem.

Previdno pri obtožbah

Lahko se zgodi, da bo varovanec na svojem pohodu odšel v določen stanovanjski objekt in v njem družinske člane obdolžil, da so ga okradli ali kaj podobnega. Svojo zgodbo bo tako živo in jezavo pripovedoval, da mu utegnejo še verjeti. Možno je, da spora sami ne bomo mogli razrešiti. V takem primeru je dobro, da pomoč iščemo pri ljudeh, ki imajo s to družino dobre odnose. Lahko se obrnemo tudi na ***Center za socialno delo*** in prepustimo primer strokovnjakom. Lastne energije ne moremo trošiti vsepovsod; potrebujemo jo za oskrbo svojega varovanca.

Odnosi z okolico

Širša okolica gleda na dogajanje v družini z dementnim bolnikom dokaj zadržano. To spoznavamo ob stiku begajočega varovanca z okolico. Podeželsko okolje je še nekoliko občutljivejše in nestrpnejše. Večina ljudi vedenjskih in psihiatričnih motenj ne dojema tako kot druge bolezni. Pogosto povsem laično, nehumano in žaljivo ocenjujejo, da je tak človek "nor" in mu je mesto v negovalni ustanovi ali bolnišnici. Ponavadi družinski člani zaradi takega odnosa doživljajo hude stiske. Povsem napačen pristop je zaostrovanje odnosov z okolico. Zavedati se moramo, da smo mi tisti, ki s svojim varovancem "vznemirjamo" okolico. Vedeti moramo, da smo na določen način odvisni od okolice, saj bomo lahko kadarkoli potrebovali njeno pomoč. Izhajati moramo iz dejstva, da okolica nima tovrstnih izkušenj. Zaradi neznanja oziroma določenega strahu ob stiku z dementnim bolnikom ne ve, kako odreagirati. Tu na življenjsko "sceno" stopi naše poslanstvo ozaveščanja. Ljudem poskušamo čim bolj samozavestno in jedrnato razložiti naravo bolezni dementnega bolnika.

"Izdajalska" obutev in obleka

Zelo pomembni sta varovančeva obutev in obleka. Čevlji naj bodo udobni, z dobrim profilom in primerni letnemu času. Podplat čevlja priredimo tako, da bo njegov korak v prahu, blatu ali snegu puščal sledi. Na petni del podplata lahko prilepimo tanek gumijast simbol, recimo enakokraki trikotnik v smeri hoje. Tudi obleka mora biti prilagojena telesu. Spodnje perilo naj bo iz materiala, ki vpija znoj, zgornji del obleke pa iz nepremočljivega materiala, ki prepušča vlago le navzven. V zimskem času je bolje, da ima varovanec oblečenih več tanjših oblačil – obstaja možnost, da se bo na svoji poti tudi slačil. Zgornji del oblačila in čevlji morajo biti označeni z odsevno snovjo. Oblačila naj bodo živih, kričečih barv, kar nam bo pomagalo pri iskanju. V mestih oziroma kjer je koncentracija ljudi velika, naj bo zgornje oblačilo izstopajoče, npr. z rdečim krogom na hrbtu. Tako bo širša javnost, ko bomo potrebovali njeno pomoč, lažje naključno izsledila varovanca.

Iskanje z oddajnikom

Z razvojem sodobne tehnologije je iskanje hitrejše in učinkovitejše. Varovanca lahko opremimo z oddajnikom in ga tako s pomočjo signalov lažje najdemo. Sčasoma bo tudi razvoj mobilne (brezžične) tehnologije šel v smer, da bomo klicočega našli, četudi se nam bo odzval. Pomoč lahko poiščemo tudi pri radiostezistih, vendar je v takem primeru dobro, da slednje že poprej seznanimo z našim varovancem. Tako ga bodo pozneje lažje izsledili.

Pomoč pri iskalni akciji

Na podeželju je dobro, da imamo nekaj ključnih "informatorjev", na primer na vseh geografskih straneh, ob vhodih v sosednje vasi, v mestu pa na koncu krajših ulic, ki vodijo stran od našega bivališča. Kadar iščemo, pokličemo najprej svoje vire informacij. Zatem pregledamo nevarnejša izpostavljena mesta blizu domačega okolja. Pri tem moramo upoštevati, da se lahko varovanec "odpelje" v neznano avtoštopom, avtobusom, vlakom ... Pomembno je, da znamo oceniti, kdaj je naše samostojno iskanje v okviru družinskega kroga neuspešno. Upoštevati moramo tudi letne čase (krajši dan, zima) in "vremenske muhe" (dolgotrajno deževje, sneg). Iskalna akcija mora biti organizirana tako, da je možnost podhladitve minimalna. Preventivno moramo imeti organizirano ožjo skupino ljudi (sorodnike, prijatelje, znance, sosede), ki bodo sodelovali v prvi fazi organizirane iskalne akcije. Če je iskanje neuspešno, v nadaljevanju potrebujemo pomoč strokovnih služb (gorske reševalne službe, gasilcev, policije ...). Za pomoč lahko zaprosimo tudi lokalne medije. Na mestih, kjer je velik pretok ljudi, lahko nalepimo obvestilo – zraven ne pozabimo pripisati telefonske številke.

Na odhod varovanca moramo biti vedno pripravljeni. Eno oko je vedno uprto v jutrišnji dan. Kadar odide iz našega vidnega obzorja v neznano smer, moramo natančno vedeti, kako bomo reagirali, katero potezo bomo najprej potegnili. Skrb za dementnega bolnika v domačem okolju je izjemno zahtevno poslanstvo, na določene trenutke tudi tvegano. Pa naj upanje, da je sreča na naši strani, osvetljuje našo življenjsko pot.

SKRB ZA DEMENTNEGA BOLNIKA JE ZAHTEVNO POSLANSTVO *– Poleg upada višjih duševnih funkcij spremljajo demenco tudi čustvene spremembe, ki se odražajo kot neodločnost, razdražljivost, čustveno nihanje in depresija.* ***Foto: Peter Kovačič****, fotografija je simbolična*

Milan Grego, ustanovitelj *Skupine za samopomoč svojcem obolelih za demenco v Sloveniji*

Opomba:

• **[1] senílen** -lna -o prid. **1.** starosten: ugotavljati zgodnje senilne pojave; senilna obolenja / moški s senilnim obrazom starikavim ♦ med. senilni marazem; senilna demenca **2.** slabš. starčevski, starčevsko otročji: senilni starci; postati senilen / poslušati senilne zgodbe

• **[2] deménca** -e ž med. oslabitev, zmanjšanje umskih sposobnosti: senilna demenca

Viri:

• ***GREGO, Milan****. Odhod v (ne)znano. V: Spominčica.*

• ***ŠALEJ FALETIČ, Tatjana*** *(2002).* Demenca, življenjska sopotnica*. V: EPIcenter. Letn. III, št. 5. Str. 12–14.*

• ***AHLIN, M.*** *in* ***BOKAL, L.*** *... (2000).* Slovar slovenskega knjižnega jezika*. [Online]. Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU. Dat. zadnjega poprav.: 17. april 2001. [Citirano: 3. januarja 2005; 22.06]. Dostopno na spletnem naslovu http://bos.zrc-sazu.si/sskj.html.*

“Za 24 ur, Maja Roš”

Poleti smo v medijih spremljali alpinista Tomaža Humarja, ki se je odpravil na Nango Parbat. Z njim je bila tudi novinarka Maja Roš, ki je skrbela, da smo bili o vsem na tekočem.

Majo poznamo s televizije. Živi v Ljubljani, a se rada vrača domov. Ko smo jo obiskali v ***Nebesih***, nam je zaupala, da sedaj še raje pride. Vedno gre kam v hribe. Njihova hišna gora je postal Matajur.

Najprej si bila Tolminka, potem Ljubljančanka, sedaj Livčanka. Kako si se privadila?

Veliko raje sem Livčanka kot Tolminka. Tolmin je ujet v kotlino in nikoli se nisem počutila tako doma, kot se sedaj. S ponosom povem, da sem doma z Livka. Vedno sem bila *vandrovček*; rojena v Celju, odraščala v Tolminu, delala na Gorenjskem in živela v Ljubljani.

Si tudi malo Štajerka?

Ja. Vsi se čudijo, ker ne govorim tolminsko. Ker je oče Celjan in mama Kopрčanka, smo doma govorili brez narečja. V domačih logih pravijo, da govorim povsem ljubljansko, v Ljubljani pa še vedno ugotovijo, da sem Primorka.

Od kod ljubezen do novinarstva? Je to mamina krivda?

Ne, ona je bila vedno proti. Opozarjala me je, da je to cigansko življenje. Kot otroka naju je s sestro pogosto jemala s seboj. Spomnim se prireditve, ko je gospod pred mikrofonom govoril in govoril. **Ana** je hotela nekaj povedati, mama pa: *“Ne sedaj, gospod govori!”* in pisala dalje. Ana ni nehala, dokler ji mama ni prisluhnila. Rekla je: *“Mama, ta gospod je že trikrat isto povedal.”* Vsi novinarji so se smejali.

Pojavljali sva se tudi na fotografijah. Ko sem mami ušla med godbo na pihala, sem bila celo na fotografiji tedna. Bobnar z ogromnim bobnom mi je dal v roko palico in skupaj sva bobnala. Bilo je polno dogodivščin. Seveda pa sva pogosto ostajali zelo dolgo v vrtcu.

Ko je šla sestra v Italijo študirat diplomacijo, je oče želel, da grem tudi jaz. Mene pa je vleklo na novinarstvo. Nikoli mi ni bilo žal.

Kdaj si se prvič preizkusila?

V prvem letniku, ko je mama šla za tri tedne v Ameriko in sem jo nadomeščala. Prvo vest sem dobila nazaj vso popravljeno. Tekle so solze. Rekla sem si, da nisem sposobna, da ne bom zmogla. A sem nekako preživela.

Vsa leta študija sem delala na turistični prilogi *Dela*. Kasneje sem bila pet let dopisnica Gorenjske. Zapadla sem v rutino in nisem videla napredka. Nekega dne sem na Krvavcu srečala **Edija Pucerja**

MAJA ROŠ *na svojem delovnem mestu v studiu POP TV-ja.* ***Foto: arhiv Maje Roš***

in takratnega dnevnega urednika POP TV-ja **Vineta Bešterja**. Potarnala sem, da si želim spremembe. Bešter me je povabil na pogovor. Sledila je avdicija. Ko so me izbrali, sem kolebala: naj zapustim veliko in stabilno ladjo, kot je Delo, in se *vkrcam* na nestabilno, ki jo premetujejo sile viharja. Odločitev je padla in maja 2003 sem prišla na *POP TV*.

Kakšen je bil prvi stik s kamero?

Že na avdiciji se je izkazalo, da bom imela težave s krajšanjem. Pri časopisu si navajen povedati vse, televizija pa je umetnost krajšanja. Ko pridem z enourne novinarske konference, kjer predstavijo strnjene vsebine, moram narediti dvominutni prispevek. Odločiti se moram, katere tri stavke govorca bom predvajala; vse ostalo povem s svojimi besedami. Krajšanje je še danes zame najtežje. Izjemno pomemben je tudi občutek za zgodbo; moraš jo znati prikazati s sliko, ki govori sama zase.

Nastopati pred kamero je hudo. V 15-sekundnem *raportu*, ko se novinar pokaže, pove nekaj res močnega. In to mora povedati na pamet! Na začetku sem velikokrat ponavljala. Ko še ni bilo digitalne tehnike, je bilo praktično nemogoče popravljati zmontiran prispevek. Stresna je tudi tekma s časom. Pogosto lovimo minute, da pravočasno oddamo prispevek.

Biti moraš urejen. Kamera je kruta; pokaže vsak detajl, mozolj, gubo, narastek ... In še to: ni pomembno, kaj poveš, saj si zapomnijo le, kako izgledaš. Žal.

Se sami oblačite?

Ja. Edino pravilo, ki ga imamo, je, da smo urejeni. A to je relativno. Ne smemo imeti golih ramen. Tudi kavbojke naj se ne bi videle.

Kako izgleda, ko se v program vklopite v živo?

To je šele hudo, ker veš, da ni ponovitev! Prej sem sproščena in si govorim, da bo šlo, ko pa se bliža ura in mi začnejo pripenjati mikrofon, mi srce bije vse hitreje. Ko slišiš odštevanje, je grozno. Najbolj se bojim, da bom pozabila prvi stavek. To se dogaja.

Televizija je velika izguba časa. Da pripravimo dvominutni prispevek, pridemo v službo ob 9-ih. Preberemo časopise. Ob 9.30, ko je sestanek, moraš že vedeti, kaj boš delal, drugače ti dnevni urednik določi temo. V zadnjem času sem se specializirala za policijo in notranje ministrstvo. Če imaš svojo temo, imaš lahko svoje vire; to pa je najpomembnejše. Potem začnemo vrteti telefone. Televizija zahteva sogovornika pred kamero, zato moramo ljudi prepričati. Nastane več težav: nimajo časa, najde se kakšna ženska, ki nima urejene frizure, ali pa nočejo povedati tistega, kar ti hočeš. Potem je treba s snemalci in sogovorniki uskladiti še čas

Plusi in minusi EKO kmetovanja

Prehrana ljudi je najpomembnejša naloga klasičnega kmetijstva. Slednje svoje poslanstvo dobro izpolnjuje, saj nastajajo celo presežki hrane. Pojavlja pa se vprašanje njene kakovosti. Intenzivna pridelava "zdrave" hrane povzroča onesnaževanje okolja ter močno ogroža pestrost rastlinskih in živalskih vrst.

Mnogi se danes sprašujejo, kako lahko pridelujemo ekološko, ko pa je tako ali tako že vse onesnaženo. Odgovor se skriva v vprašanju *Kako z ekološkim kmetovanjem pripomoremo k zmanjšanju onesnaženja?* Z EKO kmetijstvom ohranjamo pestrost živalskih in rastlinskih vrst ter vzdržujemo mikro ekosisteme – to so zaključeni krogotoki, kjer vlada ravnovesje. Povečujemo

Čeravno se na prvi pogled zdi, da je ekološko kmetovanje (v nadaljevanju EKO kmetovanje) korak nazaj, je vse prej kot to. Je pogled v prihodnost, ki bo oziroma že na svoj način prispeva k ohranjanju okolja za naslednje generacije. EKO kmetovanje oziroma bio ali biološko kmetijstvo je način življenja ter razmišljanja na kmetiji, saj temelji na živalim primerni in ustrezni reji ter načelu trajnostnega in naravi prijaznega načina pridelave kmetijskih pridelkov brez uporabe kemično-sintetičnih sredstev za varstvo rastlin, lahkotopnih mineralnih gnojil ter gensko spremenjenih organizmov.

EKO kmetijstvo se je razvilo kot alternativna oblika intenzivnemu kmetijstvu. Razvoj kmetijske tehnike, predvsem mehanike, danes omogoča, da lahko strojno opravimo določene tehnološke faze v kmetijski proizvodnji, za katere smo v preteklosti uporabljali le fitofarmacevtska sredstva (npr. uničevanje plevelov s herbicidi).

INTENZIVNO – KLASIČNO KMETOVANJE

Intenzivno kmetovanje temelji na sodobni kmetijski tehniki, uporabi sintetičnih gnojil, sintetičnih sredstev za varstvo rastlin pred boleznimi in škodljivci ter iskanju novih sort z višjo hektarsko donosnostjo.

• ***Sodobno kmetijsko tehniko*** ekološko kmetijstvo danes potrebuje bolj kot kdajkoli, saj s pravilno mehansko obdelavo zmanjšamo potrebe po sintetičnih sredstvih (npr. zatiranje plevelov brez uporabe herbicidov, izdelava kompostov).

• ***Sintetična gnojila*** pripomorejo k višjim donosom pridelkov, vendar je njihova kakovost vprašljiva. Dokazan je vpliv na siromašenje tal. Razmahnila se je donosna industrija proizvajalcev gnojil, ki onesnažuje okolje že s proizvodnjo, svoje pa dodajo še kmetovalci na poljih.

• ***Sredstva za varstvo rastlin*** so dobičkonosen posel. Po trditvah proizvajalcev so "nenevarna" le do določenih količin, sicer pa so lahko smrtno nevarna. Proizvajalci predpisujejo karenčno dobo, po preteku katere naj bi strupi izpuhteli.

• ***Biotehnologija*** razvija nove sorte, ki dajejo velike hektarske donose ter so izredno estetske. Imajo pa pomanjkljivost: zelo so dovzetne na bolezni in škodljivce. Vse več je "degeneriranih" rastlin, ki zadoščajo kriterijem intenzivnega kmetijstva, vendar brez uporabe sredstev za zaščito pred boleznimi in škodljivci ne preživijo oziroma postanejo komercialno nezanimive. Biotehnologija se poslužuje tudi sodobnih metod žlahtnenja, ki jih lahko poimenujemo gensko spremenjeni organizmi.

EKOLOŠKO KMETOVANJE

EKO kmetovanje zagotavlja trajnostno gospodarjenje z optimalnimi pridelki, ki povezujejo dele kmetije in podpirajo medsebojne učinke. Zmanjšuje negativne vplive na okolje ter ohranja pestrost živalskih in rastlinskih vrst. Skupno delovanje tal, rastlin, živali in človeka poteka v sklenjenem krogu, kjer vlada ravnovesje.

• Pri EKO kmetijah se povečuje vnos ***organskih gnojil***, komposta in hlevskega gnoja. Humus bogati tla ter omogoča živahno talno življenje in zadostno prehranjenost tal. Uporaba sintetičnih gnojil in sintetičnih sredstev za varstvo rastlin. ni dovoljena, kar zagotavlja, da v EKO hrani ni sledi sintetičnih sredstev. Prisotnost slednjih se pri registriranih EKO kmetovalcih skrbno in redno preverja z analizami – kršitelji so kaznovani z odvzemom licence za najmanj eno leto.

• ***Živali z ekološke kmetije*** morajo imeti urejen izpust. Privez živali je še vedno dovoljen, vendar naj bi se le ta sčasoma povsem ukinil in prešel v prosto rejo. Živali tako niso utesnjene ter so manj podvržene stresu, kar jim omogoča dostojnejše in kakovostnejše življenje. Prosta reja pripomore k manjši nasičenosti živali, s čimer se na posamezni kmetiji uravnava količina hlevskega gnoja, ki je v razumnem razmerju med površinami in številom živali. Posledično se zmanjšajo neprijetne vonjave, ki se širijo z velikih intenzivno usmerjenih farm ter negativno vplivajo na okolje in zdravje ljudi. Zaradi optimalne obremenitve površin ni presežkov gnojil, zato je možnost onesnaževanja talnih voda minimalna.

Boj z industrializacijo in estetskim videzom v ekološki proizvodnji

Kmetovalec, ki se ukvarja z ekološkim pridelovanjem, mora razmišljati, kako pridelati dovolj kakovosten pridelek. Pri tem ga omejuje izbira sort ter sredstev za zatiranje bolezni in škodljivcev, saj lahko uporablja le ekološka sredstva oziroma sredstva, namenjena za ekološko pridelavo. Ta so dražja od klasičnih in njihovo delovanje v največ primerih ni tako učinkovito. Novejše sorte zelenjadnic, sadja in poljščin so podvržene veliki industrializaciji in jih pri ekološkem kmetovanju ne moremo uporabljati. Posledica je omejenost ekološkega kmetovalca pri izbiri sort.

Zagovorniki klasičnega kmetovanja si pri tem zatiskajo oči. Pravijo, da klasične analize, ki jih opravljamo v kontroli živil, pokažejo zanemarljive razlike glede prehrambnih lastnosti med klasično (konvencionalno), ekološko in biodinamično pridelanimi rastlinami. Industrija je namreč postavila kriterije (meritve prisotnosti beljakovin, ogljikovih hidratov in mineralov v rastlini), s katerimi dokazuje svoje utemeljitve. Kategorije kakovosti se nanašajo le na velikost in videz pridelkov, ki pa sta za zdravje najmanj pomembna!

Alternativne meritve kakovosti živil

Vodja projekta *Skupaj za zdravje človeka in narave* **Sanja Lončar** ugotavlja, da je na svetu na desetine

tudi vnos naravnih gnojil, komposta in hlevskega gnoja, sočasno pa zmanjšujemo uporabo umetnih gnojil, ki za seboj puščajo opustošenje tal ter zmanjšano rastlinsko in živalsko pestrost – proizvodnja umetnih gnojil sodi med večje onesnaževalce. Tu so še živali, ki so na ekoloških kmetijah v prosti reji, kar jim omogoča dostojnejše in kakovostnejše življenje.

mednarodno uveljavljenih institutov, ki spremljajo razlike v kakovosti hrane, izdelane po klasični oziroma ekološki ali biodinamični metodi. Zanje ne slišimo pogosto, ker se konvencionalno pridelana živila po nobenem od spodaj naštetih kriterijev ne približajo ekološko in biodinamično pridelanim živilom. Naj naštejemo le nekaj metod meritev: • ***meritev električnega upora*** (večji je upor, bolj zdrav je organizem); • ***meritev Ph vrednosti zemlje in živil*** (zemlja, ki je umetno gnojena, je bolj kisla, kar vpliva na zmanjšane pridelke. Le-ti vsebujejo manj mineralov, pri človeku pa povečujejo zakisanost organizma); • ***postopek kristalizacije*** (kaže urejenost oziroma kaos v kristalni strukturi raziskane tekočine – lepi in urejeni kristali so značilni za zdrava živila, s čimer se konvencionalna živila ne morejo pohvaliti); • ***postopek kromatografije*** (omogoča prikaz notranje slike tega, kar je bilo prej v hrani oziroma živilu – s kromatografijo ugotavljajo, ali je pri gojenju rastline uporabljeno kakšno kemično sredstvo, čeravno je karenčna doba že minila); • ***meritev redukcijske sile snovi – Rh*** (merijo jo v milivoltih – uporaba za ugotavljanje oksidacijskih sposobnosti); in • ***test okusa*** (enake sorte jabolk pridelane po drugačnih kmetijskih metodah so testirali po okusu – najverjetneje ni treba posebej razpravljati, katere so bile boljšega okusa).

Gensko spremenjena hrana

In zakaj je pravzaprav gensko spremenjena hrana sporna za ekološke pridelovalce? Pojdimo od začetka. Gensko spremenjeni organizmi (GSO) so organizmi, ki jim umetno vstavijo gen oziroma sekvenco genskega zapisa iz druge rastlinske vrste ali jim dodajo živalske gene. Vstavljeni genski zapisi naj bi rastlino naredili odporno (imuno) na določene bolezni, škodljivce in herbicide ali pa naj bi povečali vsebnost vitaminov, mineralov, ogljikovih hidratov, beljakovin ali kakšnih drugih za človeka pomembnih spojin. In kaj je pri tem spornega? Z vstavljanjem sekvenc oziroma določenih odsekov genskega zapisa ne moremo vstaviti le zapisa željene lastnosti, ampak se zraven prikradejo še druge, ki imajo lahko za posledico negativen vpliv na zdravje človeka ali živali. Pojav novih bolezni in alergij je vse bolj prisoten. Delno je tudi posledica uporabe GSO, česar pa ne moremo zagotovo trditi, saj je preteklo premalo časa, da bi imeli zanesljive podatke o škodljivih vplivih GSO. Prav zato se ekološki kmetovalec sooča tudi s težavnostjo nabave surovin, ki jih na lastni kmetiji ne proizvede, saj morajo biti vse ekološko pridelane in brez vsebnosti GSO. Do uporabe genskih tehnologij je razvoj novih sort temeljil na križanju ene vrste rastlin oziroma so kmetovalci s pridom izkoriščali pozitivne spontane mutacije. Zato je stroka danes razdeljena na zagovornike in kritike razvoja genetike in njihove uporabe v kmetijski proizvodnji.

Kako zatirati bolezni in škodljivce?

Temelj ekološkega kmetovanja je trajnostno usmerjen kolobar in uporaba odpornih sort, kar preventivno povečuje odpornost rastlin in živali. Zatiranje bolezni in škodljivcev pri EKO kmetovanju je omejeno na pripravke, katerih aktivne snovi so pridobljene iz naravnih izvlečkov rastlin in različnih sojev bakterij. Za zmanjševanje populacij škodljivcev se uporabljajo razne feremonske (spolne) vabe, ki delujejo na principu privabljanja oziroma zbeganja samčkov, ki tako ne oplodijo samičk. Uporabljajo tudi različne lepljive plošče, na katere se zalepijo škodljivci, ki jih privablja barva plošče. Primer uspešne uporabe barvnih lepljivih plošč je zatiranje češnjeve muhe. Ta začne svoja jajčeca odlagati v plodiče češenj, ko prehajajo iz zelene v rumeno barvo. V tej *feno fazi* po drevesu nastavimo lepljive plošče, ki jih "naivne in nevedne" muhe s pridom koristijo. Uporablja se tudi naseljevanje koristnih žuželk (predatorjev), ki uničujejo škodljivce.

Certificiranje pri nas

V Sloveniji so ekološki kmetje združeni v ***Zvezo združenj ekoloških kmetov Slovenije***. Nadzor nad EKO kmetovanjem izvajata ***Kmetijsko gozdarski zavod Maribor – Oddelek za kontrolo ekološkega kmetijstva*** in ***Fakulteta za kmetijstvo Maribor***. Člani zveze ob pridobitvi certifikata uporabljajo enoten znak jamstva za živila: **BIODAR**. Ta kupcem zagotavlja jamstvo za živila iz nadzorovane ekološke pridelave in predelave. Znak imajo pravico uporabljati le kmetije, ki so poprej pridobile ustrezen certifikat ter na ekološki način pridelujejo na celotnem posestvu. V sklopu nadzora je zagotovljeno sledenje EKO pridelkov in izdelkov od pridelave do prodaje končnemu potrošniku. Pri nas je bila zakonska podlaga za ekološko pridelavo hrane določena s Pravilnikom o ekološki pridelavi in predelavi kmetijskih pridelkov in živil (Ur. l. RS, 31/01 in Ur. l. RS, 52/03).

VIR:

1. Zveza ekoloških društev Slovenije. (2005). [Online]. Dostopno na spletnem naslovu: http://www.zveza-ekokmet.si/kmetije_clanice_zveze/Regija_severne_Primorske.htm.

2. Zveza združenj ekoloških kmetov Slovenije; Sanja Lončar (2005) [Online]. [Citirano 22. avgust 2005] 5 dokazov, da je ekološko pridelana hrana veliko boljša od industrijsko pridelane! Dostopno na spletnem naslovu http://www.zvezaekokmet.si/osnovni_prispevki/ekol_prid_hrana.htm.

3. Ekološko kmetijstvo. 2001. Ljubljana. Kmečki glas.

4. Pavao, Kriškovič. (1993). Biološko pridelovanje hrane. ČZP Kmečki glas. Ljubljana.

5. Ekološko sadjarstvo / Lind ... . (2001). Ljubljana. Kmečki glas.

V Zgornjem Posočju na kmetijskem področju delujeta dve ekološko usmerjeni društvi:

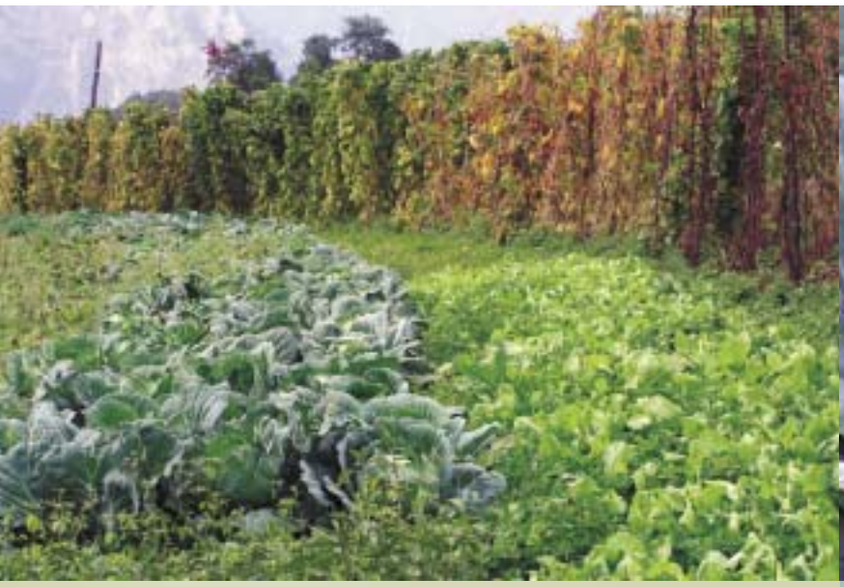

• ***Društvo za biološko-dinamično gospodarjenje Ajda Posočje***
deluje šele slabo leto, zato biodinamičnih kmetovalcev s pridobljeno blagovno znamko DEMETER v Zgornjem Posočju še nimamo. Ima pa društvo okoli 40 aktivnih članov, ki skrbijo za razvoj te kmetijske panoge.

• ***Združenje ekoloških kmetov Severne Primorske***
deluje že več let. Certifikat BIODAR so do danes v Zgornjem Posočju pridobili naslednji ekološki pridelovalci:

1. **Marija in Danilo Bončina** – Čadrg 8, 5220 Tolmin, 031-548-383
2. **Domen Černuta** – Log pod Mangartom 40, 5231 Log pod Mangartom, 05/ 38-45-106
3. **Viktorija Črv** – Prapretno Brdo 43, 5283 Slap ob Idrijci, 05/ 38-09-546
4. **Ludvik Janež** – Čadrg 20, 5220 Tolmin, 041-287-261
5. **Marko Kenda** – Bača pri Podbrdu 14, 5243 Podbrdo, 041-657-035
6. **Franc Kutin** – Čadrg 21, 5220 Tolmin, 050-331-277
7. **Metod Leban** – Čadrg 7, 5220 Tolmin, 050-331-231
8. **Stanka Pretner** – Trenta 8, 5232 Soča, 041-600-590
9. **Irena Štrukelj** – Kozmerice 10, 5216 Most na Soči, 031-209-616

Večina omenjenih vsako soboto med 8. in 12. uro svoje pridelke ter izdelke prodaja na ***Tržnici lokalnih kmetijskih pridelkov*** v Tolminu.

Posoški razvojni center bo v sodelovanju z ***Društvom za biološko-dinamično gospodarjenje Ajda Posočje*** v okviru projekta ***Zdravju in okolju prijazno kmetovanje – promocija biodinamične metode***, ki ga sofinancira ***Ministrstvo za okolje in prostor***, organiziralo dvodnevni brezplačni tečaj iz osnov biodinamike.

Kraj: Tolmin

Datum: petek, 21. oktober, in sobota, 22. oktober 2005

Tema: biodinamika – od osnov do specializiranih tematik

Predavateljica: ***Meta Vrhunc***, predsednica Zveze društev za biološko-biodinamično gospodarjenje AJDA DEMETER Slovenije

Udeležba: brezplačna

Informacije: 031-409-012 (***Peter Domevšček***, Posoški razvojni center) ali 05/ 38-82-651 (***Marija Poljanec***, predsednica društva Ajda Posočje).

Plusi in minusi EKO kmetovanja, priloga EPIcentra. Izdajatelj: Posoški razvojni center, Trg svobode 2, 5222 Kobarid. Besedilo: Peter Domevšček. Uredila: Tatjana Šalej Faletič. Foto: Tatjana Šalej Faletič (arhiv PRC). Lektoriranje: mag. Nataša Komac. Oblikovanje in tisk: Gaya Cerkno. Naklada: 7.300 izvodov. September 2005.

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA OKOLJE IN PROSTOR

Posoški razvojni center

snemanja. Med enim in drugim snemanjem je lahko več ur, ki jih zapolnim s pripravo osnutka. Vseeno ostajajo luknje. Pogosto prideš domov ob 19-ih, pogledaš poročila, nekaj poješ in greš spat. Občudujem mamice, saj je zanje zelo težko.

Kaj pa vikendi?

Delam le, ko sem dežurna. To je bil moj edini pogoj, ko sem prišla na POP TV. Prosti čas mi ogromno pomeni. Moram se ukvarjati s športom, ker sem drugače nesrečna. Ob vikendih grem smučat, v hribe, na kolo ... Ker imam zvito hrbtenico, se moram veliko gibati. Poleti, ko je dan daljši, grem iz službe naravnost na Šmarno goro, vse za preobleči imam kar v avtomobilu.

S športom si se ukvarjala že od malega.

Vedno smo veliko hodili v gore. S sestro sva trenirali smučanje. Kot cicibanka sem bila kandidatka za reprezentanco. Potem sem v enem letu zrasla 17 centimetrov in izgubila koordinacijo. Nekaj časa sem igrala tenis. V srednji šoli sem tekla.

Uspešna si tudi na novinarskih smučarskih tekmovanjih.

Bila sem svetovna prvakinja v smučanju in tekih na smučeh. Leta 2000 sem zmagala v kombinaciji in tekih, v veleslalomu sem bila druga. Naslednje leto sem zmagala vse troje. Lani sem zmagala v kombinaciji, bila druga v smučanju in tretja v tekih. Tudi tu grem po maminih stopinjah.

Si se učila smučati tu, kjer je sedaj tvoj dom?

Seveda. Tega se dobro spomnim. Kjer sediva, je bila koča. V njej je delala teta **Lojzka**, ki je bila naša druga mama. Karte je luknjal stric z brki. Spomnim se lesenih leskovih kolov, ki so jih pobarvali rdeče oziroma modro. Lesena so bila tudi sidra.

Si tudi učiteljica smučanja in bordanja.

Izpit za učitelja smučanja sem naredila takoj, ko sem bila dovolj stara. Veliko sem učila. Imela sem prijatelje, s katerimi smo bili na Kaninu po 50 dni na leto. Tam sem srečala skupino Novogoričanov, ki so bordali. Navdušili so me. Prvi vaditeljski tečaj je bil na Kaninu in čeprav sem vedela, da ne znam dovolj, so me prepričali in sem se prijavila. Bili sva samo dve ženski: **Polona Zupan** in jaz. Potem sem dobila družbo, ki je turno smučala.

Kaj te je pripeljalo pod Everest in Nango Parbat?

Leta 1999 sva bili s prijateljico **Natašo** na trekingu v Nepalu. Šli sva v bazni tabor pod Annapurno in do jezer Gosainkunda. Po mesecu dni sva se vrnili v Katmandu in srečali **Toma Drolca**, prijatelja **Tomaža Humarja**, ki se je takrat vrnil z Dhaulagirija in postal junak. Bili sva odrezani od sveta in sploh nisva vedeli, kdo je Humar. Spoznali smo se in skupaj z drugimi člani odprave preživeli štiri dni. Zabavali smo se, ponoči tekmovali z rikšami, s prepevanjem slovenskih pesmi zbujali hotelske goste ...

Povod, da sem začela razmišljati o odpravah, je bil, da je bil s Humarjem tudi novinar. Želela sem združiti svoje delo s tem, kar imam rada, z gorami. Namignili so mi, da **Davo Krničar** odhaja na Everest. Ko sem imela z njim intervju, sem ga vprašala, če že ima novinarja. Ni ga imel, a ni bil prepričan, da bom zmogla. Za preizkus sva šla turno smučat na Kotovo sedlo.

Te ni poslalo Delo?

Ne, sama sem predlagala. Delo je pretuhtalo možnosti in ker je odprava trajala dva meseca, sem ponudila mesec svojega dopusta. Krničar naj bi prvi smučal z vrha Everesta do baznega tabora. Vedeli so, da bo odmevno, če mu bo uspelo, zato so pristali. Delala sem za Delo, *Nedelo*, *Slovenske novice* in pripravljala spletno stran. Kasneje smo izdali knjigo *PRVI na smučeh z Everesta*, ki je bila takoj razprodana.

Kaj pa zadnja odprava?

Tokrat je Humar predlagal POP TV-ju, da bi šel nekdo zraven in da bi bila lahko to jaz. Odločili so se šele dva tedna pred odpravo.

Kako premagueš višinsko bolezen in druge težave?

Najvišje, na skoraj 6000 metrov visokem Kilimandžaru, sem imela blažjo višinsko bolezen. Najhuje je bilo v Mehiki na 5000 metrih in pod Everestom. Zvilo me je že na višini 4200; bilo mi je slabo, bruhala sem, imela glavobol, nisem se mogla premakniti ... Do baze sem se komaj privlekla. Tokrat nisem imela težav. Moraš pa biti pripravljen živeti v težkih razmerah; ko dežuje, je vse vlažno, umivali smo se v potoku, ki je imel 5 °C, ali pa smo se le obrisali z mokro brisačo.

MAJA S SESTRO ANO** – Že od malega v akciji.* ***Foto: arhiv družine Roš

Kaj počnete v baznem taboru?

Najhuje je, če ti je dolgčas. Meni ni bilo, ker sem že od začetka poročala za POP TV, Delo, radio ter dve spletni strani (*24ur.com* in *humar.com*). Ko se je dogajanje stopnjevalo, sem bila še bolj zasedena. Prali smo perilo, nabirali regrat, brali knjige, klepetali ...

Utrinki

ZA VEČ SMUČARSKIH UŽITKOV

Bovec – Smučarska sezona 2005/06 bo našemu visokogorskemu smučišču Kanin prinesla dve novosti: novo štirisedežnico in novo progo Prevala. Gre le za prvi korak, da postane sodobno središče, kamor se bodo smučarji z navdušenjem vračali.

V četrtek, 15. septembra, sta **Aleš Uršič**, direktor ATC Kanin, in **Dušan Črnigoj**, direktor Primorja d.d. iz Ajdovščine, podpisala pogodbo za izvedbo gradbenih del za novo štirisedežnico in progo, ki bosta razširili smučarske kapacitete na pobočjih Prestreljenika in Kanina ter povezali bovško smučišče z italijanskim smučarskim središčem Nevejsko sedlo. Kot so pri podpisu poudarili, je to zgodovinski dan. Naložba ne bo le izboljšala zimske turistične ponudbe družbe ***ATC Kanin***, ampak bo vplivala na razvoj turizma celotne Bovške.

Projekt, ki je bil zastavljen že pred 30-imi leti, se je naposled začel uresničevati. Zeleno luč je prižgal lanski podpis sporazuma, ki je omogočil vstop francoske družbe ***Groupe Transmontagne*** v ATC Kanin. Letos poleti je bilo na javnem razpisu za izvedbo gradbeno obrtniških in instalacijskih del ter montažo opreme štirisedežnice in proge Prevala izbrano ***Primorje d.d.*** Projektiranje, svetovalni inženiring in vodenje projekta je prevzel ***Projekt d.d.*** iz Nove Gorice.

Do začetka zimske sezone čaka Primorje veliko dela, da bodo uredili okoli 850 metrov smučarske proge povprečne širine 40 metrov in 950 metrov dolgo štirisedežnico ter sistem varovanja pred plazovi. Z deli so že začeli. Bitka s časom bo huda; zavedajo se, da je že sam teren zahteven, v zakup pa je treba dodati še vreme. Bliža se zima, z njo pa nizke temperature in povečana količina padavin. ▶

Nanga Parbat je, kar se tiče vremena, nepredvidljiva. Nobena napoved ne drži. Kot najbolj zahoden osemtisočak je na udaru mokrih južnih zračnih mas. To je bil tudi vzrok kalvarije, ki se nam je zgodila. Snežilo je vseh osem dni aklimatizacije in kasneje na vzponu, čeprav so napovedovali sonce. Stena, ki jo je plezal Humar, je bila zelo grozljiva. Ko sem jo videla, sem rekla: *"Saj to ni narejeno za ljudi!"* Večtonski seraki visijo, prožijo se plazovi, teče voda ...

Je nevarno za bazni tabor?

Ne, tabor je na varnem. V dolinici raste trava, pasejo se krave, kdaj pa kdaj pride mimo kakšen domačin ... Veliko bolj je prijazno kot pod Everestom, kjer smo bili na ledeniku.

Kako je izgledalo tvoje delo?

Na računalnik sem morala prenesti slikovno gradivo, ga pomanjšati in dati na spletne strani. Vse to traja veliko časa; dve minuti slike se konvertira 40 minut in potem še dobre pol ure pošilja. Poleg tega satelitska povezava stalno prekinja. Nekajkrat sem bila na robu živčnega zloma. Ko je **Stipe Božič**, ki je bil zadolžen za tehnični del, odšel domov, me je naučil še montirati sliko in pošiljati material.

Humar je bil rešen zgodaj zjutraj in človek bi mislil, da imam ogromno časa, da pripravim novico. Kot nalašč se mi je zgodaj popoldne sesul računalnik. Bilo je brezupno. Imeli smo še en računalnik, ki pa ni imel naloženih programov. Na koncu sem komaj uspela pripraviti prispevke do časa. Takrat sem bila res na robu živčnega zloma. Poleg tega še par noči prej nismo spali.

Dogajanje je bilo torej pestro.

Ja. Žal mi je, da nisem imela več časa, da bi spoznala domačine, se ukvarjala s kuharji, pogovarjala s trekerji, ki so prihajali v bazo (med njimi je bilo tudi nekaj Slovencev) ...

Po naporni vrnitvi v Islamabad so pripravili ogromno konferenco z novinarji z vsega sveta. Srečali smo se z ministri, premierom, predsednikom generalom **Pervezom Musharrafom** ... Vsi so nas hoteli

V BAZNEM TABORU** pod goro Nanga Parbat. **Foto: arhiv Maje Roš

srečati. Reševanje Humarja je bilo razglašeno za najtežje reševanje v Himalaji. In izvedel ga je Pakistan! Njihovo ime je končno šlo v svet kot nekaj pozitivnega. Pilota helikopterja sta postala heroja. Humar pa tudi.

Srečali smo tudi **Reinholda Messnerja**. Prišel je identificirat ostanke brata, ki je pred 35 leti umrl pri sestopu z Nange Parbata. Humar mu je podaril plezalni pas in strgani *prusik* (tanka vrv, s katero je bil pripet); svoje mesto bosta, skupaj z zgodbo reševanja, našla v njegovem muzeju alpinizma. Zaman pa ga je nagovarjal, naj mu podari legendarni čevelјček, ki ga nosi povsod s seboj.

Kakšni so tvoji načrti za naprej?

O tem bi težko kaj rekla. Najprej se moram vrniti v stare vode. Čaka nas priprava dokumentarnega filma. Material ni kvaliteten; ko je Božič odšel domov, sem snemala in fotografirala sama. Imela sem majhno digitalno kamero. Mislim, da se bo dalo narediti gledljiv film. Nenazadnje je tema zanimiva: kompleksno reševanje, v ozadju katerega je bil ves slovenski in pakistanski politični vrh, vključili pa so se tudi švicarski piloti. Pakistan je moral priznati, kakšne helikopterje ima, in odpreti meje za tuje helikopterje. Prekršili so nekaj omejitev: reševali so višje, vrv so imeli daljšo, helikopter je deset minut lebdel osem metrov nad Humarjem in slaba dva metra od stene. S hrupom je prožil plazove in vrtinčil sneg. Bilo je zelo pogumno, saj so bili brez izkušenj.

Sreča vas je spremljala.

Veliko sreče je bilo. Humarju je zmanjkovalo kisika in nič ni videl, saj je imel očala zmrznjena. Nekako je uspel s cepinom zatakniti vrv in jo potegnil k sebi. Ko se je vpel in dal helikopterju znak, se je spomnil, da se ni odpel. Prejšnje dni je premišljeval, kaj vse gre lahko narobe, in si je zamislil tudi tak scenarij. Zato se je namerno privezal na najtanjšo vrv. Z lednega vijaka jo je speljal na mostiček, ki ga je izkopal v ledu. Vedel je, da je edina možnost, da se vrv utrga, če se zlomi mostiček in bo sila delovala na snežni vijak. Napet med zemljo in nebom je, kot sam pripoveduje, zakričal: *"Bog, naj se utrga!"* Katapultiralo ga je do helikopterja. Lahko bi se zgodil Okrešelj!

Okrog Humarja so vedno zgodbe. Sedaj se je spletla nova. Če bi preplezal ogromno prvenstvenih smeri, ne bi bilo tako odmevno, kot je bilo to reševanje. Veliko se je pisalo, ker je bilo gradivo dostopno. Že Krničar je poskušal izpeljati *reality show*. Ko je smučal, je hotel snemati in spust bi v živo preverjali na internetu, a se ni izšlo. Tokrat se mi je porodila ideja, da bi snemala Humarjeve pogovore po postaji in jih objavljala. To je bila prva odprava, ki se je tako aktualno spremljala. Nekateri očitajo, da alpinizem s tem izgublja pristnost. Po drugi strani pa je prav medijska obsedenost pripomogla k reševanju. Zagotovo se politični vrhovi ne bi tako dejavno vključili, če ne bi vedeli, da bodo v medijih.

Pogovor pripravila: Mateja Kutin

Utrinki

▶ Primorje bo v prvem sklopu uredilo smučarsko progo, temelje za štirisedežnico in varovanje pred plazovi. Sistem namernega proženja snežnih plazov Gazex je po zagotovilih Uršiča v Sloveniji novost. Sestavljen je iz kontrolnega mesta in strelnih cevi. Plazovi se prožijo s pomočjo eksplozije mešanice kisika in propana, ki deluje na snežno odejo na tri načine: • z udarnim valom, ki ustvarja povečan pritisk; • z direktnim pritiskom snega pod strelno cevjo; in • s pritiskom na zadnjem delu strelne cevi, ki prenaša tresenje na skalno podlago. Sistem omogoča proženje plazov v vseh vremenskih razmerah in tudi ponoči. V drugem sklopu bodo izdelali, dobavili in montirali opremo štirisedežnice, ki bo pri delovni hitrosti 2,5 m/s v eni uri prepeljala 1.600 oseb. Dotrajano dvosedežnico s postaje C na Pode bodo odstranili. Novo štirisedežnico, katere nosilna jeklena vrv bo napeljana čez 14 vmesnih podpornih stebrov, visokih od 4,09 do 11,5 metrov, bodo poskusno zagnali še pred začetkom zimske smučarske sezone.

***ZGODOVINSKI TRENUTEK ZA BOVŠKO – Aleš Uršič**, direktor ATC Kanin, in **Dušan Črnigoj**, direktor Primorja, sta podpisala pogodbo za izvedbo gradbenih del nove štirisedežnice in nove proge Prevala na Kaninu. Na fotografiji (od leve): **Franc Alain Furlani**, Transmontagne group, **Danijel Krivec**, župan občine Bovec in poslanec v Državnem zboru, Aleš Uršič, Dušan Črnigoj in **Vladimir Durcik**, direktor Projekta.*

Besedilo in foto: Mateja Kutin

BOVŠKI SLIKARJI PRVIČ RAZSTAVLJALI SKUPAJ

Bovec – Voda in gore so zaščitni znak bovške doline, v kateri živijo

Kraj posebne očarljivosti

Tam, kjer se topla voda Idrijca steka s kristalno bistro Sočo, da bi se obe razpeli v zajezeno jezero, in se Soča, obogatena z ribami Idrijce, usmeri proti Jadranu, je kraj posebne očarljivosti: Most na Soči. Tu občutiš, tako rekoč tipaš bližino morja. In slutiš, ki še ne veš: to so z zgodovino prepojena tla! Ali je ta zgodovinskost ali njegova še alpska, hkrati pa že sredozemska lega, kar objame obiskovalca Mosta na Soči s čudnim fluidom nekakšne drzne romantike? Kakorkoli že, ta kraj je vreden, da ga spoznaš!
(Saša Vuga)

Besede občudovanja namenjene rojstnemu kraju, izpod peresa pisatelja Saše Vuge so vzete iz delovnega gradiva za prospekt in turistični kažipot o Mostu na Soči, ki ga je pripravilo ***TD Most na Soči*** pred približno desetimi leti. Besede pričajo, da se ugledni mostarski rojak še kako zaveda naravnih in kulturno zgodovinskih lepot ter vrednot svojega kraja. Zgodba o tem zavedanju pri Mostarjih dokazano sega že 100 let v preteklost, v davno leto 1905, ko so ustanovili ***Olepševalno društvo pri Sveti Luciji***, predhodnika današnjega TD Most na Soči.

Zapis v Ročnem kažipotu iz leta 1923 priča, da je bil prvi predsednik **Anton Mikuž**, tedanji župan in lastnik mostarskega hotela. V Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici so bili najdeni dokumenti, iz katerih je mogoče razbrati, kako so se menjavali predsedniki društva, ki je leta 1908 poleg olepševalnega postalo tudi pogozdovalno.

Sodelovanje z deželno glavarsko oblastjo

Zlasti zanimivi so dokumenti, ki pričajo o dejavnosti društva in njegovem povezovanju s krajevno in deželno glavarsko oblastjo. Sodelovanje med županstvom in Olepševalnim društvom pri Sveti

***ČLANI MK MOST NA SOČI** – Na začetku 70-ih so zagnani člani MK urejali okolico hiše ob jezeru in ponovno obudili prireditev ob jezeru. Mnogi so kasneje postali prizadevni turistični delavci (tretji z leve je današnji predsednik društva **Rado Taljat**, četrti pa **Darij Vouk – Darči**).*

Utrinki

ljudje, ki znajo to odlično združiti v umetnost. Ugotovitev, da je na Bovškem lepo število amaterskih slikarjev, ni nova. Doslej razkropljeni slikarji so se zbrali v ***Slikarsko sekcijo Bovške***. Ustanovitev sekcije so uradno potrdili 1. avgusta z odprtjem prve skupne razstave, ki so jo poimenovali *Voda* in je bila na ogled v bovškem kulturnem domu ves avgust. Predsednik sekcije **Martin Berginc** je ob tej priložnosti pozdravil obiskovalce in druge ugledne goste, med njimi tudi poslanca državnega zbora **Vasjo Klavoro**.

Slike je razstavljalo 11 slikarjev, ki so prispevali vsak po tri slike. **Spasoje Papič** je svetovno uveljavljen slikar akvarelov in risb, rojen v Vojvodini, poletja pa že dolga leta preživlja v Trenti, kjer izvira njegova muza reka Soča. Sodeloval je na več kot 150-ih samostojnih in skupinskih razstavah po svetu. **Darinka Berginc** je razstavljala na Švedskem, v Franciji in Sloveniji, prihaja pa s Švedske. Vsako leto se vrača v svojo rodno Srpenico. **Ferdinanda Braz** je Srpeničanka, ki živi v Italiji. Njena dela, akril in olje na platno, so občudovali na razstavah po Italiji, Avstriji in Sloveniji. **Martin Konings** je Nizozemec, ki že 40 let v Bovcu preživlja daljše poletne počitnice, kjer najde navdih za svoja dela. **Dana Ivančič** se ukvarja s slikarstvom in pisanjem poezije. Njene slike je bilo mogoče videti na nekaterih skupinskih razstavah po Sloveniji. **David Černuta** iz Loga pod Mangartom slika v olju in v akvarelni tehniki. Aktivno slika zadnjih pet let; v tem času se je udeležil nekaterih ekstemporov po Sloveniji. Z lovskimi motivi je poslikal več slovenskih lovskih domov. **Ivo Jelinčič** iz Soče slika portrete, krajine, divjad in vode. Njegove slike lahko občudujete na njegovi turistični kmetiji. Imel je samostojno razstavo v Pocarjevi domačiji v Zgornji Radovni. Brata **Jani** in **Vili Kemper** slikata v oljni tehniki, svoje slikarsko znanje pa sta izpopolnjevala na raznih slikarskih kolonijah. **Martin Berginc** je strasten zbiratelj slikarskih umetnin in slikar. Njegove slike si lahko ogledate v gostišču ***Martinov hram***. **Miloš Domevšček** se je leta 1975 udeležil slikarske kolonije v Bovcu. Slika v tehniki olje na platno. Navdih črpa iz reke Soče. **Slavica Mlekuž** je upokojena učiteljica likovnega pouka na osnovni šoli v Bovcu. Slike je že razstavljala na nekaterih skupinskih, zdaj pa pripravlja prvo samostojno razstavo. Različne slikarske tehnike in pogledi na tematiko vode so pustili pri obiskovalcih lep vtis.

Peter Domevšček, Posoški razvojni center

Luciji je bilo zgledno, kar je moč razbrati iz dveh ohranjenih dopisov, ki pravita:

Slavnemu županstvu Sv. Lucija

Podporno društvo vsoja se prositi, da bi mu slavno županstvo prepustilo brezplačno ali vsaj po znižani ceni oni akacijev les, kojega je cestno osobje posekalo na občinskem svetu V Brejih.

Društvo bi rabilo ta les za razne ograje pri nasadih in zamreženje olepšanih potov.

***Pogozdovalno in olepševalno društvo pri SV. Luciji**, dne 16. feb. 1909.*

Predsednik Lucijan Kovačič

In takšen je bil odgovor slavnega županstva svetolucijskega:

Pogozdovalno in olepševalno društvo pri Sv. Luciji

Reševaje tamošno prošnjo z dne 16. februarja t.l., št. 8, se poroča, da je starešinstvo v svoji seji, dne 4. maja 1909, dovolilo društvu enkratno podporo v znesku 100 kron in posekani les na Brejah.

Sv. Lucija, 14. 5. 1909

Pomoč pri izgradnji kopališča na Idrijci

Županstvo in Olepševalno društvo pri Sveti Luciji sta si prizadevala za lepši izgled svojega kraja ter imela za tisti čas izredno napredne turistične načrte. V ohranjenih dokumentih v Pokrajinskem arhivu v Novi Gorici iz 1914. leta je zapisano, da sta si tega leta prizadevala pri Deželnem odboru Poknežene grofovine Goriške in Gradiške za pomoč pri izgradnji kopališča na Idrijci. Odgovor naslovnika je izredno zanimiv in vreden javne objave, saj priča, kako so zagnane sveže zamisli nekoč že trčile na okorele predpise administracije, izmikanje, postavljanje ovir ..., na vse tisto, na kar turistična društva pogosto naletijo še danes, ko hočejo izpeljati kakšne svoje načrte.

Št. 12213/13

Gorica, dne 7. novembra 1913

ŽUPANSTVU V SV. LUCIJI

Odnosno na tamuradno vlogo z dne 29. septembra t.l., št. 1303 se opaža županstvu, da deželni odbor ni mogel predložiti visokemu deželnemu zboru prošnje za podporo v svrho zgradbe kopališča v Idrijci, ker ni omenjena prošnja opremljena s potrebnimi dokazili, t.j. načrt, troškovniki t.d., iz katerih bi se dala posneti visokost tozadevnega troška.

Tudi ni dovolj dokazana potreba te naprave in koristi, ki bi jih utegnila občina imeti po dovršenem delu.

Treba je zatorej, da se ta zadeva predloži starešinstvu v pretres, katero naj sklepa o morebitni potrebi tega kopališča in pokritju troškov, ki bi ne bili pokriti s podporami od javnih zalogov.

Dalje bi se morala občina zajedno zavezati za primerno vzdrževanje te naprave.

Naroča se torej županstvu, da to vprašanje v gorenjem smislu popolni in šele potem lahko posreduje v dosego morebitne podpore iz deželnega zaloga.

Deželni odbor

Deželni glavar (podpis nečitljiv)

Ne ve se, koliko županstev in koliko odborov Olepševalnega in kasneje TD Most na Soči je še razpravljalo o kopališču na Idrijci, dejstvo pa je, da to še danes ostaja izziv za domače turistične delavce.

Plesalo se je celo na splavih

V stoletju, ko so se zamenjale štiri države, je bilo na Mostu na Soči pod okriljem turističnega društva ogromno narejenega. Prav je, da vsaj poimenujemo predsednike, ki so se zvrstili v 100-letni zgodovini TD Most na Soči in so, nekateri za krajši, drugi za daljši čas bili gonilna sila bogate društvene dejavnosti (zadušena je bila le v obdobju italijanskega raznarodovanja Primorske do konca 2. svetovne vojne). Pred 2. svetovno vojno so predsednikovali Anton Mikuž, **Lucijan Kovačič** in **Anton Vuga**, vsi trije iz uglednih, narodnozavednih mostarskih družin. Če je sprva še morda šlo za lepšanje kraja, je Anton Vuga z organizacijo prve zabavne prireditve na novonastalem akumulacijskem jezeru že zaslutil turistični izziv. Po 2. svetovni vojni so se takšne prireditve imenovale *Beneška noč*; plesalo se je kar na splavih na jezeru. Za nekaj let so prireditve potihnile, leta 1973 pa s silovito zagnanostjo članov tedanjega ***Mladinskega kluba*** (MK) ***Most na Soči*** ponovno zaživele – tokrat kot *Noč na jezeru*. Mladci iz MK so odrasli in mnogi med njimi postali zagnani turistični delavci, ki prireditev z vsebinskimi in organizacijskimi spremembami neprekinjeno izvajajo že 33 let.

***ZBIRANJE PRED PRIREDITVIJO NOČ NA JEZERU LETA 1981** – Leta 1973 so prireditve ob jezeru ponovno zaživele – tokrat kot Noč na jezeru. Slednjo z vsebinskimi in organizacijskimi spremembami neprekinjeno izvajajo že 33 let.*

Gonilne sile bogate društvene dejavnosti

Vrnimo se k predsednikom TD Most na Soči in njegovi dejavnosti do današnjih dni. Po 2. sv. vojni je takrat še Olepševalno društvo vrsto let vodil izjemni **Valentin Taljat**, Mostar z izrednim občutkom za urejanje parkov, zelenic in hišnih pročelij, pa tudi že uveljavljenih veselic. V njegovem času so kraj krasili cvetoči oleandri, ki so v kasnejših letih skoraj povsem izginili. V zadnjem letu na pobudo ***Hortikulturne sekcije*** ponovno skrbijo za cvetno veselje stalnih prebivalcev in vse bolj številnih obiskovalcev Mosta na Soči.

Po Valentinu Taljatu je vodstvo TD prevzel **Ivo Štulc**, za njim **Ivan Maurič**, **Rajko Skrt**, **Egon Obid**, **Bogomil Kovačič**, **Rajko Leban**, od leta 2000 dalje pa **Rado Taljat**. Vsi so dali TD svoj osebni pečat in prispevali, da mostarsko društvo velja za enega najbolj uspešnih tovrstnih društev v Sloveniji. Za vsakim predsednikom je bila vedno skupina zagnanih članov, prostovoljcev, ki je z uresničevanjem bogato zastavljenih programov Most na Soči spreminjala v vse lepši in turistično vedno bolj zanimiv kraj.

Številne aktivnosti

Naštevanje del in dejavnosti pod društvenim okriljem je sila nehvaležna naloga. Vseh nikakor ni mogoče našteti, a mimo nekaterih ne moremo, saj so močno zaznamovale in spremenile kraj ter življenje v njem.

- V prvi vrsti je to nenehna skrb TD in spodbujanje domačinov, da imajo urejene hiše in da si prizadevajo živeti v čistem in lepem okolju. TD v sodelovanju s krajevnimi društvi in OŠ ob dnevu zemlje vsako leto organizira čistilno akcijo, ki se je udeležijo številni krajani.
- TD je bilo pobudnik, organizator in plačnik pomembnih objektov, dejavnosti in prireditev v kraju. Za Most na Soči in za celotno Tolminsko je ena večjih turističnih pridobitev ureditev dostopa do jezera in ureditev razsvetljene pešpoti okoli njega. Ta v zadnjih letih postaja nekakšen park skulptur umetnikov z vsega sveta, ki se že dobro desetletje udeležujejo likovne kolonije v okviru Noči

na jezeru.

• Da je jezero "živo", požrtvovalno skrbi dolgoletni član TD Most na Soči **Ivo Medved**. Jate "njegovih" rac in laboda občudujejo številni sprehajalci.

• Društvo je s številnimi prostovoljnimi urami svojih članov in drugih krajanov zgradilo športno igrišče in

• obnovilo večnamensko dvorano ob hotelu, kjer so se vrsto let poleg pouka športne vzgoje odvijale kulturne ter zabavne prireditve.

• TD je zgradilo peščeno igrišče za tenis in ves čas z najnujnejšim vzdrževanjem "ohranjalo pri življenju" hišo ob jezeru, ki naj bi bila v kratkem končno obnovljena in dobila zanimivo turistično vsebino.

• V okviru društva in z njegovo finančno pomočjo je nastala prva rečna ladja Lucija, ki še danes pomeni eno večjih turističnih zanimivosti kraja.

• Društvo v zadnjih letih v sodelovanju s TD Tolmin ureja in označuje sprehajalne poti na okoliške razgledne vrhove: Cvetje, Senica, Bučenica. Zadnja pešpot je bila odprta letošnjega maja in vodi mimo ***Penziona Šterk*** tik nad gladino jezera proti jezu pri Podselu.

• Še enkrat je treba poudariti številne kulturne, zabavne, turistične ... prireditve v okviru vsakoletne Noči na jezeru (plesne zabave, srečanja raznih turističnih društev, srečanje borcev in upokojencev Tolminske, srečanja gospodarstvenikov, številne aktualne okrogle mize, likovne kolonije, nogometni turnir ...).

• V zadnjih letih je TD poskrbelo za obnovo starih vodnih korit na Mostu na Soči in v bližnji okolici, ki predstavljajo zanimivo zgodovinsko, kulturno in etnološko dediščino naših krajev. Obnovljeno je bilo korito pri Mihcu na Modrejcah, korito v Bači pri Modreju, korito na Kozmericah iz 1913. leta in najstarejše korito na Mostu na Soči, pod železniškim predorom, ki je bilo zgrajeno ob gradnji bohinjske železnice 1906. leta.

• V lanskem letu je bila kot prva na Tolminskem pri TD Most na Soči ustanovljena ***Hortikulturna sekcija***, ki jo vodi **Marjana Barbič**, prof. zgodovine in geografije. Vanjo je vključenih že skoraj 40 članov in prvi rezultati delovanja so že vidni (oleandri, začetki strokovne obnovitve ozelenitve pešpoti ob jezeru, cvetoči balkoni z novimi modnimi smernicami, ki so jih člani spoznali na predavanju na obisku priznane slovenske hortikulturke **Rut Podgornik Reš** ...).

• TD Most na Soči se dejavno povezuje z ***Lokalno turistično organizacijo*** (LTO) ***Sotočje***. Sad sodelovanja je postavitev enotnih kažipotov in informacijskih tabel o znamenitostih v kraju in okolici.

• V zadnjem letu se je TD Most na Soči skupaj s ***Tolminskim muzejem*** in LTO Sotočje vključil v projekt, ki bo na sodoben način predstavil bogato arheološko dediščino svetolucijske kulture, kulturne znamenitosti s spominskimi obeležji pomembnih krajanov in znamenitosti 1. svetovne vojne. Zamisel se je porodila mostarskemu arheologu **Mihu Mlinarju**, ki je projektu nadel zgovorni naslov *Čez Most po modrost*. Projekt, podkrepljen z evropskim denarjem, bo v kratkem zaživel z odprtjem kulturno-zgodovinske poti, ki bo kraj prelevila v pravi muzej na prostem.

• Ob vseh naštetih dejavnostih TD Most na Soči ne smemo pozabiti organiziranih srečanj in izletov njegovih članov po Sloveniji, martinovanj, obisk ljubljanske pivovarne, srečanj objezerskih krajev Slovenije, srečanj slovenskih vasi v Narinu ...

Novi izzivi

In kako naprej? Odgovor je preprost: ohraniti in izboljševati vse, kar se je izkazalo za dobro, in narediti še kaj novega iz niza številnih priložnosti, ki jih ponuja kraj s svojo bogato naravno, kulturno in zgodovinsko dediščino. V zadnjih petih letih se je izoblikoval uspešen in ustvarjalen 12-članski ***upravni odbor***, članstvo pa se približuje številki 300. Glavni usmeritvi društva ostajata skrb za urejanje okolja v hortikulturnem smislu v smeri čim večje dostopnosti obiskovalcem ter organizacija prireditev. Most na Soči, ki je skupaj s Tolminom naravno središče Posočja, počasi postaja muzej na prostem. Ker v njem hitro rastejo prenočitvene zmogljivosti, je s svojo turistično zgodbo vse zanimivejši za domače in tuje goste: ribiče, čolnarje, lovce, popotnike ... Za tiste, ki so potrebni svežine in miru. Za tiste, ki se hočejo naužiti lepot neokrnjene narave. Pa tudi za tiste, ki se jim v vročini zahoče hladne rečne vode. Za vedoželjne, ki jih zanimata stara in malo manj stara zgodovina ... Naj pridejo in ostanejo, dokler morejo. Na Mostu na Soči bodo zmeraj dobrodošli!

TD Most na Soči v drugem stoletju njegovega delovanja zaradi turistično vse bolj prepoznavne podobe kraja čakajo novi izzivi. Nanje smo pripravljeni!

Danica Taljat, članica TD Most na Soči
Foto: arhiv družine Taljat

SREČANJE STO IN VEČ LET STARIH TURISTIČNIH DRUŠTEV *– V okviru praznovanja 100-letnice TD Most na Soči in ob 100-letnici delovanja TZS so se na letošnji Noči na jezeru konec junija srečala turistična društva Slovenije, ki so stara najmanj 100 let.*

POSEBNE ZASLUGE

Glavni pobudnik in organizator vseh dejavnosti je "duša" mostarskega turizma **Darij Vouk – Darči**, ki je letos nominiran, da za svoje življenjsko delo v turizmu prejme najvišje priznanje ***Turistične zveze Slovenije*** (TZS).

Je ob vsem naštetem (in marsičem nenaštetem) še čudno, če je letošnje praznovanje svoje 100. obletnice delovanja TZS zaupala TD Most na Soči, ki je tako na odmeven način proslavilo svoj 100-leten obstoj? V okviru Noči na jezeru so se konec junija na Mostu na Soči srečala TD Slovenije, ki so stara najmanj 100 let. Izmenjala so se mnenja, izkušnje, primeri dobrih praks in podane so bile smernice dela TD v prihodnosti. Posameznikom in organizacijam so bila ob tej priložnosti podeljena zaslužena priznanja.

Priznanja Turistične zveze Slovenije so prejeli Ivan Štulc, **Ivo Maurič** in **Darko Jerončič** (zlati znak) ter **Jakob Čeferin** in **Teodor Štrukelj** (srebrni znak).

Priznanja TD Most na Soči za dolgoletno uspešno sodelovanje in podpiranje izvedbe turističnih projektov in pomembnih prireditev so prejeli še ***Društvo za podvodno dejavnost Tolmin***, ***Gasilsko društvo Most na Soči***, ***Lovska družina Most na Soči***, ***OŠ Dušana Muniha Most na Soči***, ***Policijska postaja Tolmin***, ***Pošta Most na Soči***, ***Ribiška družina Tolmin***, ***Turistična zveza Gornjega Posočja***, ***Turistično društvo Tolmin*** ter devet najbolj zvestih sponzorjev.

ZAHVALA

Iskreno se zahvaljujemo vsem, ki so sodelovali v iskalni akciji pogrešanega ***Danijela Škvarča****.*

Družini Škvarča in Kragelj

NA PRAZNIKU NARODOV V KRMINU

Krmin (Italija) – V nedeljo, 21. avgusta, se je v Krminu in bližnjem Jasihu (Giassico) zaključil večdnevni *Praznik narodov*, ki ga že 30 let ob spominjanju cesarjevega rojstnega dne pripravlja ***Kulturno združenje Mitteleuropa***. Letošnjemu 157. prazniku, ki je sicer znan po veliki množici udeležencev in precejšnjem medijskem odmevu, jo je zagodlo neprijazno avgustovsko vreme. Odpadli so vsi popoldanski nastopi skupin na travniku in pod velikim šotorom v Jasihu ob beneško-briški reki Idriji, po kateri je do leta 1918 potekala meja med avstroogrskim cesarstvom in italijansko kraljevino. Tudi ***Folklorna skupina Kogoj*** iz Dolenje Trebuše, ki je dostojno zastopala barve naše države, ni mogla nastopiti. Enako se je zgodilo slovaški folklorni skupini ***Javorova hužva*** iz Banske Bystrice in 43-članskemu pihalnemu orkestru iz avstrijskega Salzburga. Skupina naših Trebušanov se je v nošah – skupaj z drugimi skupinami in godbami, paradno (dragonsko) uniformiranimi stražniki, tirolskimi *Šicni*, predstavniki oblasti in delegacij ter letošnjo, prvič izbrano *botro Mitteleurope*, očarljivo Pekarovo iz Brna – udeležila slavnostnega sprevoda po središču Krmina do stolnice, kjer je bila slovesna maša za edinost Evrope z italijanskim in slovenskim berilom in s prošnjami v sedmih jezikih in treh narečjih.

Na prazničnem zborovanju pred mestno hišo v Krminu (obnovljena palača Locatelli) so govorniki poudarili prizadevanja društva Mitteleuropa, ki že dobrih 30 let goji prijateljevanje med narodi Srednje Evrope, ki so bili nekoč bolj povezani, pa so jih razdelile meje in prizadeli vojni spopadi. Dosedanje delo Mitteleurope je nedvomno dragoceno delo za trdnost in enotnost nove Evrope, Evrope narodov in njihovih manjšin. Ob spontanem ploskanju pretežno furlanskega občinstva slovenskemu govorniku so Trebušani visoko dvigovali plapolajočo slovensko zastavo. Sodelovala je tudi Briška godba z Dobrovega, od zamejcev pa se je praznika udeležila skupina slovenskega kulturnega društva iz Banov pri Opčinah v lepih tržaških nošah s slovenskim šopkom. Med častnimi gosti sta bila nekdanji poslanec **Bruno Podveršič** iz Gradnega v Brdih in števerjanski župan (predsednik Gorske skupnosti za Brda v Italiji in Nadiške ter Terske doline) **Hadrijan Koršič**.

SKUPINA TREBUŠANOV *se je v svojih nošah udeležila slavnostnega sprevoda po središču Krmina do stolnice.* ***Foto: Luka Burgar***

Tomaž Pavšič

POHVALA MALI MOSTARSKI MIŠKI

Celje – Na *Mednarodnem obrtnem sejmu* je ***Turistična zveza Slovenije*** (TZS) v okviru *Dneva spominkarjev* razglasila rezultate natečaja Turistični spominek Slovenije 2005 ter podelila priznanja in nagrade. Na natečaj, ki ga je TZS razpisala skupaj z ***Združenjem spominkarjev Slovenije***, ***Slovensko turistično organizacijo***, ***Gospodarsko zbornico Slovenije***, ***Obrtno zbornico Slovenije*** in ***Pospeševalnim centrom za malo gospodarstvo***, je prispelo 160 izdelkov, ki jih je izdelalo 58 avtorjev. Komisija je podelila tri nagrade; prvo je prejela **Andreja Aljančič Povirk** iz Notranjih Goric za *pisavo za kruhke*, drugo **Srečko Šajn** iz Postojne za serijo spominkov *Zmaj v Postojnski jami*, tretjo pa **Andraž Debeljak** iz Šenčurja za *skodelico Modro tiskarstvo*. Podelila je tudi dve pohvali: prejela sta ju ***ZRP Pomelaj*** iz Velike Polane za *set pladnjev s pokrovi* in ***mostarska osnovna šola*** za igrico *Mala mostarska miška*, ki smo jo v ***EPIcentru*** že predstavili.

Najboljše spominke, tako letošnje kot tudi tiste iz preteklih let, so si obiskovalci sejma v Celju lahko tudi ogledali.

Mateja Kutin

RAZSTAVA EKSTEMPORA LJUBITELJSKIH SLIKARJEV

Tolmin – Razstava likovnih del, ki so nastala začetek julija na ekstemporu na Slapu ob Idrijci, je le del projekta ***Društva slikarjev amaterjev*** (DSA) ***Tolmin***. Odprli so jo 8. septembra v avli tolminskega kinogledališča, na ogled pa bo do konca meseca.

S projektom *Utrip Posočja skozi prizmo slikarskih tehnik*, ki združuje dva ekstempora, najmanj tri likovne razstave in delavnico slikarskih tehnik, se je društvo prijavilo na državni razpis ***Javnega sklada RS za kulturne dejavnosti*** in na njem uspelo. Prvega ustvarjanja v naravi se je udeležilo 22 članov tolminskega društva in njihovih bovških kolegov. Pod strokovnim vodstvom akademske slikarke **Jane Dolenc**, ki je tudi mentorica DSA Tolmin, so odkrivali različne slikarske tehnike in arhitekturne značilnosti krajev. Vsak udeleženec je izbral svoj način izražanja, zato na razstavi lahko vidimo dela z ogljem in tušem, akvarele ter dela z oljnimi in akrilnimi barvami, nekateri ljubitelji likovnega ustvarjanja pa so združili več tehnik. Odprtje razstave je s klavirsko harmoniko spremljal **Dejan Vidovič**, dijaki pa so prebirali misli pisatelja **Cirila Kosmača**.

Besedilo in foto: Špela Kranjc

RAZSTAVA LJUBITELJSKIH SLIKARJEV *– Kombinacija likovne, glasbene in literarne umetnosti.*

ODMEVNI TUDI NA MEDNARODNIH TEKMOVANJIH

Francija – Član tolminskega šahovskega društva **Jure Škoberne** je uspešno nastopal na svetovnem šahovskem prvenstvu v kategoriji fantov do 18 let, kamor se je uvrstil kot slovenski državni prvak. Na enajstdnevnem prvenstvu, ki se je julija odvijalo v Franciji, so v njegovi kategoriji nastopili 104 udeleženci. Jure je v izredno hudi konkurenci s 5,5 osvojenimi točkami zasedel 52. mesto.

Pardubicah (Češka) – V drugi polovici julija je v čeških Pardubicah potekalo amatersko evropsko prvenstvo članov in članic, kjer so lahko nastopili šahisti z *ratingom* do 2.200 točk. Na tekmovanju je nastopilo precej Slovencev, med njimi nekaj šahistov ***Šahovskega društva*** (ŠD) ***AET Tolmin***. Najbolje se je odrezala **Simona Uršič**, ki je med članicami v absolutni konkurenci zasedla 3. mesto (pred njo sta bili dve Rusinji). V konkurenci članic do *ratinga* 2.000 pa je bila prva in tako osvojila naslov evropske amaterske prvakinje v tej kategoriji. Na turnirju je nastopilo 277 šahistov, od tega 34 žensk.

V času amaterskega evropskega prvenstva je v istem kraju potekalo pet šahovskih turnirjev hkrati. Na njih je nastopilo 1.487 šahistk in šahistov.

Jožef Uršič, predsednik ŠD AET Tolmin

Uživaj dan in ne bodi sam!

***Center za socialno delo Tolmin* je med 1. julijem in 28. avgustom letos prvič organiziral ter izvajal brezplačni program *Aktivnega preživljanja poletnih šolskih počitnic za otroke in mladostnike iz socialno ogroženih družin.* V program, ki je potekal trikrat tedensko (med 8. in 14. uro) ter se zaključil s tridnevnim taborom v zadnjem vikendu, je bilo vključenih 20 otrok in mladostnikov iz občine Tolmin, starih od sedem do petnajst let.**

Namen programa je čim večjemu številu otrok in mladostnikov omogočiti aktivno, sproščeno in ustvarjalno preživljanje poletnih šolskih počitnic ter z raznovrstnimi aktivnostmi prispevati, da jih bo čim manj prepuščenih ulici in brezdelju. Tako ne bodo podvrženi morebitnim negativnim vplivom iz okolja. Na ta način program deluje tudi preventivno. Za kakovostno in strokovno izvajanje programa je skupaj s strokovnimi delavci ***Centra za socialno delo*** (CSD) ***Tolmin*** skrbel vodja programa **Matjaž Kos**, neposredno pa je program izvajalo še sedem mentoric. Stalno visoka udeležba otrok v programu je glavni pokazatelj, da so delo opravili profesionalno in po svojih najboljših močeh. Poleg CSD Tolmin sta program finančno podprla ***Občina Tolmin*** in ***Območno združenje Rdečega križa***. Ko vremenske razmere niso dopuščale izvajanja aktivnosti na prostem, je program potekal v ***Vrtcu Tolmin***. Spodnje fotografije s komentarji prikazujejo nepozabno dogajanje, ki bo vsem še dolgo ostalo v lepem spominu.

1

1 – *ČOLNARJENJE PO SOČI* – *Začetni strah, oblačenje v neoprensko obleko, majhne glave, ki so se kar izgubile v čeladah, pa skakanje v vodo in ples, ki ga je izvedel eden izmed vodičev, je le nekaj utrinkov, ki opisujejo nepozabna doživetja na vodi.*

2

2 – *GLASBENA DELAVNICA* – *Veste, kateri instrument pripada kateri državi, kako se igra na dude, kako na prečno flavto, kako na orglice, čemu služi metronom ... Vse to in še več so otroci spoznavali v glasbeni delavnici.*

3

3 – *KO JE DEŽEVALO, SE JE PROGRAM ODVIJAL V TOLMINSKEM VRTCU* – *Slika prikazuje eno izmed delavnic, kjer so otroci s prstnimi barvami risali in izdelali plakat.*

4

4 – *PRIDOBIVANJE NOVIH ZNANJ* – *V programu so bile tudi izkustvene delavnice, kjer so otroci pridobivali nova znanja in veščine s področja odraščanja, otrokovih pravic in učenja socialnih veščin. Ker je bila izvedba in tematika delavnic prilagojena posameznim starostnim skupinam, so se udeleženci razdelili v dve skupini. Skupina mlajših otrok (na fotografiji) je naredila plakat o otrokovih pravicah, starejša pa je tistega dne izdelala plakat o vrednotah.*

5

5 – *GUSARSKI DAN* – *Zadnjo delavnico pred začetkom tridnevnega zaključnega tabora smo poimenovali Gusarski dan. Otroci so se oblekli v gusarje, si naredili gusarske kopalke in rutice, si s prstnimi barvami pobarvali telo ter izdelali pravo gusarsko ladjo in zastavo. Da bi bila gusarska izkušnja popolna, so morali poiskati še izgubljeni zaklad, prenesti skrivno sporočilo in zmagati v tekmi za krajo zastave.*

6 – *SAMI SI PRIPRAVIMO KOSILO* – *Za kosilo v naravi je treba nabrati drva, zakuriti ogenj in počakati, da nastane žerjavica. Nato zamesimo moko, sol in vodo, da dobimo "twist". V folijo damo jabolko, krompir vržemo v žerjavico, hrenovko nataknemo na palico in počakamo, da se vse speče. Kosilo ni na mizi, ampak v naših rokah. Le pojesti ga je še treba!*

Besedilo in foto: Matjaž Kos, vodja programa, CSD Tolmin

Varovanje nematerialne dediščine

Organizacija združenih narodov za izobraževanje, znanost in kulturo (UNESCO) se je od začetka 70-ih let 20. stoletja pospešeno ukvarjala z varovanjem snovne (materialne) kulturne in naravne dediščine. Šele konec 80-ih let je s sprejetjem *Priporočila o varstvu tradicionalne kulture in folklore* svoje zanimanje usmerila v varovanje nesnovne (nematerialne) dediščine.

Varstvo snovne (materialne) kulturne dediščine, kot so stavbe ali predmeti, pomeni ohranjanje materialnih in vsebinskih lastnosti, ki so rezultat ustvarjalnosti človeka, njegovih različnih dejavnosti, družbenega razvoja in dogajanj, značilnih za posamezna obdobja[1]. Nesnovna kulturna dediščina se ohranja predvsem s pomočjo ustnega izročila, negovanjem navad ter praks in osebnega prenosa znanj in veščin iz vsakdanjega življenja. Za njen obstoj je ključnega pomena, da se prenaša iz roda v rod. Danes je v procesu globalizacije za obstoj nesnovne kulturne dediščine zelo pomembno, da jo ustrezno dokumentiramo, saj se največkrat s smrtjo posameznika kot ustvarjalca, izvajalca ali posredovalca prekine vse njegovo vedenje.

Znanja in prakse ter veščine naših dedov

Cilj letošnjih Dnevov evropske kulturne dediščine (DEKD) je širši javnosti približati pojem nesnovne kulturne dediščine in vzpodbuditi zanimanje zanjo. Nesnovna kulturna dediščina se deli na več sklopov. Dva, znanja in prakse ter izročilo oziroma veščine domačih rokodelcev predstavljam na primeru *pajštve*, sušilnice za sadje, in slamokrovstva.

Francova domačija

Gorske vasi in samotne domačije na južnih pobočjih spodnjih bohinjskih gora so izjemno območje kulturne dediščine. V amfiteater pod Žabiškim kukom, Voglom, Rodico in pobočjem Masovnika je ugnezdena razložena vas Kneške Ravne. Poselitev Raven so pogojevali različni dejavniki. Nekoč so tu stale samooskrbne kmetije, kjer so skoraj vse, kar so potrebovali, pridelali in naredili doma. Danes so kmetije v glavnem pro-

***FRANCOVA DOMAČIJA JE SIMBOL PRETEKLOSTI, VZTRAJNOSTI, TRADICIJE IN ZNANJ** – Na fotografiji sta lesena kašča in kovačija.*
Foto: Mateja Kutin

Utrinki

KLJUB ČUDNI SEZONI BOGATA RAZSTAVA GOB

Most na Soči – Na tradicionalni jesenski razstavi ***Gobarskega društva Most na Soči*** je bilo letos na ogled 270 vrst gob, ki so jih člani društva v spremstvu enega od začetnikov gobarstva na Slovenskem dr. **Alojza Boha** v treh dneh nabrali v okoliških gozdovih. Razstavo na terasi ***Gostilne Skrt*** so odprli 18. septembra, obiskovalci pa so si jo imeli čas ogledati le en dan.

Dr. Boh, sicer član determinacijske komisije Gobarskega društva Novo mesto, se je postavljalcem razstave pridružil na sobotni determinaciji oziroma določanju nabranih gob. O vlogi ***Gobarske zveze Slovenije***, v katero so vključena društva, je dejal, da je sprva le poučevala o vrstah in užitnosti gob, zadnjih deset let pa je njena naloga tudi zaščita gob, ki so vedno bolj ogrožene. V Sloveniji jih ščiti posebna uredba, ki določa kulturo nabiranja gob oziroma pravilno obnašanje v gozdu in količino, ki jo posameznik lahko dnevno odnese domov. Pri nas je 15–20 odstotkov strupenih gob, le 15 vrst pa je za človeka tudi smrtno nevarnih. Letos sta bili razstavljeni zelena in koničasta mušnica, katerih smrtna doza se giblje med petimi in sedmimi grami. Boh je opozoril, da v nekaterih primerih lahko tudi užitne gobe postanejo strupene. Najpogosteje sta to nabiranje v vrečke iz polivinila in hranjenje nabranih gob zunaj hladilnika 24 ur ali več.

Gobe delijo na užitne, pogojno užitne, pri katerih je užitnost odvisna od načina priprave, strupene, ki povzročajo večje ali manjše zastrupitve, in smrtno strupene. Skupine otrok, ki so si ogledali razstavo, je najbolj očarala rdeča mušnica. Iz te so naši predniki naredili prah, ki so ga uporabljali za pobijanje muh; tako je cel rod gob dobil ime mušnice. *"Letošnja gobarska sezona je čudna, saj so se že poleti pojavile jesenske gobe, nekatere vrste pa so sedaj odpovedale. Pričakujemo, da bo glavna sezona šele prišla,"* je še dejal Boh. Predsednik 30-članskega Gobarskega društva Most na Soči **Valentin Leban** je po-

padle. Na najvišje ležeči domačiji pri Francu, kjer so vedno dali nekaj nase in na tradicijo, še vedno vztrajajo pri tradicionalnem načinu življenja. Domačija je simbol preteklosti, vztrajnosti, tradicije in znanj. Zgradbe, kot so *toplar*, pod katerim stoji žaga *venecianka*, hlev, svinjak, nekdanji mlin, tračna žaga, lesena kašča, klet s kovačijo in mizarska delavnica ter sušilnica za sadje (*pripis uredništva: o sušilnici oziroma pajštvi smo v našem glasilu že pisali - glej* ***EPIcenter*** *letnik IV, št. 5, junij 2003 in letnik V, št. 10-11, oktober-november 2004*) so častitljivo stare in skrivajo izjemne tehnične dosežke. Gospodarski objekti so ohranili svojo prvotno podobo in še vedno služijo svojemu namenu. *Francovi* kmetiji pripadajo še pašniki, senožeti in gozd. Na robu kmetijskih površin brez reda rastejo stare drevesne vrste. Gojenje dreves se je pri Francu razvijalo skozi stoletja, zato so danes njihove hruške, jablane in slive dočakale častitljivo starost. Sveže in suho sadje ima v prehrani pomembno mesto.

Dimna sušilnica sadja

Sušilnica za sadje, v kateri sušijo hruške (tepke, azmice, zgodnce, javoršce, pajštajnrce, šmarnce, rounčarske dramice), je zaradi požarne varnosti ob poti pod gručo gospodarskih objektov. Stene so zidane iz lomljenega kamna. Ostrešje je leseno in pokrito s slamo. Pajštva sodi v tip dimne sušilnice. Sestavljata jo obokano kurišče, *žekno*, in prostor za sušenje. V sušilno komoro so postavljene lese v dve vrsti, ena na drugo. Lese so spletene iz vrbovih šib in srobota. Celotna vhodna stran pajštve je odprta z nadstreškom.

Stari recept za hruškov kompot

Vodo segrej do 50 °C in v njej namoči suhe hruške. Čez čas, ko se hruške namočijo, jih dobro ožemi in speri, da gre z njih umazanija od dima. Hruške daj v čisto vodo, v kateri naj vrejo še najmanj uro.

Postopek sušenja

Sušenje sadja ni enostavno opravilo. Je proces, ki traja več dni. Čas sušenja je odvisen od količine pridelanega sadja. Dan pred sušenjem pajštvo ogrejejo, da se osuši. *Žekno* kurijo z bukovimi drvmi. V naslednjih dneh v kurišču vzdržujejo toploto in pazijo, da ne pride do požara. Poleg vzdrževanja ognja je treba sadje obračati in mešati, da se pravilno suši. Posušenemu sadju se spremeni oblika – postane nagubano in se skrči, do petkrat se mu zmanjšata volumen in teža. Nekoč je bila pri posušenem sadju najpomembnejša prehrambena vrednost; manj videz in okus po dimu. Včasih so suho sadje imeli na jedilniku v zimskem času. Jedli so ga za malico in z njim otrokom lajšali lakoto. Danes jedo v pajštvi posušene hruške zraven ovčje skute ali pa iz njih kuhajo kompot. Medtem ko kuhano sadje pojedo doma, si s hruškovo vodo tešijo žejo med delom na polju ali v senožeti. Tako zaokrožena praksa življenja v sožitju z naravo je za današnji prostor izjemna, saj je še vedno živa in se prenaša iz roda v rod.

Iskani poklic – slamokrovec

Stara tolminska streha je bila prvotno pokrita s slamo, deskami ali skodlami (šinklni), v Baški grapi pa tudi s skrilom. S slamo so nekdaj krili zidane in lesene hiše ter gospodarska poslopja. Čeprav je oblika strehe in slamnata kritina le eden od elementov, ki arhitekturo ustvarja ter oblikuje, ima danes tovrstna kritina razvojni in pričevalni pomen.

Na Tolminskem so s slamnato pokriti predvsem kulturni spomeniki. Slama, ki je nekoč veljala za skromno kritino, je po logiki modernih časov postala najdražja. Poklic slamokrovca je iskan in cenjen poklic. Zaslugo, da se je na Tolminskem ohranilo izročilo pokrivanja streh s slamo, gre pripisati **Avguštinu Šorliju**, ki je veščino podedoval in prenesel na sina **Slavka**. Z njuno pomočjo je bila s slamo ponovno pokrita lesena kašča na domačiji Hum v Podmelcu, po neurju sanirana slamnata streha kleti pri Klobučarju v Tolminskih Ravnah in obnovljena slamnata streha na domači pajštvi v Kneških Ravnah.

Prekrivanje strehe s slamo

Mehko in toplo rjavkasto streho pokriva doma pridelana mešana ržena in pšenična[2] slama. Slame za prekrivanje streh ne mlatijo, da se ne zlomi. Prvotno so snope ročno otepali, z njimi so udarjali ob tla. Ko so prišle mlatilnice, so slamo *švigali*. Očiščeno *ošvigano*[3] slamo, *škopo*, povežejo v snop, *škopnik*, ki je povezan s srobotom v *streharski vozel*. Škopnik je težak okrog 30 do 40 kg in dolg od 70 do 130 centimetrov.

Prekrivanja se lotijo tako, da na streho znosijo več škopnikov, ki jih razprostrejo in položijo po ostrešnih letvah. Krovec stoji na t. i. *ranti ali lasu*, iz smrekovega lesa narejenem drogu, nekakšnem pomičnem odru, ki je na obeh koncih z vrvjo privezan na ostrešje.

Pri delu si pomagajo z različnimi ročnimi pripravami, npr. s streharskim kolom iz tisinega lesa, ki služi za pritrjevanje lat. Snope pritrdijo s *pritiskaukami*, latami iz jesenovega lesa, ki jih z *beko*[4] zavežejo na strešne late. Slamo polagajo v vrsti od roba zatrepa, iz leve in desne proti sredini strehe, nazadnje pa jo zgladijo s pripravo v obliki deske, s *streharsko lopato*. Na vrh strehe privežejo *pesti*, da ko dežuje, voda odteče. Pesti so v vodi namočeni krajši snopi slame, ki jih obtežijo s po dvema latama, *vršncami*.

Posebno pozornost posvetijo tudi izdelavi zatrepa, ki ga je treba izvesti pred prekrivanjem obeh strešin. *Naveže se perut iz pesti*, ki je s srobotom privezana na vzdolžno lato zatrepnega pročelja pajštve. Na tem mestu je slama skrbno spletena in obdelana, da ima s slamo pokrita streha tudi estetsko vrednost.

Andrejka Ščukovt, ZVKDS OE Nova Gorica

[1] Zakon o varstvu kulturne dediščine, Uradni list Republike Slovenije št. 7/1999.
[2] Domača vrste pšenice, resinka.
[3] Z lesenimi grabljami očiščena trave in plevela.
[4] Pri Francu imamo tudi zanimivo dediščino gojenja "bek".

Utrinki

***PREDSEDNIK GOBARSKEGA DRUŠTVA MOST NA SOČI VALENTIN LEBAN** s smrtno strupenima koničasto in zeleno mušnico*

jasnil, da je v gozdovih na Tolminskem največ mlečnic, gobanov, golobic in koprenk. S popisom in dokumentacijo gob na tem območju se že precej časa ukvarjata dolgoletna člana **Zora** in **Ivan Kavčič**.

Besedilo in foto: Špela Kranjc

BOVEC OPEN 2005

Bovec – Od ustanovitve leta 1985 do leta 1990 je bil ***Dama klub Bovec*** (DKB) izjemno aktiven. Po letu 1990 je njegovo delovanje za nekaj časa zamrlo, leta 2001 pa se je zopet postavil na noge in organiziral prvi turnir Bovec Open. Že leto kasneje so organizirali drugi mednarodni turnir Bovec Open 2002, ki se ga je udeležilo 24 igralcev iz sedmih držav. Pozitivni odziv sodelujočih, igralcev in funkcionarjev iz sveta dame je botroval odločitvi, da turnir postane tradicionalen. Leta 2003 so organizirali tretji Bovec Open, na katerem je sodelovalo 32 igralcev iz sedmih držav. Lanski potres je turnir preprečil, letos pa so člani med 20. in 26. avgustom organizirali četrti mednarodni turnir v dami.

Turnirja se je udeležilo 18 tekmovalcev iz šestih držav. Na seznamu nastopajočih najdemo vrsto strokovnjakov: sedem mojstrskih kandidatov, tri mojstre in štiri mednarodne ▶

**Tam v gozdu ob potoku
stari mlin stoji,
z mahom ves poraščen
mi spomin budi.**

Prangarjev mlin in Jakova kovačija

Dobre tri kilometre pred Podbrdom, kjer se Rovtarski potok izliva v Bačo, stoji *Prangarjev mlin z žago.* Z drevjem obdan je skrit za Prangarjevo domačijo. S ceste ni viden in celo domačini, posebno mlajši, zanj skoraj ne vedo. Od mlina nas obnovljena brv pelje čez potok do majhne jase, kjer stoji stara *Jakova kovačija.*

PRANGARJEV MLIN

Natančne starosti Prangarjevega mlina ne poznamo. Iz notarskega zapisa iz leta 1926 lahko sklepamo, da je star najmanj 150 let. Štirje največji mlinarji v gornjem koncu Baške grape so takrat pričevali pred notarjem, da je lastnik Prangarjev **Lovrenc Kovač** iz Znojil mlin podedoval od očeta, ta od starega očeta in tako nazaj.

Edinstven primer pogona

Zadnji mlinar je bil Lovrencov sin **Franc Kovač**. Mlin z žago in majhno mlekarno je obratoval približno do leta 1980. Vse naprave mlina in žage so še ohranjene, čeprav zaradi slabe strehe počasi propadajo. Posebnost mlina je predvsem v tem, da ga ni gnalo vodno kolo, ampak turbina. Ta je poganjala mlinsko napravo, žago *venecianko* in krožno žago. Strokovnjaki so potrdili edinstven primer pogona z debelo vrvjo, ki je voziček s hlodom vlekla na žago.

Posebnost – zobniški prenos

Tehnična posebnost mlina je v zobniškem prenosu mlinske naprave. Zobniški par ima leseno ozobljenje iz črnega gabra, ki ga je še v času obratovanja kakovostno obnovil **Jože Drole**, lastnik sosednje Jakove kovačije.

V mlinu so še mlatilnica, *vevn'k* za čiščenje žita in drugo ročno orodje. V prostoru nad mlinom, kjer je bila majhna mlekarna, so izdelovali maslo. Ohranjen je posnemalnik mleka in razno kmečko orodje.

JAKOVA KOVAČIJA

Na levem bregu Rovtarskega potoka nasproti Prangarjevega mlina stoji na majhni jasi Jakova kovačija. Ohranjeno ima vso opremo in orodje, ki ga je običajno imela vaška kovačija: ognjišče, nakovalo, mehansko kladivo, škarje, vrtalni stroj, prebijalnik in kovaško orodje. Celo odprt zvezek z naročili je tam in zdi se, kakor da je mojster ravnokar odšel na malico.

PRANGARJEV MLIN IN JAKOVA KOVAČIJA** kličeta po obnovi.* ***Foto: Aleš Bizalj

Utrinki

mojstre iz baltskih držav. Slednji so si razdelili prva tri mesta. Zlato je osvojil **Stasytis Vaidas** iz Litve, srebro Latvijec **Tomass Viesturs**, bron pa si je priigral njegov latvijski kolega **Tomass Rudolfs**. Turnir je bil enkratna priložnost za kaljenje domačih igralcev, saj so Slovenijo zastopali le Bovčani. Najboljši domačin je bil **Dario Berginc** (mojstrski kandidat), ki je na koncu zasedel deseto mesto. Podžupan **Robert Trampuž** je v svojem otvoritvenem nagovoru pohvalil organizatorje in jim obljubil občinsko podporo pri nadaljnjih aktivnostih.

Letošnji turnir so organizatorji izkoristili tudi za pogovore o organizaciji evropskega prvenstva v Bovcu, saj so bili na turnirju prisotni predstavniki evropske in svetovne dama federacije. Evropsko prvenstvo ostaja ključen projekt DKB-ja za prihodnje let. V sklopu priprav razmišljajo o ustanovitvi ***Dama zveze***

Posebnost kovačije je *norec*

Kovačijo je zgradil **Jakob Drole** iz Kuka okoli leta 1924. Obratovala je do leta 1978. Zaradi lokacije ob cesti ji v starih časih naročil ni manjkalo. Popravljali in izdelovali so kmečko orodje in delali celo štedilnike. Popravljali so vozove in kmečke stroje, kot so mlatilnice, slamoreznice ... Celo železnica se je posluževala njihovih uslug. Posebnost kovačije je *norec*, vzmetno kovaško kladivo na vodni pogon. Ker je kovačija v neposredni bližini Prangarjevega mlina, je koristila vodo z njegovega dovodnega kanala. Ob mlinu so namestili vodno kolo, ki je preko jeklene vrvi gnalo vrvenico ob mlinu in s tem mehansko kladivo v kovačiji.

Kako rešiti tehnično dediščino?

V soglasju z lastniki **Cvetkom Kovačem**, **Slavico Žnidar** in Jožetom Droletom sta bila pobudnika za obnovo in zaščito objektov **Aleš Bizalj** iz Znojil in **Dušan Drole** iz Podbrda, ki sta objekta tudi očistila. Arhivske dokumente z načrti, dokumente o lastništvu in fotografije opreme obeh objektov je zbral in uredil **Cveto Zgaga** iz Nove Gorice. Zbrano gradivo so posredovali ***Zavodu za spomeniško varstvo v Novi Gorici***, ***Tehniškemu muzeju Slovenije*** v Bistri, ***Slovenskemu etnografskemu muzeju*** v Ljubljani, ***Tolminskemu muzeju***, ***Lokalni turistični organizaciji Tolmin***, ***Krajevni skupnosti*** (KS) ***Stržišče***, ***KS Podbrdo*** in nekaterim posameznikom.

Objekta si je že ogledal strokovnjak Tehniškega muzeja Slovenije iz Bistre in izrazil občudovanje nad tehničnimi rešitvami v njih, predvsem nad edinstvenim načinom pogona vozička za hlode. Na pobudo se je odzval tudi strokovnjak Zavoda za spomeniško varstvo iz Nove Gorice in pripravil strokovno podlago za razglasitev mlina in kovačije za tehniški spomenik.

Ker je potok med mlinom in kovačijo meja med katastrskima občinama, sta vlogo za razglasitev objektov za tehniški spomenik in za zaščito pred propadanjem na ***Občino Tolmin*** vložila ***Svet KS Stržišče*** in ***Svet KS Podbrdo***.

Stvari se premikajo, čeprav vemo, da bo težko zbrati potrebna sredstva za obnovo. Celo stroka (muzejska dejavnost) priznava, da je bila po vojni tehnična dediščina zanemarjena in je zato propadlo precej podobnih objektov. Ali lahko upamo, da nam bo ta dva uspelo ohraniti zanamcem?

Cveto Zgaga

Prangarjev mlin z žago in Jakova kovačija bi lahko bila zaradi neposredne bližine ceste dostopna za obiskovalce, predvsem šolsko mladino. Na enem mestu bi si lahko ogledali tehnično znanje, hkrati pa spoznavali iznajdljivost naših prednikov.

Gozdne “avtoceste”

Kot smo napovedali že v uvodniku, objavljamo prvo pismo našega bralca iz Podbrda. Do ponedeljka, 3. oktobra, bomo ponovno pokukali v naš “poštni nabiralnik”, pregledali prispelo pošto in objavili morebitni odgovor odgovornih oziroma z novim pismom odprli novo debato. Vaša pisma pošljite na naslov: ***Uredništvo EPIcentra, Padlih borcev 1b, 5220 Tolmin*** *ali nam pišite po e-pošti:* ***epicenter@pososki-rc.si****. Nikar pa ne pozabite na pravila, ki so objavljena v uvodniku te številke.* **T. Š. F.**

20. avgusta sem se odpravil na Črno prst. Običajno prijeten planinski izlet se je spremenil v jezo in ogorčenje. Kmalu nad vasjo Kal me je čakalo neljubo presenečenje, na novo v gozd vrezana cesta. Prizor je bil res grozovit, saj je bila cesta široka in grobo vsekana v gozd. Z ene strani se je zarezala v hrib, na drugi strani pa je bilo vejevje in kamenje. Ob cesti je ležalo drevje, ki je moralo pasti zanjo. Da neljubih presenečenj še ni bilo konec, je poskrbel avto, parkiran na Kalarskem brdu, ki je bilo nekoč dostopno le planincem in morebiti kakšnemu manjšemu traktorju. Tu so se stikale poti iz Trtnika, Kala in Bače ter se zlile v planinsko pešpot na Črno prst. Lepa gozdna jasa je bila včasih priljubljeno počivališče planincev. Danes je videti le razdejanje, polomljeno drevje in razrite blatne neurejene ceste, ki vodijo na tri strani. V gradbenem zanosu so podrli celo klopco in mizo, ki sta tam stali vrsto let. Sprašujem se, komu so pod Črno prstjo potrebne ceste, ki se lahko po širini primerjajo s tisto v dolini, ter kdo je odgovoren za tako neodgovorno uničevanje narave. Ali je res treba na samem robu Triglavskega parka, ki naj bi se razširil v te kraje, graditi gozdne “avtoceste”, v dolini pa se vozimo po cesti, ki je komaj vredna imena?!

Matija Urbas, Podbrdo

Utrinki

Slovenije, prihodnje leto pa je predviden tudi izid prve slovenske knjige o dami avtorja **Bernarda Kašce** (član DKB-ja).

Besedilo in foto: Peter Domevšček, Posoški razvojni center

PRED NOVO TEKAŠKO SEZONO

Rogla – ***Tekaški klub*** (TK) ***Kobarid*** se je tudi letos udeležil poletnih priprav na Rogli. Skupina 18-ih atletov, dveh mladih atletskih vaditeljic in dveh trenerk je 25. avgusta kljub dežju, mrazu, nizki oblačnosti in megli, ki je trajala prve tri dni, uspešno zaključila petdnevni tabor. Pestra zasedba moštva je od vodilnih zahtevala prilagajanje starostnim zahtevam in upoštevanje številnih želja ter različnih športnih ciljev. Atleti so bili razdeljeni v tri skupine. Z najmlajšimi (7 in 8 let) smo se veliko igrali, hodili na sprehode in razisko-

UDELEŽENCI LETOŠNJIH PRIPRAV *– Pestra zasedba moštva je od vodilnih zahtevala prilagajanje starostnim zahtevam in upoštevanje številnih želja ter različnih športnih ciljev.* ***Foto: arhiv TK Kobarid***

vali okolico, z vadbo pa razvijali osnovno motoriko. Starejši otroci (10 do 12 let) so večji del treningov posvetili nadgradnji motoričnih sposobnosti, predvsem vzdržljivosti, hitrosti, splošni moči in koordinaciji. Večina otrok se redno udeležuje različnih krosov ter zastopa barve kobariške ***OŠ Simona Gregorčiča*** na šolskih tekmovanjih, kjer posežejo tudi po najboljših mestih. Najstarejša fanta (14 in 17 let) sta imela ločen program treningov, saj sta že vrsto let resna atleta, ki uspešno tekmujeta na atletski stezi.

Dan na Rogli se je začel ob 7.30 z 20-minutnim “footingom” (lahkoten tek, hoja in raztezne vaje). Sledil je zajtrk, ob 10-ih prvi trening, nato kosilo in ob 15.30 drugi trening, ki se je zaključil z vsakodnevnim kopanjem v hotelskem bazenu. Večerji so sledili družabni večeri s skeči, obveznim pisanjem atletskega dnevnika, šalami, branjem pravljic za ▶

Pojoča Nemka

Vpeti med sotočje Soče in Učje, med pogorja Stola, Polovnika ter Skutnika, skoraj brez plodne zemlje in pašnikov za rejo goveje živine so bili Žagarji od nekdaj vajeni garaškega dela v strminah daleč nad vasjo. Prisiljeni so bili iskati zaslužek po Furlaniji, Koroškem, Nemškem in kasneje po Jugoslaviji.

Revščina in daljša odsotnost mož sta marsikatero mater prisilili k delu na premožnejših kmetijah, pa tudi k ponižujočemu prosjačenju. Le tako so preživele številčne družine. Možje so si daleč od doma, daleč od žene ali ljubljenega dekleta po težaškem delu kdaj pa kdaj zaželeli prijetne družbe. Spretno so vrteli jezike, da so prišli do zaslužka, boljšega dela in ženske družbe.

Ta zaplata je moje premoženje

Tudi **Zepa Bajsov** je bil Žagar. Če ga je kdo povprašal po njegovem premoženju, se je potolkel po zakrpanih hlačah in pokazal proti Skutniku rekoč: *"Ta zaplata in tisto robovje je vse moje premoženje."*

S trebuhom za kruhom se je Zepa odpravil v svet. Pot ga je nesla po stari Avstriji in naprej na Nemško. Kdo bi vedel, kdaj in kako je v velikem mestu Köln spoznal drobno ženico prijetnega videza – mlado vdovo in mater treh otrok. **Mimi** je bila članica velikega cerkvenega pevskega zbora, pela pa je tudi v zboru kölnske opere. Rojena je bila na Nizozemskem, kasneje pa se je priženila v Nemčijo. Ko je mlada izgubila moža, je ostala brez solidnega zaslužka, saj služb v tistih časih za ženske in matere ni bilo. Postala je odvisna od sorodnikov pokojnega moža. Mladi tujec, ki se je pojavil v njenem življenju, je bil poln lepih obljub. Po njegovih besedah naj bi doma imel bajno premoženje in lepo trinadstropno palačo.

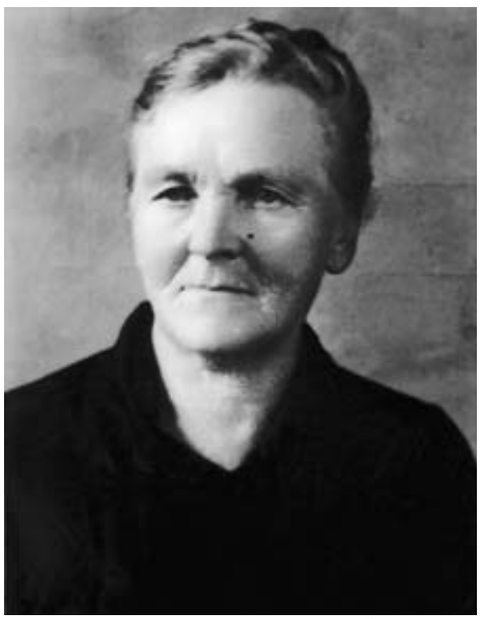

MIMI BAJSOVA *je bila pred prihodom v Žago članica velikega cerkvenega pevskega zbora, pela pa je tudi v zboru kölnske opere.*

Palača treh *štukov*

Kljub nasprotovanju sorodnikov je v želji po solidnem življenju Mimi Zepu vse verjela. Mater pokojnega moža je zaprosila, da za nekaj časa poskrbi za njene otroke. S solzami v očeh se je poslovila od najbližjih. Prepričana je bila, da se bo kmalu vrnila in otroke odpeljala v boljše življenje, v obljubljeno deželo pod Alpe. Po dolgih dneh potovanja sta Zepa in Mimi prispela v "lepo mesto", na Žago. Le ona je vedela, kako tesno ji je bilo pri srcu, ko sta prispela pred Bajsovo hišo. S tresočim glasom je vprašala: *"Jozef wo ist deine Haus mit drei Stockwerk?"* (Jože, kje je tvoja trinadstropna hiša?). Zepa jo je prijel za roko in zamahnil proti hiši rekoč: *"Ein, Zwai, Drai"*; pokazal je na tri nad-

Utrinki

najmlajše in atletskim krstom. Z njim je postal TK Kobarid bogatejši za devet atletskih novincev. Zadnji dopoldan je v sončnem vremenu potekal kros, kjer so bili vsi zmagovalci, saj so se vsi potrudili po svojih najboljših močeh.

Priprave so minile brez težav in hujšega domotožja ter s številnimi nepozabnimi vtisi. Mladi atleti si bodo letošnje priprave gotovo zapomnili po sprehodu do Lovrenških jezer in vzponih na visok razgledni stolp, na vrh katerega pelje 170 zavitih stopnic. Priprave so uspele. Prihajajo pa že novi krosi za *Pokal Sobote*, kjer se bodo trudili dokazati, da so bile priprave "vredne svojega denarja". Dober trening, dobra telesna pripravljenost, odlično sodelovanje in uživanje v teku pa je tudi bistvo priprav.

Maša Klavora, Tekaški klub Kobarid

TUDI LETOS REKORDA PROGE NISO IZBOLJŠALI

Podbrdo – Letošnjega gorskega teka iz Podbrda na Črno prst, ki je bil že 12. zapovrstjo, se je 3. septembra udeležilo natanko sto tekmovalcev. Čeprav so organizatorji iz ***Planinskega društva*** (PD) ***Podbrdo*** in s ***Postaje GRS Tolmin*** razpisali posebni nagradi za tista dva, ki bosta uspela popraviti dosedanji moški oziroma ženski rekord proge, se to kljub odličnim tekaškim pogojem ni zgodilo.

Tekmovanje je že od vsega začetka, ko so se tekači in tekačice podali v boj s 1.320 metri višinske razlike, potekalo v odličnem vzdušju. Veliko zaslug gre pomlajeni ekipi organizatorjev, ki je po besedah tekmovalcev za progo in zanje res dobro poskrbela. *"Marsikdo ne opazi, kako veliko dela so imeli, da so pripravili progo. Veliko delov je namreč z avtomobili nedostopnih,"* je dejala najhitrejša med ženskami **Mihaela Tušar** iz Cerkna. **Ana Žagar** iz Tolmina, ki je prvič nastopila na takšnem teku in postavila najboljši čas med članicami do 35 let, je dodala, da ji je bilo zelo všeč spodbujanje na okrepčevalnih točkah. *"Na tekmo se nisem posebej pripravljala, saj sem trenirala le toliko, kolikor tečem zase. K prijavi me je spodbudil oče,"* je povedala in opisala tekmovalne pogoje: *"Na progi ni drselo, ni bilo pretoplo, organizatorji so za nas dobro poskrbeli, na vrhu pa nas je pričakala meglica, ki je bila prav dobrodošla."*

Najhitrejši v absolutni kategoriji **Boštjan Novak** iz Tacna je dosegel, kar je pričakoval, čeprav je bilo težje, kot si je predstavljal: *"Na progi se nisem počutil dobro, saj sem bil utrujen. Najboljši čas sem dosegel zato, ker sem se vajen potruditi."* Osemu v skupni razvrstitvi **Matjažu Kovačiču** iz Modreja bi skoraj uspelo premagati mejo ene ure, saj je zanjo zaostal pičlih šest sekund: *"Vseeno sem zadovoljen, bo pa naslednje leto boljše."* Tudi tokrat ni šlo brez 70-letnega Radovljičana **Jake Reša**, ki vedno rad tekmuje na primorski strani, kjer so *"ob progah dobro založene okrepčevalnice, pa tudi po tekmah je vedno vsega dovolj"*. Tokrat je posebej pohvalil sadno kupo, ki so jo tekmovalci dobili na Črni prsti, saj je po njegovem *"nikjer drugje ne dobiš tako visoko"*.

Glavni organizator **Tomaž Štenkler** se je v tej vlogi znašel prvič. *"Če-*

stropja stavbe, ki bi ji le težko rekli hiša. V pritličju, kjer je bil hlev, je bilo komaj prostora za eno, največ dve kozi; v nadstropju je bila mala črna kuhinja z ležiščem za gospodinjo in gospodarja; pod streho pa je bil prostor za seno, na katerem so spali otroci ter morda kdaj hišni stric ali teta. Zepa je Mimi pripeljal v bajto, iz katere zanjo ni bilo več povratka v staro domovino; malo zaradi pomanjkanja, malo pa tudi zavoljo ponosa, saj bi se vrnila še bolj revna in obubožana.

S petjem do hrane

Revščina je bila velika. Zepa se je z dela po Furlaniji in Koroškem redko vračal, vendar dovolj pogosto, da je mlada Bajsa, kot so jo sedaj klicali, rodila še dva otroka. Koza v hlevu je dajala mleko le za boren zajtrk, mož pa je doma pustil redke lire, ki jih je zaslužil. Mimi je bila prisiljena prositi, da je lahko preživela z majhnima otrokoma in staro Bajso. Ko je Zepa delal na Pontebi, se je peš odpravila k njemu, da ji je dal del zaslužek, preden ga je sam porabil za jedačo in včasih veselo družbo. Vendar ni bil vedno tako blizu.

Mlada Bajsa je sklonila glavo, v sebi potlačila ponos, v roke vzela mali voziček na dveh kolesih, ga pokrila s krpo in se odpravila ob Soči navzgor. Naslednji teden je nato odšla ob Soči navzdol na Kobariško, kjer so jo po vaseh klicali Nemka, v dolini pa le Bajsa. V zahvalo za darovano prgišče moke, pest fižola ali druge dobrote je sprva sramežljivo in potiho zapela v nemščini. Kasneje je pela arije ter napeve nemških oper in cerkvenih pesmi. S svojim čudovitim glasom je kmalu osvojila srca Posočanov, kjer so, čeprav sami revni, pojoči Nemki radi darovali. Posebej so se je razveselili v času pred božičem, ko je pela *Sveto noč*. Še danes starejši, ki se Bajse spominjajo, pripovedujejo, da so ob poslušanju te pesmi marsikateremu prišle od ganjenosti solze na oči. Vedno je bila dobrodošla, saj je s svojim glasom v hišo prinesla posebno vzdušje. Ob njenem petju so obmolknili celo otroci.

Jajčna torta

Če so gospodinje imele čas, so se rade pogovarjale z Mimi. Nekega dne, ko ji je ena od njih v vrečko nasula več koruzne moke kot ponavadi, ji je Mimi povedala zgodbo o jajčni torti. Zgodilo se je kmalu potem, ko jo je Zepa pripeljal na Žago. Ob ognjišču je opazovala staro Bajso, ki je v kotličku urno mešala zlatorumeno zmes. Srce ji je zaigralo od sreče, saj je bila prepričana, da bo pripravila jajčno torto, ki jo že od malega ni več jedla. Vendar je kaj kmalu ugotovila, da je stara Bajsa na mizo postavila kotel s komaj slanim, na vodi pripravljenim koruznim močnikom brez zabele.

Nepričakovano pismo

Zelo redki so bili trenutki radosti za Mimi Bajsovo. Verjetno je le ob petju pozabila na bedo, v kateri je živela. Nekega dne pa se je pred Bajsovo hišo ustavil poštar. Stare ženice so skrivoma opazovale in šušljale, le kaj naj bi jim prinesel. V Mimino srce se je vrnila radost in novo upanje. Iz daljnega Kölna je dobila pismo svojih odraslih otrok, ki jih je zapustila v upanju, da se bo k njim vrnila. Mami, ki je že dolgo niso videli, so poslali skupno fotografijo. Presrečna je bila ob spoznanju, da jo še vedno ljubijo in nanjo niso pozabili. Po vasi je ponosno razkazovala njihovo fotografijo.

Nemščina sinu rešila življenje

Čeprav je živela dolga leta v tujem svetu, je Mimi pela v nemščini. Z domačini, ki so se tega jezika naučili v vojski, je navezala bolj pristne odnose. Z **Lukcem** z Vrsnega, ki je nemščino dobro obvladal, je dolge ure klepetala in tako poskrbela, da je ohranila znanje jezika svoje stare domovine.

Kljub pomanjkanju in dvema vojnama je Mimi preživela ter vzgojila dva otroka. Sin in hči sta se od matere naučila marsikaj dobrega, pa tudi njenega maternega jezika – nemščine. Pripovedujejo, da je sinu brezhibno znanje nemščine rešilo življenje. Pa ne le to! Ko so ga s skupino partizanov zajeli Nemci, naj bi to znanje in žagarska spretnost govorjenja rešila gotove smrti njega ter skupino tovarišev.

Voziček zamenjala za koš

Po drugi svetovni vojni Zepa ni več odhajal po svetu. Sin in hči sta si ustvarila vsak svoj dom na Koprskem. Tu pa tam je padel kak dinar socialne pomoči. Bajsa pa je, bolj iz navade kot iz potrebe, še vedno odhajala ob Soči navzgor in navzdol, le da je voziček zamenjala za koš. V vsakem večjem kraju si je skozi dolga leta našla hišo, kjer je lahko prenočila in hranila dobrote, preden je vse skupaj naložila v koš ter se odpravila proti Žagi.

Obisk iz Nemčije

Ko je nosila že sedmi križ, je nekega sobotnega opoldneva pri Čerevu v Kobaridu naložila nabrane dobrote v koš, a ji je zmanjkalo moči, da bi se odpravila proti domu. Z gospodinjo sta blago zložili v ročne torbe, koš pa je Bajsa postavila v kot hodnika, češ da se bo vrnila. Takrat se je verjetno prvič proti domu odpeljala z avtobusom. Najverjetneje je Mimi ta dan zadnjič zapela v zahvalo dobrotnici. Sin in hči sta jo, bolehno, odpeljala s seboj na Koprsko, proč od Žage in Soške doline, ki jo je kljub trpljenju vzljubila. Končno je Mimi zaživela v pravi palači *"mit drei Stockwerk"*. Tam jo je pred smrtjo obiskala celo hči iz prvega zakona, ki je živela v Kölnu.

Tako je Nemka svoj mir dočakala daleč od rodne domovine, ob sinu in hčeri, ki ju je tako težko vzredila, ter s fotografijo svojih prvorojencev.

Po pripovedih zapisal: Pavel Četrtič
***Fotografijo hrani** njena vnukinja **Sabina Brkan** (rojena **Rot**).*

Utrinki

prav je tekmovanje potekalo brez večjih zapletov, je bilo velik organizacijski zalogaj," je povedal in dodal, da mu je bila v veliko pomoč njegova mlada ekipa. Z izvedbo tekmovanja so bili zadovoljni in obljubili so, da gorski tek na Črno prst ne bo šel v pozabo. Štenkler je tekače pozval, naj se do prihodnjega leta pripravijo na postavitev novih rekordnih znamk.

Špela Kranjc

IZPADLI IZ DRŽAVNE LIGE

Šentjur pri Celju – Na državni šahovski mladinski ligi med 21. in 27. avgustom v Šentjurju pri Celju so državni prvaki postali mladinci ***ŽŠK Lancom Maribor***. Drugo mesto so osvojili mladinci ***Šahovskega kluba*** (ŠK) ***Nova Gorica***, tretje pa ***Šahovsko društvo*** (ŠD) ***Radenska Pomgrad Murska Sobota***. Iz lige, ki šteje 10 ekip, je letos poleg ***ŠD AET Tolmin***, ki je osvojilo 9. mesto, izpadel še zadnjeuvrščeni ***ŠS Tomo Zupan*** iz Kranja.

Čeprav se čudno sliši, je tolminska ekipa igrala zelo dobro, saj so nastopali z igralcem manj. Igrali so le trije, in sicer brez prve deske, najboljšega igralca **Jureta Škoberneta**, ki zaradi slabega zdravstvenega stanja ni nastopil. Ostala zasedba (**Andrej Pavšič**, **Jakob Uršič**, **Mojca Uršič** in **Simona Uršič**) se je srčno borila do konca. V zadnjem odločilnem kolu sta se Simona in Jakob proti igralcema ŠD Radenske Pomgrad borila še celo uro po tem, ko so bile vse ostale partije že končane. Zmaga in remi bi ekipi prinesla obstanek v ligi. Na žalost jima ni uspelo. Oba sta le remizirala, kar je pomenilo izpad iz lige, čeprav je tolminska ekipa osvojila enako število šahovskih točk kot ekipa iz Šentjurja. O izpadu je odločal dodatni kriterij – večje število osvojenih meč točk, kjer pa so bili igralci iz Šentjurja boljši.

Jožef Uršič, predsednik ŠD AET Tolmin

Rdeči križ Slovenije – Območno združenje Tolmin

Akcija Nikoli sami

Zbiramo **prostovoljne prispevke za socialno ogrožene občane**. **TRR:** 04753-0000342314. Že izpisane položnice dobite na vaši banki oziroma pošti. **Dodatne informacije na telefon:** 05/ 38-81-228 (Valerij Bizjak).

Kjer ti pogled poleti

Ko se nam je odprl pogled na dolino, smo svobodno zadihali. Z nami je bilo nebo in ptice, v daljavi se je slišal glas srnjaka, šumela je naša lepotica ...

Vzpon na Krasji vrh, v katerega nedrjih se rojevajo potresi, smo začeli nad Drežniškimi Ravnami. Malo nad vasjo smo pustili avtomobil in se peš podali po makadamski cesti. Dolino je zalivala megla, tu pa ni bilo o njej niti sledu.

Po mulatjerah mimo ostankov soške fronte

Vzpenjali smo se proti planini Zaprikraj. Kmalu nas je leseni smerokaz usmeril v gozd, proti Krasjemu vrhu. Markacije so se sprva nekoliko izgubljale, a smo kmalu prišli do bolje označene poti. Obiskovalci gora pogosto uporabljajo mulatjere, ki so jih med prvo svetovno vojno po naših gorah zgradili vojaki, da so se oskrbovali, tovorili težke topove, municijo ... Nič drugače ni tukaj. Ponekod so mulatjere dobro ohranjene. Nasploh je celotno območje en sam spomenik in opomnik nekdanjega trpljenja.

Do kjer seže pogled

Po dveh urah hoje skozi gozd, ki nam nudi prijetno senco, pridemo do križišča. Če izberemo levo pot, se nam odpre pogled proti Kobaridu, če pa jo uberemo po desni, najprej zagledamo bovško kotlino. Vseskozi nas spremljajo ostanki soške fronte. Tik pod vrhom, ko pridemo na travnata pobočja, po katerih je razmetano kamenje, se nam odpre pogled na okoliške gore in dolino. Ob lepem vremenu vidimo celo morje.

Po treh urah prisopihamo na 1.772 metrov visok Krasji vrh, najvišji v grebenu Polovnika. Splačalo se je! Razgled je veličasten. Na zahodu se vleče Kaninsko pogorje, na vzhodu mogočni Krn, na severu je bovška kotlina, na jugu Kobariško. Spodaj, globoko pod nami, pa se vije modrozelena Soča.

***NA KRASJEM VRHU BO TRUD POPLAČAN Z VELIČASTNIM RAZGLEDOM**; na severu na bovško kotlino, na jugu na Kobariško, na zahodu na Kaninsko pogorje, na vzhodu na Krn.*

***PLANINA ZAPRIKRAJ** – Lahko si jo izberete za cilj izleta ali pa se ustavite, ko se boste vračali s Krasjega vrha. Dostopna je tudi s kolesom. Preko planine Predolina, ki leži nekoliko severneje, se lahko odpravite na Bovško.*

Požirek energije

Z malo spretnosti pot nadaljujemo po vrhu grebena proti zahodu ali pa se vrnemo proti Drežniškim Ravnam. Ker se nam ne mudi v dolino, naredimo še ovinek do planine Zaprikraj. Pozdravijo nas zvonci krav, prijazni pastirji in mlekar. Odžejamo se z energijsko močno vodo, ki jo zajamemo v koritu, zgrajenem v prvi svetovni vojni.

***OSTANKI SOŠKE FRONTE** nas spremljajo na vsakem koraku.*

Do avtomobila nas čaka še ura prijetne hoje po makadamski cesti. Ko zapustimo planino Zaprikraj, pridemo do planine Zapleč, kjer srečamo trop ovac. Potem pa nekaj časa nič. In šele v senožetih zopet pozvončklja – tokrat okrog vratu teličkov.

Besedilo in foto: Mateja Kutin

INFOFLEŠ:

- Vzpon na Krasji vrh traja okoli tri ure (odvisno od tega, koliko kondicije premoremo).
- Pot se sprva vzpenja skozi gozd, ki daje prijetno senco.
- Pod vrhom, kjer se odpre razgled, je pobočje poraslo s travo in posuto s kamenjem.
- Ponekod je zaželjena prava mera previdnosti in občutek za orientacijo.
- Na vrhu ni restavracije ali koče, zato – sendviče prinesite s seboj.
- Priporočamo primerno opremo in obutev.

Kako zmanjšati stroške ogrevanja

Ob besedi klimatska naprava večina najprej pomisli na ohlajevanje prostorov. Rekli boste, kakšno hlajenje, ko pa je tu že jesen. Potrebno bo gretje, vem. Prav zato bomo danes več pozornosti namenili ogrevanju, vendar s klimatsko napravo.

Živimo v krajih, kjer ogrevalna sezona traja približno šest mesecev, sezona hlajenja pa le nekaj tednov. Prav za takšne primere je sodobna tehnologija v zadnjem času povzročila pravcato revolucijo. Razvoj elektronike in plinov, s katerimi so naprave polnjene, botrujejo dejstvu, da se danes dosegajo bistveno višji izkoristki na področju gretja kot hlajenja.

A+ energijski razred

Najprej spoznajmo osnovni princip delovanja. Sodobne naprave so polnjene z visoko zmogljivimi in okolju prijaznimi plini, ki preidejo iz tekočega v plinsko stanje že pri – 15 °C. Pri tem se iz zraka v plin absorbira energija, ki se sprosti, ko plin ponovno prehaja v tekoče stanje. Gre za toplotno črpalko, ki pri – 15 °C zunanje temperature iz zraka še vedno pobira energijo in jo skozi notranje enote klimatske naprave oddaja v prostor. Pri višjih temperaturah je proces še hitrejši, zato se dosegajo višji izkoristki in večje moči naprav. Električna energija, na katero je priključena naprava, služi za obratovanje kompresorja in ventilatorjev notranje in zunanje enote. V idealnih razmerah dosežemo tudi prek 400-odstotne izkoristke, kar pomeni, da za 1 KW dovedene električne moči dobimo prek 4 KW ogrevalne moči. Najsodobnejše naprave se uvrščajo v A+ energijski razred.

Poceni gretje

Za boljše razumevanje si poglejmo ceno 10-urnega dnevnega ogrevanja v primeru enotarifnega električnega števca po ceni 19 SIT/KWh:

- Električni radiator moči 4 KW ..... 760,00 SIT
- Inverterska klimatska naprava ..... 190,00 SIT

Ob naraščanju cen tekočih goriv kmalu ugotovimo, da je ob sedanjih cenah električne energije ogrevanje s klimatsko napravo postalo prav poceni. Sodobne naprave imajo vgrajene razne mehanske filtre zraka, protimikrobne filtre, ionizatorje in kompresor za dovod kisika v prostor, kar poleg osnovne funkcije gretja oziroma hlajenja doprinese k ugodnejšemu počutju in zdravju.

Izbira klimatske naprave

Kaj je dobro vedeti pri izbiri klimatske naprave? Klimatske naprave se razvrščajo v energijske razrede glede na izkoristek oziroma odnos med porabljeno električno energijo in izhodno ogrevalno močjo. Najboljše so inverterske naprave, pri katerih posebna elektronika nadzoruje hitrost kompresorja glede na nastavljeno in dejansko temperaturo. Tako se dosežejo visoki izkoristki, kar jih uvršča v A+ energijski razred. Naprava mora biti ustrezno dimenzionirana glede na velikost prostora. Če je prioriteta ogrevanje, potem je dobro, da izberete napravo, ki je v A+ energijskem razredu in polnjena z visoko zmogljivim ter ekološko varnim plinom R-410.

Dopolnilo v glavni kurilni sezoni

Priporočam, da klimatsko napravo kot edini vir ogrevanja izberete samo v prehodnih obdobjih. V glavni kurilni sezoni naj bo le dopolnilo centralni kurjavi oziroma drugemu načinu ogrevanja. Na izkoristek naprave in posredno ogrevalno moč bolj kot temperatura vpliva zunanja vlažnost zraka, zato se vam lahko zgodi, da v določenem obdobju v prostorih ne boste mogli zagotoviti željene temperature. Iz lastnih izkušenj lahko zagotovim, da si boste s premišljeno uporabo klimatske naprave letne stroške za ogrevanje prostorov zmanjšali tudi do 50 odstotkov.

Darko Laharnar

ELEKTRONIKA LAHARNAR

ELEKTROCENTER LAHARNAR
Cerkno: 37-23-030, **Idrija:** 37-20-216
gsm: 041-400-372, www.efonex.com

Specializirano podjetje za dobavo in montažo elektronskih naprav:
Pooblaščeni monterji klimatskih naprav Panasonic, antenski in SAT sistemi, skupinske antenske naprave za hotele in apartmaje, kabelski sitemi, prenosne zveze,repetitorji, itd.

Panasonic
ideas for life

KLIMATSKE NAPRAVE PANASONIC
poleti hladijo in pozimi grejejo

PANASONIC INVERTER
toplotna črpalka A+ energijski razred, preko 400 % izkoristek, greje do –15 stopinj zunanje temperature, plin R-410, zelo tiho delovanje, ionizator, Aleru Buster anti mikrobni filter, možnost dovajanja kisika v prostor, možnost izbire preko 30 različnih naprav, itd.

GARANCIJA:
naprava 2 leti, kompresor 5 let

AKCIJA MESECA
za klimatske naprave in SAT sisteme:
5% gotovinski popust na vse naprave,
ugodne cene montaže, plačilo na 24 obrokov

Utrinki

IDEJNA UREDITEV BOVCA

Bovec – Navkljub nizu naravnih nesreč še danes Bovec velja za priljubljeno izletniško mestece. Z naravnimi lepotami in številnimi rekreacijskimi možnostmi v času poletne in zimske sezone v svoje središče privablja domače in tuje obiskovalce. Ker naraščajoče število obiskovalcev pušča sledi v naravi in samem mestnem jedru, se je krajinska arhitektka **Oona Johnsen Gaberšek** odločila, da za svojo štipendijsko nalogo pripravi projekt *Ideje za izboljšanje odprtih površin Bovca v korist prebivalcev in obiskovalcev*. V njem je raziskala kulturo in zgodovino Bovca ter ob pomoči ***Turističnega društva Bovec*** in lokalne skupnosti skušala najti rešitve za po mnenju lokalnega prebivalstva najbolj pereče probleme. V skicah je predstavila nekaj praktičnih zamisli, kako urediti posamezne dele mesta. Pri izboru se je opirala na primernost in izvedljivost.

Po njenem mnenju Bovec nujno potrebuje več zanimivih točk za domačine in turiste, zato je v predlog ureditvenega načrta poleg ▶

Restart

V letu 2002 je skupina fantov v želji, da bi se poskusili z ustvarjanjem lastne glasbe, pripravila Projekt *Restart*.

Projekt Restart oziroma istoimenska skupina se je izoblikovala iz članov *ansambla* ***Razdalja***, ki je po Tolminskem nastopal že dalj časa. Do tedaj so fantje preigravali izključno skladbe drugih avtorjev, ob tem pa so se vedno potihoma spraševali, koliko bi se z avtorsko glasbo lahko približali oziroma predstavili slovenski pop glasbeni sceni.

RESTART V AKCIJI NA ORIONU – *Od desne proti levi:* **Aleš Pisk**, **Peter Jan**, **Andrej Maver**, **Sandi Manfreda** *in* **Andrej Leban**. ***Foto: arhiv Restart***

Štiri skladbe v žepu

Lotili so se ustvarjanja. V petletnem delovanju so posneli štiri skladbe, s katerimi so se predstavljali na različnih bolj ali manj odmevnih glasbenih tekmovanjih. Pesem *Dan potem* so širši javnosti prvič predstavili poleti 2002 na festivalu *Nova scena* v Kopru. Na povabilo režiserja **Slavka Hrena** so nato nastopili na televizijski oddaji ***Orion***, kjer so predstavili pesem *Punca*. Istega leta so s skladbo *Povej mi* gostovali v izboru za pesem kampanije ***Društva SOS Telefon***. V letu 2003 so ponovno sodelovali na koprskem festivalu Nova scena s skladbo ***Želje v temi***.

Pretkani glasbeni mački

Skupino sestavljajo sami prekaljeni glasbeni mački (od leve proti desni): **Peter Jan** – vokal, kitara, **Sandi Manfreda** – vokal, kitara, **Aleš Pisk** – bas kitara, **Andrej Leban** – vokal, klaviature in **Andrej Maver** – bobni, v letu 2003 se je skupini pridružil še **Martin Čujec**, njihov novi bobnar.

Na stranskem tiru

V zadnjem letu in pol je *Projekt Restart* pahnjen na stranski tir, a le zaradi pomanjkanja časa in prezaposlenosti članov. Peter igra s "pink floydovskimi" ***Eclipse*** in soimenjakoma bovškim kantavtorjem **Petrom Della Bianco** ter **Petrom Andrejem** (pesnikom in skladateljem) iz Ruš. Sandi je član etno zasedbe ***Dednina*** in vokalne skupine ***Snežet***. Andrej se aktivno ukvarja z mladimi nadebudnimi harmonikarji, itd ...). Vsi skupaj pa še vedno veselo *špilajo* z že omenjeno skupino Razdalja in ob takih priložnostih zaigrajo tudi kak komad iz omenjenega projekta. Če k temu prištejemo še redno službo in *družinske obveznosti*, ni težko razumeti, da jim včasih res zmanjkuje časa.

Peter Domevšček, Posoški razvojni center

Utrinki

IZVOD ZBRANIH IDEJNIH ZAMISLI JE DOBILA TUDI OBČINA BOVEC *– OOna je v upanju, da se bo morda kakšna njena zamisel nekoč uresničila, kopijo svojega dela predala bovškemu županu* ***Danijelu Krivcu****.*

JAVNA RAZGRNITEV PREDLOGA UREDITVENEGA NAČRTA ZA BOVEC je avgusta privabila več kot 50 obiskovalcev – v glavnem domačine, ki so z zanimanjem spremljali predstavitev ***Oone Johnsen Gaberšek***.

SKICA UREDITVE BOVŠKEGA SREDIŠČA *– Oona bi del centra zaprla za promet*

večjega števila ***klopi***, ***dreves*** in urejenih ***pločnikov*** vključila še: • ***drevored ob sprehajalnih poteh***, ki je nekoč v svoji senci že hladil sprehajalce; • ***žepne parke***, ki bi popestrili in olepšali po potresu očiščena ter zapuščena zemljišča, ki jih zaenkrat uporabljajo kot začasna parkirišča; • ***mestni park*** na prostoru med parkiriščem pri kulturnem domu, vrtcem in glavno cesto; • ***vrt z avtohtonimi rastlinami*** na majhni zelenici, ki bi lahko služil

Nadiži

Pesem *Najljubši reki Nadiži* je spesnila **Amalija – Ljubica Regent** (rojena **Lazar**). **Malči**, kot jo imenujejo domači, živi v Reki (Hrvaška) in piše poezijo v hrvaškem jeziku. Kot nam je obrazložila v pismu, je pričujoča pesem eden njenih prvih poskusov pisanja poezije v slovenščini. Zelo rada ima Sedlo, kjer je bil rojen njen oče, in obožuje naše hribe ter Nadižo.

M. K.

NAJLJUBŠI REKI NADIŽI

V objemu najljubše reke,
v ozračju zelenih gozdov,
na belih skalah Nadiže
poslušam žuborenje
njenih valov.

Po jasnem nebu beli oblaki
letijo
in ptiči visoko svojo pesem
žvrgole,
na toplem pesku
moje telo počiva, a
moje oči v plavo nebo
strme.

In teče, teče Nadiža
že leta in leta naprej,
njena voda bistra,
kamenčki beli,
in zelene obale –
v meni živijo – vselej!

Amalija – Ljubica Regent

Utrinki

oglaševanju trentarske Juliane, izobraževanju, spoznavanju rastlin in spoštovanju narave, delu Bovca pa dodal estetstko privlačnost; • ***območje za pešce v središču Bovca in urejen center***, kjer bi prirejali manjše koncerte in prireditve, v poletnem času morda tržnico; ter • ***koncertni prostor na letališču***, kjer bi poleg odra in sanitarij uredili parkirišče za avtobuse, avtodome in ostala vozila. Infrastruktura na letališču bi lahko bila uporabna tudi v dnevnem času; uredili bi manjši informacijski center, kjer bi oglaševali bovško turistično ponudbo, Triglavski narodni park in Soško dolino. Avtorica je v glavnem načrtu poleg svojih zamisli upoštevala prioritetne smernice za razvoj in načrtovanje.

Besedilo in foto: Tatjana Šalej Faletič

Vodnik po Bovškem

Novi vodnik po Bovškem je lična žepna brošurica na 56 straneh. Izdajatelj ***Lokalna turistična organizacija*** *(LTO)* ***Bovec*** *bralcu najprej ponudi koristne osnovne informacije ter ga pouči o dolini (geološki, krajinski in zgodovinski opis s poudarkom na soški fronti, bovškem stavbarstvu in planinah). V nadaljevanju ga s pomočjo vidnih barvnih oznak strani popelje po* • kulturno zgodovinskih spomenikih *(cerkve, vojaška pokopališča, spomeniki, trdnjavi, Dom Trenta, legenda o Zlatorogu),* • naravnih znamenitostih *(reke, slapovi, naravna korita, soteske, jezera, botanični vrt),* • sprehajalnih poteh *(Plužna, Bavšica, Log pod Mangartom, Zadnjica, Lemovje, Žaga),* • kolesarskih *(Gozdec, Božca, Lepena, Izvir Soče, Loška korita, Mangartsko sedlo) in* • planinskih poteh *(Stol, Velika baba, Velika črnelska špica, Bovški gamsovec, Jerebica). V zadnjem delu so informacije o Kaninu,* ***Triglavskem narodnem parku*** *ter številnih možnostih športa in rekreacije (vodni športi, izzivi neba, raziskovanje podzemlja …). Za lažjo orientacijo je na sredini vodnika panoramska karta.*

"Prek gorskih prelazov Predel (1.156 m), Vršič (1.611 m) in Učja (650 m) ali prek krajev od juga proti izviru Soče vodijo poti do dežele Bovške in do

Bovca. Kraj na nadmorski višini 460 m se čisto po svoje spogleduje z alpskim podnebjem: poletja so prijetno topla, zime pa mile. Januarja je srednja temperatura - 0,6 °C, julija pa 18,4 °C. Bovec, središče dežele Bovške, je od slovensko-italijanske meje prek prelaza Predel oddaljen 17 km, čez Učjo pa 15 km. Njegove lepote so lahko dostopne.

Ko se jih boste naužili, ko se boste vrnili s smučarskih, pohodnih ali drugih dogodivščin s Kanina, ko boste spoznali botanične posebnosti v parku **Alpinum Juliana**, ko boste med najlepše podobe svojih spominov shranili edinstveno smaragdnost Soče, napolnite svoje dni in svoje spomine še z drugimi presenečenji dežele Bovške! Ne, ni treba daleč, da se razširi pogled, da noge začutijo drugačne izzive, da se pred kolesarjem razprejo nova obzorja ali da zaradi presenečenja za ovinkom ustavite svoje vozilo. Dežela Bovška vas vabi: Doživite več!"

Idejno zasnovo sta dala direktor LTO Bovec **Marko Vidič** *in* **Jelena Dašič**. *Besedila za vodnik so prispevali* **Siniša Germovšek**, **Simon Černuta** *in* **Ines Drame**, *fotografije pa* **Bogdan Kladnik**, **Simon Černuta**, **Romeo Černuta**, **Igor Žgajnar**, **Jelena Dašič** *in* **Aleš Fevžer**.

NASLOV: Vodnik po Bovškem.
IZDAL IN ZALOŽIL: LTO Bovec.
BESEDILO: **Siniša Germovšek**, **Simon Černuta** in **Ines Drame**.
KRAJ IN LETO IZDAJE: Bovec, 2005. FORMAT: 10,2 x 21 cm.
ŠTEVILO STRANI: 56.

Turistična karta občine Bovec

Sočasno z Vodnikom po Bovškem *je* ***Lokalna turistična organizacija*** *(LTO)* ***Bovec*** *izdala turistično karto*

Prebrskajte EPIcentrov arhiv

Zadnjo številko ***EPIcentra*** kot tudi arhivske izdaje (od leta 2003 do danes) lahko prelistate tudi na spletnih straneh Posoškega razvojnega centra: ***www.pososki-rc.si/aktualno/epicenter***.

Če pa želite, lahko postanete redni prejemnik našega glasila v e-obliki. Prek e-pošte: ***epicenter@pososki-rc.si*** nam sporočite svoje ime in priimek, naslov elektronske pošte, domači naslov ter informacijo, ali glasilo naročate za pravno ali fizično osebo.

Glasilo vam bomo takoj, ko bo postavljeno, v pdf formatu brezplačno poslali na vaš elektronski naslov. Tako ga boste lahko "listali", še preden bo stiskan.

Za branje potrebujete računalniški program ***Acrobat Reader,* različico *3.0* ali novejšo**. Program za branje zapisov v pdf formatu v svoj računalnik brezplačno prenesete s spletne strani ***www.adobe.com***, za dodatne informacije glede potrebne opreme pa se lahko obrnete na grafični studio ***Gaya Cerkno***, Močnikova 1, 5282 Cerkno, ***tel.: 05/ 37-23-060*** (**Blaž Jereb**); ***e-pošta: intermedija@ siol.net*** ■

občine Bovec v razmerju 1 : 40.000. Na hrbtni strani karte so v štirih jezikovnih različicah (slovenski, italijanski, angleški in nemški) najosnovnejše informacije. Naštete so pomembne telefonske številke, navedene razdalje med kraji ter opisani nekateri kulturno zgodovinski spomeniki in naravne znamenitosti. Na kratko je opisanih deset turistom zanimivih točk oziroma postojank, vrednih ogleda: slap Boka, potok Sušec, okolica Bovca, Loška Koritnica, Bavšica, Lepena, Mangartska planina, Zadnja Trenta, Vrsnik in Zadnjica.

NASLOV: Turistična karta občine Bovec (1 : 40.000). IZDAL: LTO Bovec.

Župnija Marijinega vnebovzetja Tolmin

Začetek septembra je izšla knjiga **Silvestra Gaberščka** *Župnija Marijinega vnebovzetja Tolmin. V njej je avtor predstavil župnijo v preteklosti in danes.* "Ta 'župnijska spominska knjiga' želi ohraniti spomin na pestro in bogato župnijsko življenje v njeni tisočletni zgodovini ter ga predstaviti in predati v skrbno varstvo prihajajočim rodovom ob začetku tretjega tisočletja, tako da bodo lahko črpali iz teh korenin potrebni življenjski sok za svoje vsakdanje življenje in ga sooblikovali skupaj z drugimi v prihodnjo krajevno in narodovo zgodovino."

"Župnija Tolmin se nahaja v zaledju Čedada, kjer so imeli stoletja svoj sedež oglejski patriarhi, to pa je vplivalo na zgodnjo ponovno pokristjanjevanje Gornjega Posočja. S prihodom patriarha Pavlina, ki je zastavil preureditev velike metropolije, se je do konca prvega tisočletja začela oblikovati mreža pražupnij in med te se uvršča tudi tolminska pražupnija.

Oglejski patriarhi so več stoletij v poletnih mesecih prihajali v svojo letno rezidenco v Tolmin, zato je bila tolminska župnija dolgo njihova 'lastniška' župnija in kasneje sedež 'tolminskega arhdiakonata'.

Prvotno je župnija obsegala vse južno pobočje Krna, šele v 18. stol. sta nastali 'kuraciji' v Drežnici in na Libušnjem in sta se v prvi polovici 20. stol., poleg Kamna, preoblikovali v samostojni župniji.

Današnja župnija šteje nekaj nad šest tisoč prebivalcev in ima poleg župnijske cerkve še sedem podružničnih cerkva, pet kapel, enaindvajset kapelic in štiri javna znamenja – 'križe'."

V knjigi so predstavljene vse župnijske cerkve (župnijska cerkev Marijinega vnebovzetja - Marija na Ilovici je bila pomembna romarska pot v preteklosti, cerkev svetega Urha na tolminskem pokopališču, cerkev svetega Petra v Zatolminu, spominska cerkev svetega Duha v Javorci, cerkev svetega Marka nad Žabčami, cerkev svetega Mihaela na Mirih nad Ljubinjem, cerkev svetega Mihaela na Ljubinju, cerkev svetega Brikcija na Volarjih), tudi tiste, ki jih danes ni več (cerkev svetega Antona Padovanskega, nekoč grajska kapela Coroninijeve graščine, cerkev svetega Ivana na Čemanovi buli v Tolminu, grajska kapela svetega Martina na gradu na Kozlovem robu, cerkev Srca Jezusovega v Zadlaz-Čadrgu, cerkev Matere božje prečistega srca na Kobilniku, cerkev svetega Pavla na Šempavu-Žabijskem vrhu, cerkev svete Barbare v Poljubinju). Naštete so kapele, znamenja in razpela. V knjigi so zbrana imena duhovnikov, ki so službovali v tukajšnji župniji in tistih, ki so se tukaj rodili. Gaberščkje je zbral tudi vse pomembnejše družbeno-politične delavce, ki so se rodili ali živeli v Tolminu in tukaj živeli in ustvarjali. Knjiga je opremljena z bogatim fotografskim materialom.

AVTOR: **Silvester Gaberšček**. NASLOV: Župnija Marijinega vnebovzetja Tolmin. ZALOŽBA: Družina. KRAJ IN LETO IZDAJE: Ljubljana, Tolmin, 2005. FORMAT: 21,5 x 30,3 cm. ŠTEVILO STRANI: 142 str.

Folklorna skupina Razor Tolmin – 20 let

Folklorna skupina *(FS)* ***Razor*** *je septembra v okviru praznovanja svojega jubileja izdala knjižico, v kateri je predstavljeno njeno 20-letno delovanje. Spomnili so se začetkov, prvih nastopov, plesalcev, ki so prihajali in odhajali ter tistih, ki plešejo danes. Podrobneje je predstavljeno obdobje od leta 1996 do danes, saj je bilo prvo desetletje delovanja FS Razor predstavljeno v njihovi prvi knjižici. Kaj vse se jim je zgodilo v tem času lahko preberemo v poglavju* Iz naše kronike. *V knjižici so navedeni vsi pomembnejši nastopi od leta 1996 do 2005. Predstavljena je tudi dramska skupina, ki deluje v okviru FS.*

"Osnovni program folklorne skupine Razor so plesi iz Soške doline, od Zgornje Trente do Gorice. Te plese so plesali v Posočju pred več kot sto leti, ohranili pa so se po zaslugi prizadevnih raziskovalcev ljudskega izročila, ki so na terenu od starejših prebivalcev že od druge svetovne vojne naprej zbirali in zapisovali podatke o pesmih, plesih, glasbi in običajih na celotnem slovenskem območju. Plesi iz Posočja so skupaj z vsemi primorskimi plesi zapisani v dveh knjigah profesorja Mirka Ramovša iz zbirke Polka je ukazana, Od slovenske Istre do Trente.« *V knjižici so predstavljeni najstarejši skupinski (v Soški dolini so plesali* kačo, povštertanc, špegu, ples z metlo *in* zbiranje denarja*) in parni plesi (*štajeriš, zibenšrit, mazurka, mrzulin, šotiš, špicpolka, muha, šuštarska, polka, vrtenica, valček in rezijanka*).*

Opisana je tudi noša, v katero so na nastopih oblečeni plesalci, godci in člani dramske skupine. "Predstavlja praznična oblačila tolminskega podeželja z začetka 20. stoletja."

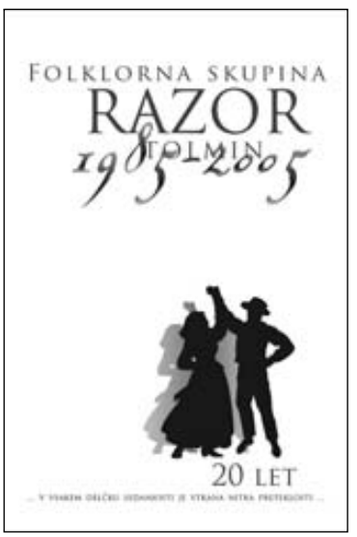

"Člane Folklorne skupine Razor vsa leta združuje ples, pesem, glasba, običaji in navade. So ljubitelji ljudskega izročila, iz katerega se nam odkrivata duša in značaj tolminskega človeka. To izročilo z ljubeznijo poustvarjajo in ga posredujejo sedanjim rodovom ter ga na ta način varujejo pred pozabo."

NASLOV: Folklorna skupina Razor Tolmin 1985–2005. KRAJ IN LETO IZDAJE: Tolmin, 2005. IZDAJATELJ: Folklorna skupina Razor Tolmin. FORMAT: 16,5 x 23. ŠTEVILO STRANI: 32

Knjižno polico napolnili: M. K. in **T. Š. F.**

Razpisi

Na osnovi Zakona o popotresni obnovi objektov in spodbujanju razvoja v Posočju (Ur. l. RS, št. 26/05 – uradno prečiščeno besedilo), Proračuna Republike Slovenije za leto 2005 (Ur. l. RS, št. 130/03, Rb št. 61/05), Zakona o izvrševanju proračuna Republike Slovenije za leti 2004 in 2005 (Ur. l. RS, št. 130/03, 61/05), Pravilnika o postopkih za izvrševanje proračuna Republike Slovenije (Ur. l. RS, št. 108/04), Programa spodbujanja razvoja v Posočju 2002–2006 (SOČA 2006), ki ga je sprejela Vlada RS na svoji 78. seji dne 13. 6. 2002 (Sklep Vlade RS št. 303-03/2002-1), Izvedbenega programa razvojne pomoči občinam Bovec, Kobarid in Tolmin za leto 2005 (SOČA 2005), ki ga je sprejela Vlada RS na svoji 85. redni seji dne 21. 7. 2004 (Sklep Vlade RS št. 303-03/2002-5), Dopolnila izvedbenega programa razvojne pomoči občinam Bovec, Kobarid in Tolmin za leto 2005, ki ga je sprejela Vlada RS na svoji 32. redni seji dne 7. 7. 2005 (Sklep Vlade RS št. 30301-6/2005/3), Pogodbe št. ARR-1/04 o financiranju delovanja Javne agencije Republike Slovenije za regionalni razvoj z dne 16. 12. 2003, Dodatka št. 1 k Pogodbi št. ARR-1/04 o financiranju delovanja Javne agencije Republike Slovenije za regionalni razvoj z dne 18. 6. 2004, Dodatka št. 2 k Pogodbi št. ARR-1/04 o financiranju delovanja Javne agencije Republike Slovenije za regionalni razvoj z dne 13. 6. 2005, Pogodbe št. POU3-ŠTIP/05 o izvajanju štipendiranja na območju občin Bovec, Kobarid in Tolmin v letu 2005 (sklenjene med Javno agencijo RS za regionalni razvoj in Posoškim razvojnim centrom) ter Pravilnika o štipendiranju (Posoški razvojni center, Ur. l. RS, št. 85/02)

Posoški razvojni center, Trg svobode 2, 5222 Kobarid, **za študijsko leto 2005/2006** razpisuje

ŠTIPENDIJE ZA VISOKOŠOLSKI, UNIVERZITETNI IN PODIPLOMSKI ŠTUDIJ

(ZA PRIDOBITEV NAJMANJ VII. STOPNJE IZOBRAZBE) NA OBMOČJU OBČIN BOVEC, KOBARID IN TOLMIN

PODATKI O RAZPISU

Razpis v šolskem letu 2005/2006 je namenjen štipendiranju dodiplomskih in podiplomskih študentov, ki se izobražujejo doma ali v tujini in se bodo po končanem študiju zaposlili ali samozaposlili v Posočju.

Štipendije bodo podeljene za deficitarne in druge perspektivne poklice, kot je to opredeljeno v "Dopolnitvi štev. 2 Analize deficitarnih in drugih perspektivnih poklicev v Posočju s poudarkom na najmanj VII. stopnji izobrazbe, ki jo ti zahtevajo" (Posoški razvojni center, maj 2005).

Za omenjene štipendije v študijskem letu 2005/2006 je po letošnjem Izvedbenem programu razvojne pomoči občinam Bovec, Kobarid in Tolmin zagotovljenih okvirno 8.000.000 SIT (osem milijonov SIT).

POGOJI

Štipendije se razpisujejo za študente visokih strokovnih šol in univerzitetnih programov, ki se izobražujejo na dodiplomskih ali podiplomskih študijskih programih z javno veljavnostjo doma ali v tujini. Na razpis se lahko prijavijo vsi, ki izpolnjujejo naslednje pogoje: so državljani Republike Slovenije, nimajo republiške, Zoisove ali kadrovske štipendije, ki jo podeljujejo podjetja ali organizacije izven Posočja oziroma samostojne kadrovske štipendije, ki jo podeljujejo podjetja ali organizacije iz Posočja, imajo ob vpisu na podiplomski študij javno veljavno diplomo visokošolskega zavoda in so dosegli med študijem povprečno oceno najmanj 7.

Pravice do štipendije za dodiplomski študij ne more uveljaviti kandidat, ki: je v delovnem razmerju ali je vpisan v evidenco brezposelnih oseb pri zavodu za zaposlovanje, **je samozaposlena oseba, ki opravlja dejavnost, vpisano v ustrezni register ali drugo predpisano evidenco na območju Republike Slovenije**, prejema kadrovsko štipendijo, ki jo podeljuje podjetje ali organizacija izven Posočja oziroma prejema samostojno kadrovsko štipendijo, ki jo podeljujejo podjetja ali organizacije iz Posočja, je lastnik ali solastnik gospodarske družbe.

MERILA ZA IZBOR KANDIDATOV za dodiplomski in podiplomski študij

V kolikor bi v prejšnji točki navedene pogoje izpolnjevalo več kandidatov, kot bo na razpolago sredstev, bodo prednost pri izboru – ob upoštevanju še drugih, spodaj navedenih meril – imeli kandidati, ki se šolajo za poklice, za katere so podjetja in organizacije z območja Posočja v okviru Skupnega razpisa kadrovskih štipendij za šolsko leto 2005/2006 (ZRSZ) razpisali nove štipendije.

To merilo se ovrednoti z naslednjim številom točk:

Soudeležba podjetij ali organizacij pri štipendiranju: Soudeležba podjetij ali organizacij pri štipendiranju v višini 50 % štipendije: 20 točk

Za ostale kandidate se upoštevajo naslednja merila:

• uvrstitev v I. ali II. skupino deficitarnih in drugih perspektivnih poklicev po "Dopolnitvi analize deficitarnih in drugih perspektivnih poklicev v Posočju s poudarkom na vrsti najmanj VII. stopnje izobrazbe, ki jo le ti zahtevajo", • povprečna ocena, • letnik študija in • stalno prebivališče.

Za ta merila se upoštevajo naslednje točke:

Skupine deficitarnih in drugih perspektivnih poklicev:

I. skupina: poklici, ki zahtevajo pridobitev izobrazbe (najmanj) VII. stopnje s področja: - strojništva, - kemije ali kemijske tehnologije: 10 točk

II. skupina: poklici, ki zahtevajo pridobitev izobrazbe (najmanj) VII. stopnje s področja: - elektrotehnike, elektronike (vse smeri, razen telekomunikacij): 7 točk

III. skupina: drugi poklici (tehnične ali humanistične usmeritve), za katere se pokaže potreba oziroma interes v okolju in ki zahtevajo najmanj VII. stopnjo izobrazbe; 5 točk

• ***povprečna ocena za dodiplomske študente:***

Uspeh na maturi	*pri študiju*	
zadosten	do 7	0 točk
dober	7,1–8	1 točka
prav dober	8,1–9	3 točke
odličen	nad 9	5 točk

• ***povprečna ocena za podiplomske študente:***

Povprečna ocena na dodipl. študiju	*Uspeh pri študiju*	
do 8	do 8	1 točka
8,1–9	8,1–9	2 točki
nad 9	nad 9	3 točke

• ***letnik študija za dodiplomske študente***

Letnik študija	
1. letnik	0 točk
2. letnik	1 točka
3. letnik	2 točki
4. letnik	3 točke
5. letnik ali absolvent	4 točke

• ***letnik študija za podiplomske študente***

Letnik študija	
1. letnik	1 točka
2. letnik	2 točki

• ***stalno prebivališče***

Stalno prebivališče	
v občini Bovec	7 točk
v občini Kobarid	6 točk
v občini Tolmin	5 točk
v ostalih občinah v Goriški statistični regiji	1 točka
izven nje	0 točk

Točke po posameznih merilih se seštevajo.

4. VIŠINA ŠTIPENDIJE

Višino štipendije sestavljata osnovna štipendija ter dodatek za stroške prevoza za primestni ali medkrajevni promet z javnimi prevoznimi sredstvi ali dodatek za bivanje izven kraja stalnega prebivališča. Osnovna štipendija se zviša v vsakem naslednjem letniku, štipendisti pa so upravičeni do dodatka k štipendiji tudi za uspeh. Zgornja meja s tem razpisom podeljene štipendije ne sme preseči Zoisove štipendije, ki bi jo kandidat pridobil, če bi bil do nje upravičen.

Podiplomski študentje lahko prejemajo štipendijo dve leti za vsako stopnjo izobrazbe (VIII., IX.), in sicer v višini 100 % zajamčene plače v Republiki Sloveniji. Štipendija se v primeru šolanja v tujini poveča za do 50 % zajamčene plače. Višina štipendije je podrobneje je opredeljena v Pravilniku o štipendiranju (PRC, Ur. l. RS, 85/02).

5. PRIJAVA IN RAZPISNI ROK

Kandidati uveljavijo pravico do štipendije **na obrazcu, ki mu je treba priložiti**:

dokazilo o državljanstvu – velja fotokopija veljavnega potnega lista ali fotokopija veljavne osebne izkaznice ali fotokopija potrdila Ministrstva za notranje zadeve o državljanstvu (kartonček) ali originalno potrdilo o državljanstvu (izda pristojna Upravna enota);

dokazilo o stalnem prebivališču – priložijo le tisti, ki bodo kot dokazilo o državljanstvu priložili fotokopijo potrdila Ministrstva za notranje zadeve o državljanstvu (kartonček) ali originalno potrdilo o državljanstvu, ki ga izda pristojna Upravna enota;

originalno potrdilo o vpisu za šolsko leto 2005/2006 za kandidata;

spričevalo oziroma potrdilo o opravljenih izpitih, in sicer:

d1) dodiplomski študenti:
študenti 1. letnika: **overjeno** fotokopijo spričevala zadnjega letnika šolanja **in overjeno** fotokopijo maturitetnega spričevala, iz katerega je razvidno število točk
študenti višjih letnikov: **originalno** potrdilo (ali **overjeno fotokopijo** potrdila) o opravljenih izpitih

d2) podiplomski študenti:
študenti 1. letnika: **originalno** potrdilo (ali **overjeno fotokopijo** potrdila) o opravljenih izpitih na dodiplomskem študiju **in overjeno fotokopijo** diplome
študenti 2. letnika: **originalno** potrdilo (ali **overjeno fotokopijo** potrdila) o opravljenih izpitih na podiplomskem študiju;

kopijo dokumenta, iz katerega bo razvidna številka osebnega računa.

Obrazce je mogoče dvigniti v prostorih Posoškega razvojnega centra v Tolminu, Ulica padlih borcev 1b, dostopni pa so tudi na spletnih straneh www.pososki-rc.si, klub-kts.si in www.mservis.si.

Vloge za štipendije skupaj z vsemi prilogami pošljejo kandidati v zaprti ovojnici z oznako "Vloga za štipendijo – ne odpiraj" s priporočeno pošiljko na naslov Posoški razvojni center, Trg svobode 2, 5222 Kobarid. Na zadnji strani kuverte mora biti izpisan poln naslov pošiljatelja.

Osebna oddaja vlog je možna le zadnji dan, to je 4. 10. 2005 od 9. do 12. ure v poslovnih prostorih Posoškega razvojnega centra v Tolminu, Ulica padlih borcev 1b.

Upoštevane bodo vse vloge, ki bodo prispele na navedeni naslov do vključno **4. 10. 2005** do 12. ure (velja prispetje po pošti do navedenega datuma in ure ali pa oddaja v prostorih Posoškega razvojnega centra 4. 10. 2005 do 12. ure).

Vloge za dodelitev štipendije, ki prispejo po preteku razpisnega roka, se štejejo za prepozne in bodo vlagateljem vrnjene. Prav tako bodo vlagateljem neocenjene vrnjene vloge, ki ne bodo opremljene tako, kot je navedeno v prejšnjem odstavku.

Navodilo o oddaji vlog ne velja v naslednjih primerih:

- kandidat je zamudil rok iz opravičljivih zdravstvenih razlogov,
- kandidat se je vrnil s služenja vojaškega roka,
- kandidat se je naknadno vpisal,
- kandidat do izteka razpisanega roka še ni prejel obvestila o negativni rešitvi vloge za republiško, Zoisovo ali kadrovsko štipendijo, za katero je zaprosil pri podjetju ali organizaciji izven Posočja.

Vlogo iz prejšnjega odstavka mora kandidat oddati najkasneje 15 dni po nastopu oziroma prenehanju razlogov iz prejšnjega odstavka, vendar najkasneje do 31. decembra tekočega leta.

6. ODPIRANJE VLOG

Prvo odpiranje pravočasno in pravilno opremljenih vlog bo 6. 10. 2005. V kolikor na prvem odpiranju ne bodo razdeljena vsa razpoložljiva sredstva, bo drugo odpiranje 4. 1. 2006.

V roku dostavljene pravilno izpolnjene in označene vloge se odpirajo po vrstnem redu, v katerem so bile predložene.

Strokovna komisija bo v roku osmih (8) dni od odpiranja vlog pisno pozvala vlagatelje, katerih vloge niso bile popolne, da jih dopolnijo. Rok dopolnitve je osem dni od prejema obvestila. Nepopolne vloge, ki jih vlagatelj ne bo dopolnil v določenem roku, bo strokovna komisija zavrgla.

7. OBVEŠČANJE O IZBORU

O **izboru** bodo kandidati pisno obveščeni najkasneje **v 45 dneh** od odpiranja vlog.

Skladno s Pravilnikom o štipendiranju (Ur. l. RS št. 85/02) ima neizbrani kandidat v roku 8 dni od vročitve tega sklepa pravico vložiti ugovor na strokovno komisijo (Posoški razvojni center, Ulica padlih borcev 1b, 5220 Tolmin). Odločitev strokovne komisije je dokončna.

8. INFORMACIJE

Določila so podrobneje opredeljena v Pravilniku o štipendiranju (PRC, Ur. l. RS, 85/02). Dodatna pojasnila lahko dobite na telefonski številki: 05/ 38-41-500 vsak delovni dan med 9. in 12. uro (mag. Almira Pirih).

mag. **Roman Medved**, direktor PRC

Občina Tolmin razpisuje

JAVNI NATEČAJ ZA UREJANJE KMETIJSKIH ZEMLJIŠČ V LETU 2005

I.

Občina Tolmin bo v letu 2005 z namenom, da se izboljša pogoje za strojno obdelavo in omogoči racionalnejšo izrabo strojev za spravilo krme ter s ciljem, da se čim več opuščenih kmetijskih površin izrabi za prepašo živine, sofinancirala urejanje kmetijskih zemljišč.

II.

Kmetovalci, ki so uredili zemljišča v letu 2005, naj na osnovi tega natečaja prijavijo urejene površine Kmetijski svetovalni službi Tolmin.

III.

Za pridobitev sredstev za sofinanciranje urejanja kmetijskih zemljišč morajo biti izpolnjeni naslednji pogoji:

- urejeno zemljišče mora biti na območju občine Tolmin ter mora omogočiti uporabo kmetijske mehanizacije oziroma prepašo živine;
- zemljišče se mora urejati pod strokovnim vodstvom Kmetijske svetovalne službe (KSS) Tolmin;
- predračun melioracijskih del mora biti izdelan na podlagi cenika Strojnega krožka Zgornje Posočje.

IV.

Nosilec in organizator del je kmet, ki usposablja zemljišče.

Občina Tolmin izplača znesek, ki ga sofinancira, po zaključenem urejanju. Obračun sestavijo izvajalci del skupaj s posameznimi svetovalci po končani ureditvi zemljišč. Vrednost gnojila, ki se porabi na urejenem zemljišču, se v predračunu ne upošteva.

Predlog za izplačilo sredstev pripravi Občina Tolmin v sodelovanju s KSS Tolmin. Pred izplačilom sredstev bo izvedene melioracije pregledala KSS in kmetijska inšpekcija.

Višina sofinanciranja znaša do 15 odstotkov vrednosti melioracijskih del.

Prijave na natečaj sprejema KSS Tolmin, Rutarjeva 35, Tolmin, do vključno 7. 10. 2005.

V prijavi morajo biti navedeni kompleksi po parcelnih številkah, kulturah in površinah. Prijavi je treba priložiti mapno kopijo z orisom območja in označeno lokacijo melioracije ter posestni list ali izjavo o zakupu zemljišča. Iz prijave mora biti razvidno, za kakšen namen se je zemljišče urejalo.

Dodatne informacije dobite na Kmetijski svetovalni službi Tolmin (telefon: 05/ 38-11-295) ali na Občini Tolmin (telefon: 05/ 38-19-518).

Ernest Kemperle, župan občine Tolmin

Datum	Kraj	Prireditev	Informacije
Do konca septembra	**TOLMIN**; Kinogledališče	**Razstava extempora ljubiteljskih slikarjev**	Društvo slikarjev amaterjev
Do sredine oktobra	**TOLMIN**; Tolminski muzej	**Razstava ob 90-letnici prvih bojev na soški fronti**	Tolminski muzej: 05/ 38-11-360
23. 9.	**TOLMIN**; Tolminski muzej	**Odprtje razstave** – fotografski prikaz obnove slamnate strehe sušilnice za sadje *pajštve pri Francu* v Kneških Ravnah.	Tolminski muzej: 05/ 38-11-360
24. 9. (10.00)	**KOBARID**; Kobariški muzej	**Odprtje razstave vojnih razglednic – Walter Lukan**	Kobariški muzej: 05/ 38-90-000
24. 9. (18.00)	**TOLMIN**; Mestni trg	**Letni koncert Pihalnega orkestra Tolmin** in **predstavitev starodobnih vozil AMD Tolmin – "kareta".** V primeru dežja odpade	TD Tolmin in AMD Tolmin
25. 9.	**ŠPIK HUDE POLICE**	**Pohod na Veliki draški vrh** (zahtevna tura), vodi **M. Kovačič**	PD Tolmin, čet. 17h–19h: 05/ 38-83-211
29. 9. – 1. 10.	**BOVEC**; Hotel Alp	**Simpozij: Soška fronta 1915–1917 – kultura spominjanja**	Kobariški muzej: 05/ 38-90-000
30. 9. (od 13.00 dalje)	**KNEŠKE RAVNE**; domačija pri Francu	**Predstavitev sušilnice za sadje (pajštve) in prikaz sušenja sadja**	ZRSVKD OE Nova Gorica: 01/ 47-87-900
1. 10.	**OVČJE PLANINE NAD VRSNIKOM**	**Pohod po ovčjih planinah nad Vrsnikom** (lahka tura), vodi **M. Kovačič**	PD Tolmin, čet. 17h–19h: 05/ 38-83-211
1. 10. (9.00)	**KOBARID**; prostori Društva upokojencev	**Turnir v balinanju**	Društvo upokojencev Kobarid: 05/ 38-85-133
1. 10. (9.00)	**BOVEC**	**4. hoja po bovških stezah**	TD Bovec: 041-785-465
1. 10. (11.00)	**KOBARID–DREŽNIŠKE RAVNE**	**30. tradicionalna kolesarska dirka za pokal Občine Kobarid**	KK Soča
9. 10.	**BANJŠICE**	**Pohod po Banjšicah** (lahka tura), vodi **Milena Brešan**	PD Tolmin, čet. 17h–19h: 05/ 38-83-211
7. in 8. 10. (20h)	**KOBARID**; Kulturni dom	**Komedija Gospod gre na lov v izvedbi Igralske skupine Drežnica**	Občina Kobarid: 05/ 38-99-220
8. 10. (18.00)	**KOBARID**; Dom Andreja Manfrede	**Predavanje o boleznih ledvic**	DLB Posočje
13. 10.	**TOLMIN**, Kinogledališče	**Odprtje razstave slikarja Stojana Rutarja**	ZKD: 05/ 38-11-801
14. 10. (19.00)	**KOBARID**; pred spomenikom Simona Gregorčiča	**Prižgimo lučko pesniku** – recital učencev OŠ Kobarid	OŠ Kobarid, Občina Kobarid
14. 10.	**TOLMIN**; pri fontani	**Kulturna prireditev na predvečer kmečkega praznika**	Igor Rutar: 041-697-684
15. 10.	**POLJUBINJ**; na poljubinjskem polju	**Kmečki praznik**	KZ Tolmin in KSS Tolmin
15. 10. (19.00)	**KOBARID**; Kulturni dom	**Osrednja slovesnost ob prazniku Občine Kobarid** – posvečena 110-letnici spomina na skladatelja Hrabroslava Volariča	Občina Kobarid: 05/ 38-99-220
16. 10.	**PLANINA V LAZU – DEBELI VRH**	**Pohod na Debeli vrh** (zahtevna tura), vodi **Ž. Rovšček**	PD Tolmin, čet. 17h–19h: 05/ 38-83-211
21. in 22. 10.	**TOLMIN**	**Brezplačni tečaj na temo *Biodinamika*** – od osnov do specializiranih tematik *(več na zadnji strani barvne priloge EPIcentra)*	Posoški razvojni center, Peter Domevšček: 031-409-012
22. 10. (10.30)	**KOBARID**; kostnica	**Spominska slovesnost na kostnici v Kobaridu**	Zdravko Likar
22. 10. (15.00)	**KOBARID**; Kobariški muzej	**Dan Kobariškega muzeja** – Odprtje madžarske razstave Mrzli vrh	Kobariški muzej: 05/ 38-90-000
22. 10. (19.00)	**DREŽNICA**; avla osnovne šole	**Koncert ob 10-letnici Vokalne skupine Drežnica**	Urška Kranjc
23. 10. (9.00)	**KOBARID**; Gasilski dom	**Dan odprtih vrat** – Prikaz tehničnega reševanja: v prometnih nesrečah, gašenju, reševanju, demonstracija oljne in plinske eksplozije.	PGD Kobarid: 05/ 38-85-217
23. 10. (14.00)	**KOBARID**; prostori Društva upokojencev	**Kostanjada** – Družabno srečanje ob kostanju in mladem vinu	Društvo upokojencev Kobarid
28. 10. (18.00)	**BREGINJ**; avla osnovne šole	**Radi bi vam rekli hvala** – Kulturno in družabno srečanje za starejše občane	OŠ Kobarid (Vida Škvor), OZRK
30. 10. (18.00)	**KOBARID**; Hotel Hvala	**Poklon vodi** – Kulturno in družabno srečanje ob zaključku ribiške sezone	Hotel Hvala – Restavracija Topli val: 05/ 38-99-300

Informacije za koledar prireditev lahko posredujete: za občino Tolmin na LTO Sotočje: 05/ 38-00-480, e-pošta: info@lto-sotocje.si, za **občino Kobarid** Nadi Pajntar: 05/ 38-99-220, e-pošta: nada.pajntar@kobarid.si in za **Bovško** na PRC: 05/ 38-41-500.

Posebne vrste patroni

Elektronska brošura je izdelek udeležencev študijskega krožka ***Iz podeželja do svetovnega spleta***. Na srečanjih so spoznavali faze, skozi katere se je treba prebiti, da nastane brošura. Skupina si je delo razdelila po zanimanjih. Nekateri so se podali na teren, kjer so povpraševali po samosvojih ljudeh in si pridno zapisovali njihove življenjske zgodbe in dogodivščine. Drugi so odšli na lov za starimi fotografijami; včasih so se morali preleviti v prave detektive, da so jim prišli na sled. Tretji so prebrali vsa besedila, rokopise spremenili v elektronsko obliko, *poskenirali* fotografije in zgodbe poskušali kar najbolj približati bralcu. Opravili so tudi s slovničnimi napakami. Računalniški strokovnjaki z oblikovalsko žilico so zbrano fotografsko gradivo in pripravljena besedila združili v lično elektronsko brošurico.

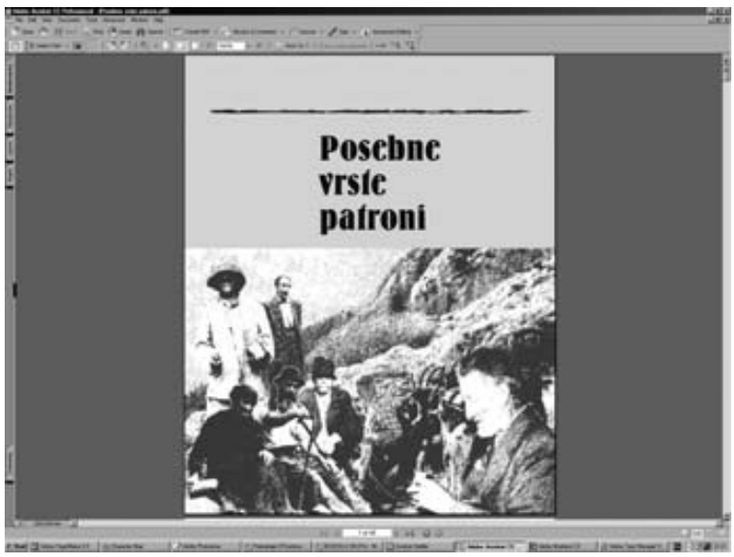

Bralci rubrike ***Vaški posebneži***, ki jo že kar nekaj časa objavljamo v glasilu ***EPIcenter***, bodo ugotovili, da so bile zgodbe, zbrane v e-brošuri, že objavljene. Prav udeleženci študijskega krožka ***Iz podeželja do svetovnega spleta*** so nas namreč spodbudili, da smo raznovrstne prigode posebnežev iz Zgornjega Posočja, ki so večkrat prepletene s kančkom črnega humorja, pričeli sistematično zbirati.

Neutrudni zbiratelji so se odločili, da bodo kljub zaključenemu študijskemu krožku v svojem prostem času še naprej prostovoljno zbirali zgodbe posoških posebnežev. E-brošuro bomo čez približno pol leta dopolnili z novimi prigodami. Do takrat pa boste lahko prebirali življenjske zgodbe, ki so jih "pisali" **Marčkova Mica, Stric Nac, Pojoča Nemka, Žef iz Malna** ...

Elektronska brošurica je na voljo na spletnih straneh ***Posoškega razvojnega centra:*** *http//:www.pososki-rc.si*/aktualno/publikacije/ogled/31.

Patricija Rejec, mentorica študijskega krožka

Utrinki

V SPOMIN NA MENGORSKEGA HEROJA

Mengore – ***Društvo Mengore*** letos zaključuje štiriletno obdobje programa obnove, zaščite in predstavitve zgodovinske dediščine prve svetovne vojne v Posočju. V sodelovanju z ustanovo ***Fundacija Poti miru v Posočju*** so Mengore dobile urejeno krožno pešpot, ki obiskovalca vodi mimo zgodovinskih obeležij, kavern, jarkov in ostankov skromnih bivališč. V letošnjem letu je bil obnovljen tudi del poti, ki je še posebno zanimiv, saj je posvečen rojaku **Valentinu Kanduču**.

Izhodišče za izlet je parkirišče na prevalu med Kozarščami in Mostom na Soči, ki ga domačini poznajo kot Pilance (Pelance, Poljance). Od tam se podamo po desni, daljši strmi gozdni poti do prevala Lajšče. Na križišču poti za Bučenico in Mengore nas tabla usmeri po pobočju navzdol proti Volčam. Po nekaj minutah se nam v globeli na desni strani prikažeta spominski plošči. Napis na prvi plošči nas opomni na 17. marec 1916. leta, ko je na tem pobočju padel Valentin Kanduč, rezervni praporščak v VI. bosansko-hercegovskem lovskem bataljonu (nastalem iz V/BH2). Iz dokumentov dunajskega arhiva je razvidno, da se je vtihotapil v prvo italijansko vojaško linijo v Volčah in zajel 40 italijanskih vojakov ter jih pripeljal na avstrijsko stran fronte. V tej akciji je bil večkrat ranjen in je kmalu podlegel ranam. Najprej je bil pokopan na mengorskem pokopališču, pozneje pa so bili njegovi posmrtni ostanki preneseni na večje vojaško pokopališče na Modrejcah. Po italijanskih vojaških podatkih naj bi bil kasneje ekshumiran (najverjetneje v domačo Idrijo). Za svoje hrabro dejanje je bil posthumno odlikovan z zlato hrabrostno medaljo – najvišjim odlikovanjem za vojake v avstro-ogrski armadi. V spomin na njegovo hrabro dejanje so mu soborci postavili obeležje. Sicer je omenjenega dne v napadu življenje izgubilo še nekaj njegovih soborcev, akcijo pa je preživel njegov tovariš **Bećir Bašić**, ki si je za zasluge prav tako prislužil zlato medaljo.

Kanduč se je rodil 6. februarja 1891 v Idriji, očetu **Francu**, takrat že upokojenemu ključavničarskemu mojstru, in materi **Tereziji**, gospodinji, rojeni **Hladnik**. Šolo je obiskoval v domačem kraju, realko pa končal leta 1911. Po pisanju idrijskih *Izvestij* se je odločil za študij geodezije. V *statusu Animarum,* hranjenemu v idrijskemu župnijskemu arhivu, je **Janez Pirc**, arhivist Zgodovinskega arhiva Ljubljana – Enota v Idriji, pri Valentinu izbrskal pripisano opombo, ki pravi: *"Odlikovan z zlato svetinjo. Kot vojak kadet padel pri naskoku, že trikrat ranjen, vendar vodil svoj oddelek, da ga kroglja podere"*.

Po devetdesetih letih nam je po dolgotrajnem raziskovanju naposled le uspelo odgrniti tančico življenjske poti slovenskega heroja. Več o tem boste lahko kmalu prebirali v novi knjigi, ki bo podrobneje predstavila zgodovino XV. korpusa (Tolminsko mostišče), ki jo bo izdal Tolminski muzej.

Mitja Uršič, Društvo Mengore
Foto: Tamara Uršič Ladava *(manjša) in* ***arhiv Davida Brezigarja***